

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Feminismus perspektivou mužů z Facebookové skupiny Everyday

Patriarchy Bullshit

Lenka Jakubíčková

Vedoucí práce: Ing. Petr Pavlík, Ph.D.

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis:

Lenka Jakubíčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Pavlíkovi za odborné vedení mé bakalářské práce, za trpělivost, přínosné komentáře a rady. Velké díky patří mužům, kteří se mnou provedli rozhovory, protože bez nich by práce nemohla vzniknout. Také bych chtěla poděkovat své rodině, přátelům a přítelovi, zejména za psychickou podporu.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Feminismus	7
1.1 Stručná historie feminizmu.....	9
1.2 Feminismus v ČR	12
2. Gender	15
2.1 Studium genderu.....	16
2.2 Maskulinita a feminita	18
3. Muži a feminismus	20
3.1 Mohou muži podporovat feminismus, nebo být feministé?	21
3.1.1 Záporná odpověď ze strany žen	22
3.1.2 Záporná odpověď ze strany mužů.....	23
3.1.3 Výzvy, před nimiž stojí potenciální mužští feministé nebo pro-feministé	23
3.1.4 Pozitivní či neutrální postoj mužů k feminizmu	25
3.1.5 Negativní postoj mužů k feminizmu	26
3.2 Negativní konotace pojmů „feminismus“ a „feministka“	30
EMPIRICKÁ ČÁST	32
4. Metodologie	32
4.1 Výběr metody	32
4.3 Sběr dat	34
4.4 Analýza dat	35
4.4.1 Feminismus perspektivou mužů	35
4.4.1.1 Vymezení feminizmu.....	35
4.4.1.2 Rovnost mezi pohlavími	39
4.4.1.3 Genderové role, které hrajeme	44

4.4.1.4 Přínos feminizmu pro muže	46
4.4.2 Patriarchát	48
4.4.2.1 Vymezení	48
4.4.2.2 Výhody patriarchátu pro muže	50
4.4.2.3 Nevýhody patriarchátu pro muže	52
4.4.4 Vliv společnosti na formování postoje k feminizmu	59
4.4.4.1 Vliv primární rodiny a výchovy	59
4.4.4.2 Vliv přátel	61
4.4.4.3 Vliv politiky a sociálních hnutí	62
4.4.4.4 Vliv školství a vzdělávání	64
4.4.5 Vztahy	66
4.4.5.1 Partnerské	66
4.4.5.2 Rodičů s dětmi	67
4.4.6 Strach	68
4.4.6.1 O ženy	68
4.4.6.2 Strach z odsouzení	69
4.4.6.3 Strach z feminizmu	71
4.4.7 Extremismus jako škodlivá síla	72
4.4.8 Obraz feministky	74
4.4.9 Obraz feministy	75
ZÁVĚR	78
PŘÍLOHY	86

ÚVOD

Ve veřejném prostoru dnes zaznívají hlasy žen, které po dlouhou dobu nebyly slyšet. Já se ve své práci zaměřuji naopak na hlasy mužů a na to, zda mají k feminismu také co říct. Mým cílem je zorientovat se v problematice týkající se mužů a feminismu a především porozumět (nebo se o to aspoň pokusit) perspektivě mužů, kteří jsou aktivní ve skupině Everyday Patriarchy Bullshit. Takový úkol je pro mě atraktivní zejména proto, že se do něj pouštím s přesvědčením, že tito muži mají co říct a že mohou obohatit feministickou problematiku. Vycházím z osobní zkušenosti, v rámci níž mi rozhovory o feminismu s muži v mém okolí přinesly mnoho zajímavých či nečekaných podnětů. Muži a ženy žijí na světě společně a jejich životy se nutně prolínají a doplňují. Vycházím z přesvědčení, že feminismus není výlučně pro ženy a že by měl být založen na rovném přístupu, respektu a spolupráci obou pohlaví. Hlavními opěrnými body jsou pro mě zejména odborné knihy Česká média a feminismus (Osvaldová, 2004), Feminism and Men (Van Der Gaag, 2014), práce M. S. Kimmela a Raewyn Connell.

Nejprve usiluji o zasazení feminismu do historického a vědeckého kontextu. Definuji pojmy, které se týkají tématu mé práce. Věnuji se také vzájemnému vztahu mezi muži a feminismem. Snažím se o porozumění mužskému pohledu na feminismus. Mým cílem je odpovědět na otázky: Jak si muži, zapojení do výzkumu, feminismus konstruují? Jakým způsobem reflektují svůj vztah k feminismu, svou cestu k němu a své místo v rámci něj? Používám kvalitativní výzkumnou strategii. Provedla jsem 7 polostrukturovaných rozhovorů, pomocí nichž jsem mohla zachytit autentickou zkušenost mužů, kteří se o feminismus zajímají. Představuji analýzu těchto rozhovorů a v závěru shrnuji zjištěné výsledky.

TEORETICKÁ ČÁST

V této části práce nejprve stručně představuji feminismus, jeho vymezení a historický vývoj v zahraničí i u nás. Navazuji definováním pojmu gender, který souvisí se studovaným tématem. Pojednávám o vývoji a způsobech studia genderu v zahraničí i u nás a vymezuji dvě hlavní genderové kategorie: feminitu a maskulinitu. V další části se přesunuji k ústřední tematice této práce, tedy k mužům a feminismu. Věnuji se otázce, jestli mohou být muži feministé. Nastiňuji, jaké faktory mohou muže z feminismu vyčleňovat, nebo co jim může v podpoře feminismu bránit. Stručně představuji skupiny mužů, které spojuje pozitivní nebo neutrální postoj k feminismu, a naopak skupiny mužů, kteří sdílí negativní postoj k feminismu. Teoretickou část práce završuji náznakem toho, jak do vnímání feminismu zasahují předsudky spojené s pojmy „feminismus“ nebo „feministka“.

1. Feminismus

V odborné literatuře lze nalézt řadu definic feminismu, které ilustrují, jak obecný je pojem sám o sobě a že může být označením jak pro teorii, tak pro politické hnutí i jeho projevy. Například Slovníček pojmů ze stránky feminismus.cz feminismus definuje jako: „...název pro komplex ideologií, sociálních teorií a politických hnutí, jejichž cílem je výzkum a potírání jevů, které lze považovat za projevy a součást utlačování žen, jako sociální skupiny“ (Slovníček pojmů, 2003).

Jiné zdroje však definují feminismus jako ženské hnutí či jako hnutí za emancipaci žen: „pojmenování ženského hnutí, vycházející z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti, resp. o jejich horším, ponižujícím postavení (ve srovnání s muži), z potřeby revolty proti této situaci a víry v možnosti její změny“ (Sociologická encyklopedie, 2017). Jde o definici, která se pojí zejména s chápáním první vlny feminismu.

Doplním, že je třeba rozlišovat mezi ženskou otázkou a feminismem: „Pojem ženská otázka je historicky starší, navíc je spojen s konkrétními sociálními projekty, kdežto feminismus má aspekty teoretické, vycházející z filosofie, sociologie, psychologie, antropologie, komunikace a od praktické roviny přechází v abstraktní“ (Osvaldová, 2004, s. 13).

Pokud budeme na problematiku nahlížet více induktivně, z hlediska jednotlivce, můžeme dodat, že feminismus nemusí být chápán: „...jako obecně formulovaná ideologie, ale jako způsob života, který z této ideologie vychází. Jde zde o to, jakým způsobem jste si

vědomě zařídily svůj život, jakým hodnotám přikládáte důraz, jaká interpretace skutečnosti vám vyhovuje“ (Pecáková, 2001, s. 1).

Společným znakem všech definic feminismu je překonání androcentrického obrazu světa¹. Ústředními pojmy feministického myšlení jsou rovnoprávnost a osvobození. Touha po ženské emancipaci zahrnuje docenění ženské role ve společnosti. Požadavky rovnoprávnosti nesměřují k rovnosti ve smyslu stejnosti pohlaví, jak to někdy záměrně prezentují odpůrci ženské emancipace. Většina teoretiček feminismu se shoduje na tom, že nejde o odstranění jinakosti mužskosti a ženskosti, ale jde spíše o spravedlnost jakožto podmínku svobody (Osvaldová, 2004): „...koncepte jinakosti a rovnosti neznamení protiklad, ale jsou to dva vedle sebe existující, a především doplňující se legitimní myšlenkové proudy.“ (Osvaldová, 2004, s. 42).

Moderní společnost sice hlásá rovné postavení lidí, ale po dlouhou dobu byl člověk ve většině jazyků chápán jako muž. Již v rámci Velké francouzské revoluce šlo v první řadě o svobodu mužů a občanů a takové vnímání mnohdy přetrvává i v dnešní podobě jazyka. Novodobé pojetí lidských práv vznikalo z tradice západního myšlení, která je v mnohých ohledech značně patriarchální a androcentrická (Osvaldová, 2004). Z tohoto hlediska lze feminismus chápat jako reakci: „...na nedůslednosti moderní demokracie vůči svým vlastním „svatým“ principům.“ (Havelková, 1992, s. 734).

Uvedené definice ukazují, že je podstatné, v jakém kontextu na feminismus nahlížíme. V kontextu mé bakalářské práce se soustředím na feminismus ve smyslu teorie a myšlenkového směru, který však nelze striktně oddělit od feminismu ve smyslu hnutí. Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkumnou strategii, kladu důraz na individuální interpretace aktéra podobně, jako to nastiňuje citace od Ivy Pecákové (2001).

¹ Androcentrismus je: „doslova „mužostřednost“; představa, že muži jsou ženám nadřazeni a že muži a jejich prožívání světa představují normu, jíž jsou ženy poměřovány (Renzetti, Curran, 2003). „...v androcentrickém myšlení se mužské stává měřítkem lidského.“ (Filosofický slovník, 1998, 23).

1.1 Stručná historie feminizmu

Historie feminizmu sice není hlavním tématem, kterému se věnuji, přesto považuji za přínosné pro celkovou smysluplnost nastínit aspoň stručně, jakým vývojem si feminizmus prošel.

Pro vývoj feminizmu byly klíčové okamžiky, v rámci nichž docházelo k posunu k větší rovnosti mezi muži a ženami. Byla narušována platnost tradičních hodnot a začínaly se tvořit hodnoty nové. Takovými mezníky, kdy ženy úspěšně přejímaly mužské role, mohla být válka či revoluce (např. boj amerických osad za nezávislost, Velká francouzská revoluce) (Osvaldová, 2004).

Z hlediska periodizace feminizmu se zpravidla využívá dělení do jednotlivých vln feminizmu (Lorber, 2010). První vlna feminizmu se zpravidla situuje do druhé poloviny 19. století a začátku 20. století. V českém kontextu se tak v 19. století v Ottově slovníku naučném objevuje heslo Ženská emancipace (feminizmus), za jehož znění vděčíme Františce Plamínkové. Formuluje zde hlavní složky emancipačního hnutí: neomezované vzdělání pro ženy, přístup žen ke všem povoláním a oborům, volební právo žen, mravní a právní rovnost v rámci rodiny, hospodářská nezávislost, rodičovská moc a další. Kladla důraz na to, že život ženy nelze omezovat pouze na role manželky a matky. Směřování k větší rovnosti a vyplnění požadavků rovného přístupu ke vzdělání a zaměstnání, pomohla i výrazná proměna charakteru práce v 19. století. V bouřlivých změnách při přechodu k průmyslové společnosti, ve které výroba probíhala čím dál tím více mimo domov, začaly být ženy oddělovány od společenského dění, nových technologií a informací. Začaly požadovat možnost uplatnit se i mimo sféru domova. Požadavek rovného postavení před právem vycházel ze skutečnosti, že: „Ženy nemohly samostatně sepsat závěť, rozhodovat o svém majetku, včetně vydělané mzdy, nebo o vlastních dětech, vést soudní spor, nesměly se účastnit ani politických schůzí.“ (Osvaldová, 2004, s. 20). Postupně docházelo k vylepšování postavení žen před právem a k přiznávání volebního práva v jednotlivých zemích.

První vlnu tak lze nazvat obdobím emancipace (Osvaldová, 2004). Hlavními rysy tohoto období je boj za práva, která byla ženám odepřena. Šlo o volební právo, právo vlastnit majetek, půjčovat si peníze, dědit, žádat o rozvod, chodit na vysokou školu, vystupovat u soudu atd. To znamenalo i šanci žen na ekonomickou nezávislost. Teorie rovnosti feministek vycházela z liberální politické filozofie, která prosazovala rovnost lidí před zákonem. V souvislosti s aktivistkami tohoto období se často můžeme setkat s označením „sufražetky“ (Lorber, 2010).

Druhou vlnu uvozuje Lorber (2010) vydáním knihy Druhé pohlaví od Simone de Beauvoir roku 1949. Za klíčové dění můžeme považovat i demobilizaci vojáků po 2. světové válce, kdy byly ženy nuceny k návratu zpět do domácností, ze kterých na začátku války odešly do válečné výroby (Osvaldová, 2004).

Druhá vlna ve formě organizovaného politického hnutí však přišla až koncem 60. let se silící kritikou západní společnosti. Podstatnou změnou bylo tvrzení, že dominance mužů a podřízenost žen není dána biologickými faktory, ale je sociálně podmíněna. Feministické hnutí se v následujících letech zaměřovalo na podoby společenského znevýhodnění žen a usilovalo o sociální změnu. Druhá vlna už se na rozdíl od poměrně jednotné první vlny tříští do různých proudů, nabízejících různá řešení nerovnosti. Tématem v 70. a 80. letech bylo např. rozšiřování ženských práv v oblasti politického zastoupení či vstupu do zaměstnání, kde dominují muži. Dále se hovořilo o eliminování sexuálního násilí, prostituce a pornografie, o sexistickém zobrazování žen v médiích, o sexuálním obtěžování ve škole a na pracovišti. Jiné proudy se zajímaly o změny v oblasti jazyka, vědění a historie tak, aby v nich byla reflektována kdysi neviditelná ženská zkušenost (Lorber, 2010).

Třetí vlna přišla v 90. letech. Docházelo k výrazným změnám v pohledu na gender, pohlaví a sexualitu. Objevuje se celá řada feminismů a feministických teoretických tradic, mezi kterými panuje značná tematická i názorová rozmanitost. Třetí vlna propojuje gender s dalšími kategoriemi společenských nerovností, např. s rasou, etnicitou, sexuální orientací, společenskou třídou, postavením, věkem, náboženským vyznáním apod. (Sokolová, 2004). Součástí feministického slovníku se stává pojem intersekcionalita. Prožívání určité sociální nespravedlnosti je často dáno spolupůsobením více dimenzí identity jednotlivce (např. gender, sexualita, rasa atd.). Například je třeba brát v úvahu, že na zkušenost domácího násilí má vliv to, kde je místo daného člověka, z hlediska rasy a genderu. Tudíž prožitek bílé ženy se může velmi lišit od prožitku barevné ženy. Koncept intersekcionality má pomoci k vícerozměrnému chápání sociální marginalizace (Crenshaw, 1991). Genderová nerovnost je vnímána jako součást širšího systému společenské stratifikace a diskriminace. Objevuje se mužský feminismus, multirasový feminismus, feminismus sociální konstrukce, postmoderní feminismus, queer teorie, ekofeminismus a mnoho dalších (Sokolová, 2004). Feminismus 90. let musel také čelit odporu ze strany konzervativních médií, která se stavěla negativně proti slovu „feminismus“ a spojovala ho s útokem na muže a s extremismem (Rampton, 2015).

Směrem k dnešku feminismus získává nové podoby, a tak si dovolím doplnit klasické členění Judith Lorber o nastupující čtvrtou vlnu feminismu. Narážky na novou, postmoderní, vlnu feminismu se okrajově objevují už ve starších publikacích, jako např. v knize Česká média a feminismus z roku 2004.

Významným činitelem je internet a moderní technologie, které pomáhají k efektivnější komunikaci, šíření myšlenek, propojování komunit a emancipaci lidí. K tématům feminismu se připojují témata týkající se duševního zdraví, migrace, chudoby, enviromentálních problémů a další (Feministický slovník, 2023). Dalšími tématy jsou znevýhodňování žen v pracovní sféře a v politice, homofobie a transfobie. Dochází k vývoji v pojetí intersekcionality, kdy útlak žen může být plně chápán pouze v kontextu marginalizace jiných skupin a genderů. Feminismus je součástí širšího povědomí o útlaku souvisejícím s rasismem, ageismem, předsudky, ableismem a sexuální orientací (Rampton, 2015).

Ženy, které si již v rámci první a druhé vlny vybojovaly řadu práv v mužském světě, v postmoderních podmínkách spíše bojují za právo podílet se na definici světa, spoluutvářet ho. Aby žena nebyla nucena vybojovat si rovnost ve světě definovaném muži tak, že se v něm osvědčí jako muž, je nutné přehodnotit řadu věcí a přístupů a zbavit se některých stereotypních pohledů. Feminismus, který byl nejprve poháněn touhou po osvobození ženy v rámci určitého dobového a společenského kontextu, se postupně stal i metodou, která má mimo jiné optikou ženské zkušenosti prověřovat dosavadní, muži vytvořené konstrukty (Osvaldová, 2004).

Feministické myšlenky se objevují v tématech identifikace mužského a ženského prvku s abstraktními muži a ženami; odlišného pojetí hodnoty veřejné (placené) práce a domácí (neplacené) práce; respektu a dynamiky v rámci partnerských vztahů atd. Dnes se feministická teorie uplatňuje prakticky ve všech oblastech lidského myšlení, např. ve filosofii, sociologii, etice, náboženství, historii, politické filosofii, lingvistice atd. (Osvaldová, 2004). Ale také v přírodních vědách, v lékařských vědách či v technických vědách.

O současné rozrůzněné podobě feminismu může vypovídat i vznik řady proudů a modifikací. Můžeme hovořit o liberálním, existenciálním, marxistickém, socialistickém, anarchistickém, psychoanalytickém, radikálním, teologickém feminismu a o mnoha dalších tradicích myšlení a aktivismu (Osvaldová, 2004).

1.2 Feminismus v ČR

Každé sociální dění se vyznačuje určitými specifickými podle dobového a prostorového kontextu, v němž se odehrává. Stejně tak je tomu u vývoje feminismu, a proto představím určitá specifika, charakteristická pro český kontext.

Nástup českého feminismu byl velmi umírněný: „Nebyl namířen proti mužům, ale šlo mu především o lepší postavení a uplatnění žen v občanském životě.“ (Osvaldová, 2004, s. 23). V tzv. ženské otázce se angažovali i muži (např. Náprstek, Masaryk). I přesto, že český feminismus nebyl militantní, v tehdejší Evropě se české ženské hnutí řadilo k těm nejprogresivnějším (Havelková, 1992).

Podstatné je, že feministické teorie nejsou u nás něco nového, v minulosti se řada vzdělaných mužů a žen zabývali emancipačními ženskými hnutími. Jako nejvýraznější z nich, můžeme uvést obrozenkyně a obrozence, jakými byli Rettigová, Němcová, Světlá, Náprstek, Krásnohorská. Později se feministickým tématům věnovali Masaryk se svou ženou Charlottou, senátorka Plamínková či poslankyně Zemínová a Horáková. Hnutí má u nás tedy své přirozené kořeny. České feministky byly v rámci první vlny aktivně zapojeny do světového dění a v českém prostředí fungovaly ženské spolky. Podařilo se učinit pokroky v oblasti vzdělávání, publikování článků, provozování ženských časopisů a pracovním uplatnění žen (Osvaldová, 2004).

Po dosažení volebního práva zahraničnímu ženskému hnutí trvalo minimálně jednu generaci, než se začaly formulovat nové teze. České a slovenské ženy získaly volební právo už v roce 1920. Ženy po 1. světové válce pronikaly do mnoha zaměstnání a v senátu začalo zasedat několik poslankyň a senátorek. Změnu představovala 2. světová válka a později nástup socialismu (Osvaldová, 2004).

Kombinace totalitního politického systému a socialistického sociálního programu na jednu stranu znamenala, že v rovině občanství byli muži i ženy potlačováni stejnou měrou. Na druhou stranu některá socialistická opatření znamenala pro ženy pokrok. Ženy byly větší měrou zaměstnávány mimo domov, byl podporován univerzalistický charakter práce. Prostřednictvím kvót se kladl důraz na obsazování veřejných funkcí ženami, byla vyzvedávána hodnota pracující ženy a otevřela se cesta žen ke vzdělání (Havelková, 1992).

Podíl žen stoupal ve všech oborech, a to i v těch, které na Západě byly výhradně mužskou doménou (např. elektrotechnika, strojírenství). Podobně úspěšný byl i růst vzdělanosti žen. V 70. letech ženy: „...tvořily polovinu všech pracovních sil s vyšší

odbornou kvalifikací a na vysokých školách jich bylo čtyřicet procent (na rozdíl od západního Německa, kde jich bylo stále jen pod třicet procent)“ (Appeltoová, 2020, s. 197).

Ovšem je nutné vnímat i druhou stránku věci. Určité obory byly vysoce feminizovány (např. zdravotnictví, školství, služby) a ženy častěji pracovaly v méně placených oborech a na nižších pozicích, což souviselo i s jejich nižším platem. Za hlavního živitele rodiny byl stále považován muž. Koncentrace žen na nižších pozicích a ve feminizovaných profesích byla pak přičítána jejich přirozeným sklonům a tužbám. Navíc povinnosti v domácnosti stále připadaly ženám, které byly v kombinaci se zaměstnáním přetíženy. Vedle sebe pak stály od 60. let dva modely společenské funkce ženy: starý, který kladl důraz na poslání ženy v domácnosti a nový, který zdůrazňoval její seberealizaci jako člověka a sladění rolí v rodině a zaměstnání.

Socialistický model společnosti 50. a 60. let nevedl k emancipaci ženy, protože „marginalizoval či přímo ignoroval velkou část činností vykonávaných ženami mimo oblast pracovního trhu.“ (Appeltoová, 2020, s. 199). Východoevropský socialismus i západní kapitalismus byly podobné tím, že oba systémy byly závislé na neplacené práci žen (Appeltoová, 2020). Problematika tzv. druhé směny² či neviditelné práce³ je dodnes aktuální téma, kterému se feminismus věnuje.

Ženy sice získaly ve druhé polovině 20. století relativní finanční a psychologickou nezávislost na mužích, ale stále neměly o moc větší možnosti osobní volby. Otázka ženské emancipace se v českém kontextu stala irelevantní, neboť nebyla možnost feministického aktivismu (Havelková, 1992). Druhá vlna feminismu byla relevantní spíše v rámci světového kontextu (Havelková, 2004). Hana Havelková uvádí, že vlivem panování komunistického režimu nás vývoj druhé vlny zcela minul. Přesto ale nebylo Československo vůči feministickým vlivům úplně imunní a některé západní vlivy do něj přeci jen pronikly.

Vývoji druhé vlny ve světě výrazně pomohla Virginia Woolf vydáním knihy *Vlastní pokoj* (1929) a později Simone de Beauvoir se svou knihou *Druhé pohlaví* (1949). Beauvoir poznamenává, že dějiny žen tvořili muži a že: „...ženský problém byl vždycky problémem mužů“ (de Beauvoir in Osvaldová, 2004, s. 33), čímž se názorově shoduje s Masarykem. Významnou autorkou je také Betty Friedan, která r. 1963 přispěla knihou *The Feminine Mystique* (Osvaldová, 2004).

² První směnou je práce ve smyslu zaměstnání. Druhou směnou jsou povinnosti v domácnosti a péče o děti (Feministický slovník, 2023).

³ Přídavné jméno „neviditelná“ odkazuje k neviditelnosti této práce ve společnosti a k nižší míře ocenění, než jakého se dostává práci ve smyslu zaměstnání (Feministický slovník, 2023).

V roce 1963 dokonce Simone de Beauvoir společně s Jeanem Paulem Sartrem navštívili Československo, ovšem v popředí zájmu byl spíše J. P. Sartre, vyjadřující se k aktuální politické situaci, filosofii a k dramatické tvorbě. Beauvoir začala být v Československém prostředí známá až po vydání českého překladu Druhého pohlaví v roce 1966. To podnítilo debatu, v níž byly překonány klasické diskuze tematizující ženskou otázku na praktické rovině (právní úpravy, sociální systém týkající se žen, jejich role v ekonomice atd.) a pokročilo se do oblasti genderové teorie (Placáková, 2020). Po vydání knihy v roce 1966 se začaly objevovat texty zabývající se postavením ženy v socialistické společnosti. Knihu pozitivně přijal Jan Patočka, zatímco mnozí jiní autoři se spíše kriticky vymezovali vůči Beauvoir i západnímu feminismu a tvrdili, že ženy v Československu jsou na tom v mnoha ohledech lépe než ženy na Západě. To ovšem nic nemění na tom, že Druhé pohlaví bylo u nás poměrně populární a do 70. let byla dále překládána řada knih od Beauvoir (Placáková, 2020).

Po listopadu 1989 a po obnovení demokracie, se znovu obnovovala i palčivost starých problémů, které byly působením komunismu upozaděny (Osvaldová, 2004). Socioložka Jiřina Šiklová upozorňuje na to, že za vlády socialismu se lidé naučili dělit společnost na dobrou a špatnou, na „my“ a „oni“. Takové černobílé vidění pak ovlivnilo i vnímání feminismu u nás. Šiklová vyčítá české společnosti, že větší mírou přijímala vliv západu, než aby se pokusila po pádu komunistického režimu navázat na tradici emancipačního hnutí a na snahy o zrovnoprávnění mužů a žen, které u nás už v minulosti probíhaly. V důsledku toho si mnoho Čechů myslí, že feminismus je pouze zbytečný import ze západu, který vůbec nepotřebujeme (Šiklová, 1997). Zatímco v anglosaské a frankofonní oblasti je feminismus, jehož kořeny v podobě ženského hnutí můžeme hledat již v 19. století, brán za legitimní sociokulturní prvek, ve středoevropském kulturním prostředí je jeho vnímání značně nevyrovnané a má často pejorativní podtón (Filosofický slovník, 1998).

Pojem feminismus se začal v českém prostředí znovu více objevovat v 90. letech. Sice nebyl nový, ale přesto byl vnímán jako termín importovaný ze zahraničí. Pojem byl zatížen řadou mýtů a byl vnímán jako další ideologie, ke všemu levicová. Proti většinovému naladění stálo pár feministicky orientovaných lidí, kterým se nelíbila bagatelizace a zesměšňování feministické problematiky (Osvaldová, 2004).

Po pádu socialismu v bývalém Československu začaly vycházet publikace zahraničních autorů, týkající se genderových a feministických témat, vznikaly organizace

občanské společnosti, věnující se genderovým vztahům a feminismu či genderu začala být věnována pozornost i na akademické půdě (Nyklová, 2013).

2. Gender

Podle M. S. Kimmela je třeba definovat gender s přihlédnutím ke třem souvisejícím úrovním: 1. identita, 2. interakce, 3. instituce. Gender podle něj není: „něco, co člověk má, ale spíše soubor činností, které dělá. Když děláme gender, děláme ho před druhými lidmi; je potvrzován a legitimizován hodnoceními druhých“ (Kimmel, 2011, s. 137) (vlastní překlad autora⁴). Během života v každodenních interakcích neustále definujeme a redefinujeme, co vlastně znamená být mužem nebo ženou. Druhým aspektem genderu je dle Kimmela to, že je zároveň součástí identity jedince. Gender je to, co do interakcí přinášíme, i to co při nich vzniká. Instituce v našem světě jsou také genderované: „Náš sociální svět je založen na systematické, strukturální nerovnosti, založené na genderu. Sociální svět reprodukuje jak genderovou rozdílnost, tak genderovou nerovnost“ (Kimmel, 2011, s. 138) (vlastní překlad autora⁵). „Jsme genderovaní lidé žijící genderované životy v genderované společnosti – ale ve skutečnosti žijeme na stejné planetě“ (Kimmel, 2011, s. 138) (vlastní překlad autora⁶).

Je potřeba zdůraznit rozdíl mezi genderem a pohlavím. Pohlaví se dle Kimmela (2011) vztahuje k biologickému mužství nebo ženství, na úrovni chromozomů, hormonů a anatomie. Hlavními kategoriemi pohlaví jsou žena nebo muž, zatímco hlavními kategoriemi genderu jsou maskulinita nebo feminita. Když mluvíme o genderu, jde o to, co znamená být mužem nebo ženou, což je spojeno také s kulturními rozdíly (Kimmel, 2011). Společnost na základě genderu očekává určité chování, které je vnímané u daného pohlaví jako žádoucí.

Genderově podmíněná očekávání se dětem předávají skrze genderovou socializaci. „Socializace je proces, jehož prostřednictvím si lidé předávají a vstřebávají společenské hodnoty a normy, včetně těch, které se týkají genderu“ (Renzetti, Curran, 2003, s. 93). Existuje několik teorií, které vysvětlují, jak proces genderové socializace probíhá (např. psychoanalytické teorie, teorie sociálního učení či kognitivně vývojové teorie). Podle kognitivně vývojové teorie „dětí vstřebávají gender a genderové stereotypy v rámci svého

⁴ ...a „thing“ that one possesses, but rather a set of activities that one does. When we do gender, we do it in front of other people; it is validated and legitimated by the evaluations of others.

⁵ Our social world is built on systemic, structural inequality based on gender; social life reproduces both gender difference and gender inequality.

⁶ We are gendered people living gendered lives in a gendered society – but we do actually live on the same planet.

mentálního úsilí nalézat řád v sociálním světě, který je obklopuje“ (Renzetti, Curran, 2003, 107). Na utváření genderu mají tedy významný vliv sociokulturní faktory a podílí se něm rovněž rodiče, vrstevníci nebo média. Genderové stereotypy se mohou v dětství projevit ve způsobu oblékání chlapců a dívek, v odlišném přístupu rodičů k dcerám a synům, v odlišnosti hraček pro chlapce a pro dívky, v přisuzování určitých vlastností dívkám a jiných vlastností chlapcům apod. (Renzetti, Curran, 2003).

Děti jsou od malička učeny, co znamená být klukem a co znamená být holkou. Kluci a mladí muži se stávají „pravými muži“ a učí se světu ukazovat jen určité stránky sebe, které dominující kultura definovala jako mužné. Mohou to být charakteristiky jako síla, nezávislost, moc, respekt, svalnatost, odolnost, drsnost apod. Pokud těmto charakteristikám neodpovídají, jsou nazýváni holkami nebo homosexuály. Slovo „gay“ je jako nadávka používáno na školních hřištích po celém světě (Van der Gaag, 2014). Urážku „gay“ je třeba si spojit spíše s genderem než se sexualitou, neboť v tomto případě odkazuje spíše k tomu, že je takto označený jedinec nemaskulinní a zženštilý, než že je homosexuál. Označení „gay“ je používáno za účelem umístit určité muže na spodní příčky hierarchie maskulinit (Cook, 2007).

Děti se učí, jak být muži a ženami, internalizují si genderové stereotypy. Např. být drsný také souvisí s tím, nemluvit o svých emocích. Dívky se nerodí více empatické než kluci, pouze jim je více dovolováno projevovat vlastní emoce. Mladí lidé v mnoha zemích jsou dnes vzdělanější než jejich rodiče, a mají díky internetu možnost setkat se s různorodými přístupy. Řada z nich začíná zpochybňovat zažitě generové stereotypy a představy o tom, co znamená být holkou nebo klukem, ženou nebo mužem (Van der Gaag, 2014).

2.1 Studium genderu

Studium genderu se na akademické půdě objevilo poprvé v 60. letech. Vývoj studia genderu podpořila druhá vlna feminismu, která kritizovala genderovou nerovnost jak v osobních, tak v ekonomických či politických vztazích. Před počátkem 70. let byly ženy, kromě zmínek týkajících se jejich tradičních rolí v rodině, pro sociologii víceméně neviditelné. Byli studováni převážně muži a zkoumaná témata se týkala problematiky, která byla relevantní pro muže. V kontextu sociální kritiky druhé vlny pomalu rostla pozornost, kterou sociální vědy věnovaly genderu (Pilcher, 2017).

V průběhu 70. let začaly být pomalu brány na vědomí rozdíly a nerovnosti mezi muži a ženami. Výzkum se snažil vyplnit mezery ve vědění o ženách a začala se zaměřovat pozornost na jejich jedinečnou zkušenost. Na konci 70. let se začala jakožto specifická oblast akademického zájmu postupně rozvíjet ženská studia (Pilcher, 2017).

V 90. letech se objevovaly publikace pojednávající o mužích a maskulinitě, což vedlo k uznání mužských studií jako specializované akademické oblasti. Postmoderní a post-strukturalistické přístupy později začaly zpochybňovat samotné kategorie „žena“ a „muž“. Životní situace lidí, které dělíme do těchto dvou kategorií se natolik liší podle času, místa a kultury, že má jejich užívání jen malé ospravedlnění. Zmiňované teoretické přístupy měly významný vliv na feminismus, ženská i mužská studia a pomohly zvyšovat citlivost k diverzitě a rozmanitosti. Genderové nerovnosti a rozdíly začaly být posuzovány i z hlediska třídy, sexuální orientace, etnicity, rasy, náboženství apod. Charakteristickými rysy oboru „Genderových studií“ je mimo jiné jeho multidisciplinarita a dominantní postavení feministického přístupu při studiu genderových vztahů (Pilcher, 2017).

V českém kontextu byla genderová studia před rokem 1989 víceméně neznámá, ačkoliv působilo pár nevládních organizací, které zprostředkovávaly poznatky z oblasti genderových studií. Byly to například Nezávislé Sociálně ekologické HNUTÍ či NESEHNUTÍ (Pavlík et. al., 2009). Díle mohlo jít o neziskovou organizaci Gender Studies o.p.s., která vznikla roku 1991 v bytě socioložky Jiřiny Šiklové. Stalo se tak také díky mezinárodním vlivům a spolupracím s feministkami z celého světa (Gender Studies, c2008). Výše jsem zmiňovala myšlenky Jiřiny Šiklové, která vyjadřovala české vnímání feminismu jakožto nepotřebného importu ze západu. Tyto výroky podporují i svědectví o reakcích jejích přátel na zakládání organizace. Zajímalo je, proč organizaci zakládá zrovna Jiřina Šiklová, když je normální, má děti a vnoučata, a navíc vypadá na svůj věk relativně dobře. Podívali se tomu, proč by měla chtít shromažďovat knihy o tak podivné ideologii (Šiklová, 1997).

V roce 1992 se dostal vliv Genderových studií na akademickou půdu, když v odborných časopisech začaly vycházet studie o genderu a feminismu a na FF UK proběhl první cyklus přednášek (Gender Studies, c2008). Roku 1998 bylo na Filozofické fakultě UK zřízeno Centrum genderových studií, o jehož založení se zasloužili Věra Sokolová, Petr Pavlík a další. Byly zahájeny první kurzy Genderových studií, jejichž působení se brzy přesunulo na Fakultu humanitních studií UK. K přednášejícím se připojila také Hana Havelková a došlo k založení dvouletého magisterského programu „Genderová studia“.

Zároveň byla zřízena katedra genderových studií, jejíž předsedkyní se stala Věra Sokolová (Pavlík et. al., 2009).

2.2 Maskulinita a feminita

V této kapitole blíže představím dvě hlavní genderové kategorie. Chápání maskulinity a feminity jako neměnných a daných vlastností mužských a ženských těl je poměrně populární. V rámci tohoto způsobu myšlení jsou mužská těla vnímána jako silná a dominantní, zatímco ženská těla jako pasivní a pečující. Jak už jsem zmiňovala, rozdíly v temperamentu mužů a žen vyplynuly z rozdílů v socializaci a z odlišných očekávání dané kultury od mužského a ženského pohlaví, spíše než že by byly dány jejich biologickými rozdíly (Stets, Burke, 2000). V některých kulturách například byly homosexuální vztahy běžné a v některých časových obdobích „západních“ dějin bylo považováno za normální, že muži otevřeně projevovali emoce před svými přáteli. Maskulinita a feminita se utváří v rámci sociálních procesů jako jsou výchova dětí, emocionální a sexuální vztahy, práce a politika (Connell, 1997).

Dominantní převládající forma maskulinity v patriarchální společnosti ztělesňuje úspěšnou strategii podřízení žen. Raewyn Connell přichází s konceptem hegemonní maskulinity. V naší společnosti je hegemonní maskulinita heterosexuální, agresivní, soutěživá a vyřazuje ženy ze svých sociálních sítí. Hegemonní maskulinita obsahuje i hierarchii a možnosti podřízení nejen žen, ale i některých mužů. Dalším typem je podřízená maskulinita, jejímž nejvýraznějším příkladem v naší kultuře je maskulinita gay mužů nebo „zženštilých“ mužů. K marginalizované maskulinitě pak patří utlačovaná etnické skupiny. Do nejpočetnější skupiny řadí Connell muže, kteří jsou jakýmsi spoluviníky patriarchálního systému. Přijímají patriarchální výhody, ale nepatří k vládnoucí moci a osobně se nepodílí na násilí ani se nezapojují do prosazování své zdatnosti a mimořádnosti.

Naznačená komplexita projevů maskulinity odkazuje k barvitosti mužských reakcí na myšlenky feminismu (Connell, 1997). Typologii maskulinit nelze brát jako neměnný a závazný stav. Proto např. „hegemonní maskulinitu“ nemůžeme vnímat jako stálou charakteristiku, která se projevuje vždy a všude stejným způsobem. Maskulinita se utváří v konkrétních praktických situacích a v měnící se dynamice sociálních vztahů (Connell, 2005).

Druhou hlavní genderovou kategorií je feminita. V západní kultuře jsou určité vlastnosti, které jsou obvykle od žen očekávány. Mohou to být: pasivita, slabost,

emocionalita, expresivita, starostlivost apod. Avšak stejně jako v rámci maskulinity můžeme i v rámci feminity narazit na značnou diverzitu.

Mainstreamové diskuze se týkají spíše toxické maskulinity, ale lze narazit také na termíny „toxická feminita“ či „rigidní feminita“. McCann (2020) vysvětluje, že pojem „toxická feminita“ může být použit v různých kontextech. Může jít o reakci na pojem „toxická maskulinita“, která chce naznačit, že ženy mohou být naopak „toxické“ pro muže, např. „zneužitím křehkosti“, kdy žena předstírá oběť za účelem získání moci nad muži. Dále se termín objevuje v diskurzu aktivistů za mužská práva, který usiluje o to, aby se moc nechápala jako genderově podmíněná. Avšak pojem začal být využíván také feministkami, jako označení související s tradičními představami toho, „co znamená být ženou“. Může označovat tedy i ženy, které zůstávají tiše podřízené mužské nadvládě a agresí. Vyjadřuje internalizaci patriarchálních myšlenek a norem (McCann, 2020). Podle McCann (2020) lze rozlišit různé typy „toxické feminity“: preferovaná feminita, hegemonní feminita, normativní feminita a patriarchální feminita.

Výzkumu feminit se věnovala také M. Schippers (2007), která navazuje na práci R. Connell, analyzující maskulinity. Schippers odkazuje k typům feminit, které rozlišovala Connell. Jsou jimi 1. „zdůrazněná feminita“, která je podřízená a orientuje se na uspokojení zájmů a tužeb mužů a 2. ostatní typy feminit, definované komplexními kombinacemi podrobení se, odporu a spolupráce (Schippers, 2007).

Můžeme stručně říci, že patriarchát je: „...pohlavně-genderový systém, v němž muži zaujímají nadřazené postavení vůči ženám a v němž jsou vlastnosti a činnosti vnímané jako mužské hodnoceny výše než ty, které jsou vnímány jako ženské“ (Renzetti, Curran, 2003, s. 22). „Jeden znak nebo určitý typ chování je typický, i když pouze implicitně považován za nadřazenější druhému – „Druhé“ (the Other) je téměř vždy asociováno s ženským“ (Renzetti, Curran, 2003, str. 61). Mužský feminismus upozorňuje na fakt, že ne všechny biologické muže patriarchát zvyhodňuje stejnou měrou (Sokolová, 2004). Typy maskulinit jsou součástí sociální dynamiky, v níž hrají roli třídní, rasové a genderové vztahy, nebo také sexuální orientace (Connell, 2005).

Vztah mezi ženami a muži je tedy vztahem dominance a podřízenosti. Hegemonní maskulinita může zahrnovat fyzickou sílu, využívání násilí v případě konfliktu a autoritu. Tyto vlastnosti legitimizují mužskou dominanci nad ženami pouze v případě, že jsou symbolicky doplňovány podřadnými vlastnostmi spojenými s feminitou, jakými jsou fyzická zranitelnost, neschopnost efektivně používat násilí a podrobenost. Takové vlastnosti

ve skutečnosti ztělesňuje ve vzájemných vztazích jen pár konkrétních mužů a žen. Ovšem symbolický vztah, který se v rámci této hierarchické vzájemnosti utváří, na obecné rovině poskytuje zdůvodnění pro sociální fungování. Tedy maskulinita a feminita zakládají symbolické významy pro vztahy mezi ženami a muži a poskytují tak legitimní zdůvodnění sociálním vztahům, ustanovujícím nadvládu a dominanci mužů (Schippers, 2007).

3. Muži a feminismus

O feminismu bylo napsáno mnoho knih, ale jen pár knih spojuje dohromady feminismus a muže (Van der Gaag, 2014).

Mnozí autoři přitom sdílejí názor, že pokud má vést proces ženského uvědomování k lepším vztahům mezi mužem a ženou, nelze ignorovat otázky mužské identity. Tito autoři berou feministické teze vážně a zkoumají přijatelnost feministických řešení z mužské perspektivy. Je nutné si ale zároveň uvědomovat, že otázky vztahu genderové identity a pohlaví se netýkaly pouze žen, ale patřily k hledání subjektivity moderního člověka 20. století. Už jsem zmínila, že v 90. letech se „studie ženy“ rozšířily i o „studie muže“ a zájem přešel k „genderovým studiím“. Přidává se i aktivistické hnutí mužů, které začíná svou aktivitu zejména v USA a pak se šíří i do jiných zemí. Typicky mužská iniciativa „Muži proti násilí na ženách“ se například pomocí terapie mužů snaží o zlepšení vztahů mezi muži a ženami (Havelková, 1995).

Feminismus už má v západních zemích mnohaletou tradici a pro syny feministek už je feminismus přirozenou součástí života či předmět reflexe (Havelková, 1995). Předmětem reflexe se feminismus stal i pro osmiletého syna Nikki van der Gaag. Soužití s mužskou perspektivou a zájem syna o její práci ji přivedl ke změně perspektivy feminismu a genderové rovnosti, do níž nově více zahrнула také muže a chlapce. Společně s tím si začala uvědomovat, že i jiní lidé přemýšlí, jakým způsobem by se muži dali zahrnout do tematiky feminismu (Van der Gaag, 2014).

Nikki van der Gaag v roce 2013 založila online anketu, kterou cílila na weby aktivistů, kteří se zajímají o téma genderu a feminismu. Měla jí pomoci zjistit, jak se tyto lidé staví k myšlence propojení mužů a feminismu. Objevily se různé reakce. Kritické byly proti tomu, aby se muži stávali centrem hnutí, protože by to znamenalo podpoření skutečnosti, že jsou středem patriarchy. Jiní lidé souhlasili, že genderová rovnost by měla zahrnovat i muže a že muži a ženy by neměli stát na opačných stranách. Většina odpovědí (71 %) přišla od žen, což odkazuje ke skutečnosti, že jsou gender a feminismus stále vnímány jako ženská

doména. Odpovědi žen i mužů mladších 25 let z 90 % souhlasily s tím, že pro ženy může být začlenění mužů do snah o genderovou rovnost prospěšné. Více než 80 % v této online anketě věří, že muži mohou být feministé nebo pro-feministé. Autorka dodává, že koneckonců není až tak podstatné, jestli se muži nazývají feministé, pro-feministé nebo muži podporující genderovou rovnost. Záleží na tom, jestli jsou ochotni postavit se sexismu, násilí a stereotypizaci. Podstatné zkrátka je, jestli věří v rovnost (Van der Gaag, 2014).

Hana Havelková rozděluje hnutí mužů na dvě základní skupiny: 1. „...iniciativy, kterým jde o rovnost pohlaví, o zastavení mužského násilí vůči ženám, o změnu svého vlastního myšlení a chování, tedy o práci na cestě k rovnému partnerství spolu se ženami.“ (Havelková, 1995, s. 124); 2. ty, kteří převažují zejména mimo mužská hnutí a: „...část z nich zcela popírá rovnost mužů a žen a tvrdí, že ženy mají být nebo dokonce chtějí být ovládaný muži.“ (Havelková, 1995, s. 124).

3.1 Mohou muži podporovat feminismus, nebo být feministé?

Odpovědět na tuto jednoduchou, ale přesto komplexní otázku, mi pomohl zejména text amerického sociologa Michaela Scotta Kimmela, který se věnoval genderovým studiím: „Who's Afraid of Men Doing Feminism?“ a kniha britské feministické autorky Nikki Van der Gaag, *Feminism and Men*.

Život žen se za poslední desetiletí výrazně změnil, s čímž se změnilo i pozadí, na kterém se odehrávají genderové vztahy (Kimmel, 1998). Zatímco ženy v mnoha zemích mají větší možnost volby v oblasti svých životních rozhodnutí a sebevyjádření, muži čelí obecně mnohem restriktivnějšímu modelu toho, co znamená být mužem. Zároveň je zpochybňován tradiční model mužství, kdy je muž silným vůdcem a hlavním chleboďárcem rodiny. Mnozí muži zažívají pocit, že sice mají určitou moc nad ženami, ale nedělá je to šťastnými (Van der Gaag, 2014). Michael S. Kimmel i Nikki van der Gaag se shodují, že změna by mohla přinést mužům větší svobodu.

Mužů je v konverzaci o genderových otázkách stále málo. Bylo by prospěšné podnítit jejich zájem o podporu feministických reforem, díky čemuž by pak mohli žít šťastněji, zdravěji a mít kvalitnější vztahy se ženami, muži i dětmi (Kimmel, 1998). O to se právě mimo jiné M. S. Kimmel snažil v rámci svých přednášek. Došel k uvědomění, že může reakce na přednášky rozdělit do několika kategorií. Pozitivní reakce přicházely z větší části od žen, z menší od mužů, kateder ženských studií a sociologů. Kritika přišla od těch, které nazývá rozhněvaní mladí muži v závěru, a od některých feministek. Rozhněvaní muži jsou v obranné pozici a vymezují se vůči feminismu i vůči mužům, kteří ho podporují. Kritika

některých feministek zase usiluje o odhalení rozporů a nejasností v argumentaci, které by mohly odhalit patriarchální sklony přednášejícího. Chtějí úlevné potvrzení, že všichni muži jsou stejní, tedy patriarchální. Pro obě zmíněné kategorie kritiky pro-feministický muž neexistuje (Kimmel, 1998).

Mou otázkou je, jestli mohou být muži feministé či pro-feministé, případně proč by jimi nemohli být. Proč by se muži měli bát feminismu a ženy by se měli bát mužů, kteří ho podporují? V odpovědi na tuto otázku pomohou následující dvě podkapitoly.

3.1.1 Záporná odpověď ze strany žen

Feministky mající obavu z pro-feministů někdy mají strach z mužů obecně, protože podle nich ztělesňují patriarchální útlak. Podle jejich teorií jsou všichni muži, ať chtějí nebo nechtějí, zvyhodněni patriarchátem. Časté jsou rovněž pochybnosti o čistotě jejich úmyslů (např. zda se jen nechtějí cítit jako zachránci dam v nesnázích). Kimmel dodává, že reakce na jeho přednášky může pocházet i z nelibosti k tomu, že prezentuje podporu feminismu mužům jako něco, z čeho mohou čerpat výhody v podobě naplněnějšího života a lepších vztahů. Dodává, že panuje určité nepřátelství vůči akademikům věnujícím se genderové problematice, kteří jsou vnímáni jako muži přicházející do rozvíjejícího se oboru, aby nahradily ženy (Kimmel, 1998).

Aby mohly feministky přijímat podporu mužů, bylo by nezbytné, zbavit se strachu z přijetí mužů do svých řad. Velká část feministek je totiž podezřívavá vůči mužům, kteří se chtějí zapojit do něčeho, co bylo tak dlouhou dobu výhradně ženskou doménou. Obávají se jejich motivů a toho, že jim jde o zviditelnění se, o pozornost a zdroje, které mohou v rámci patriarchálního nastavení získat na úkor přežívajících ženských skupin. Uvědomují si, že pro muže není snadnou výzvou, odhlédnout od své zkušenosti a svého postavení ve společenském systému a snažit se více naslouchat ženám a jejich zkušenosti (Van der Gaag, 2014).

Na otázku, zda muž může být feminist a nebo pro-feminista zřejmě kladněji odpovídá mladší generace. V mladé generaci žen je patrná větší otevřenost vůči feministům a zmírňuje se tendence chápat všechny muže jako utlačitele a zástupce patriarchátu. Začíná se naopak upozorňovat na to, že muži mohou patriarchátem také trpět. Nelze klást rovnítko mezi muži a patriarchát, tedy typ společnosti, která privileguje muže a jejímž aspektem je mimo jiné také útlak žen (Van der Gaag, 2014).

3.1.2 Záporná odpověď ze strany mužů

Co se týče mužů, je třeba rozlišovat mezi dvěma druhy moci: 1. mužská kolektivní moc, která souvisí s mocí mužů jako skupiny nad ženami jako skupinou a 2. individuální bezmoc.

Pro-feminismus uznává mužskou zkušenost, aniž by ji považoval za privilegovanou. Říká, že zkušenosti mužské kolektivní moci i individuálního mužského pocitu bezmoci jsou vzájemně propojeny a vychází z mužské kolektivní sociální moci. Moc jednotlivců závisí na faktorech, jako jsou třída, rasa, etnicita, sexualita, věk či tělesná zdatnost (Kimmel, 1998).

Muži dlouho počítali se samozřejmým nárokem, který mají díky historii a konvencím. Pocit bezmocnosti pak mnohdy vyplývá z nároků, které muži mají. Feminismus pocitůjí jako ohrožení svých nároků a ztrátu svého přirozeného práva na moc (Kimmel, 1998). Koncept maskulinity je do značné míry tvořen kolem systému nerovné moci, příjmu a respektu. Zpochybnění systému znamená pokus o limitování moci nebo výhod, které z něj muži čerpají, což může být pocí'ováno jako útok na maskulinitu. Pro muže existují reálné důvody, proč mít z feminismu strach (Connell, 1997). Právě strach z feminismu, který by mohl muže přehlížet a považovat je za nedůležité, je jedním z důvodů pro rozšiřování zkreslených stereotypů o feministkách (Kimmel, 1998).

Otázkou zůstává: Co by bylo potřeba udělat pro to, aby muži podporovali feminismus?

Důležitým předpokladem je vymezení vztahu mužů k feminismu. Konkrétně vymezení toho, jakými způsoby mohou muži feminismus podporovat. Je třeba jim feminismus srozumitelně představit, nikoliv jako ztrátu moci (která se nedostává všem mužům stejně), ale v první řadě jako zpochybnění falešného pocitu nároku na tuto moc. Pro-feministé by byli nuceni postavit se mužům, kteří budou mít tendence zpochybňovat jejich maskulinitu a heterosexuálnost. Kritika, se kterou se setkávají pro-feministé buď mylně předpokládá, že mužství automaticky znamená útlak anebo spojuje podporu genderové rovnosti se zženštilostí (Kimmel, 1998).

3.1.3 Výzvy, před nimiž stojí potenciální mužští feministé nebo pro-feministé

Před mužem, kterému jsou feministické myšlenky sympatické nebo se z jiných důvodů chce o feminismus více zajímat a podporovat ho, může stát řada překážek. Některé mohou být dány společností a jiné mohou být niternější.

Muži jsou od podpory feminismu často odrazováni díky názorům, že pro-feministé nemohou být pravými muži a nejspíš mají homosexuální orientaci. Mužská podpora je

užitečná, ale aby se mohla uskutečnit, je nutné, aby muži konfrontovali svůj strach z jiných mužů a z jejich odmítnutí (Kimmel, 1998).

Muži, kteří podniknou kroky k podpoře feminismu, nejsou na snadné cestě. Je pravděpodobné, že se setkají s posměchem ze strany jiných mužů, kteří je budou považovat za podivíny nebo zaprodance politické korektnosti. Nesetkají se nutně ani s podporou feministek, protože některé z nich jsou vůči mužům velice podezřívavé, obávají se mužské moci a primárně se zavazují k sounáležitosti se ženami (Connell, 1997).

Výzvou je i pochopení, že přijetí feministických principů znamená proměnu na osobní rovině, stejnou měrou jako na veřejné rovině. Samozřejmě je mnohdy snazší uznávat ženské právo na rovné zacházení ve veřejném prostoru než na osobní úrovni. Zejména mocní muži v elitních zaměstnáních, na univerzitách nebo v politice mohou, v souladu s vlastní agendou efektivit a modernosti podporovat rovné příležitosti a anti-diskriminační program, ale změna na rovině jejich osobních vztahů už je méně pravděpodobná (Connell, 1997).

Feminismus je zaměřen spíše na zájmy, obavy a zkušenosti žen. Usiluje o zlepšení žen ve společnosti a bojuje za ženská práva. Muži vnímají, že feminismus není o nich, a tak mohou získat přesvědčení, že musí být v přímém rozporu s jejich zájmy. Mohou mít pocit, že jeho podporou by se zapojovali do diskurzu, který je tu primárně proto, aby prosazoval zájmy skupiny, do které sami nepatří. To by vyžadovalo zájem o problémy a perspektivu druhých a uznání jejich důležitosti. Možná je tím nejpodstatnějším, co mohou muži pro feminismus udělat, poslouchat co chtějí ženy říci a snažit se tomu porozumět. Je podstatné reflektovat, že mužská zkušenost se od ženské liší, a tudíž muži musí být ochotni uznat limity své perspektivy, zkušeností a porozumění. To by byla velká výzva zejména, ale nejen, pro bílé, heterosexuální muže ze střední třídy, kteří vnímají že je většina úrovní společenského života spíše o nich (Crowe, 2011). K této praxi se kloní např. M. Kimmel, který se sám označuje za feministu. Zdůrazňuje, že neusiluje o vysvětlování ženské zkušenosti, pouze mluví ze své zkušenosti jakožto muže, který se věnuje feminismu (Kimmel, 1998).

Navíc muži mají v rámci feminismu nejednoznačnou pozici. Není jasné, jak dalece jsou jejich názory potřeba a jak dalece by byly vyslyšeny. Feministky často příliš nezajímá, co chtějí k feminismu muži říct, protože kladou důraz spíše na ženskou perspektivu (Crowe, 2011).

Problémem je také pocit viny a obranná reakce při konfrontaci s feminismem (Crowe, 2011). Pocit viny, který pociťují muži v konfrontaci s feminismem zmiňuje i Raewyn Connell. Muži se mohou cítit špatně už jen kvůli svému pohlaví. Zároveň se mohou setkávat s problémem konfliktu svých potřeb s potřebami feminismu (Connell, 2005).

Jednoduchým řešením by bylo, aby feministky ujistily muže, že se nemají čeho bát a že to není jejich chyba. Jenže muži jsou stále částečně kolektivně zodpovědní za pokračující útlak žen. Všichni jakožto členové určitého sociálního uspořádání neseme podíl zodpovědnosti. Mocenské struktury jsou všudypřítomné a každý by se měl ve svém vlastním životě snažit rozpoznat diskriminační praktiky nebo předsudky a vymezovat se proti nim (Crowe, 2011).

3.1.4 Pozitivní či neutrální postoj mužů k feminismu

Odborných příspěvků, věnujících se mužům, kteří by podporovali feminismus, je znatelně méně než těch, které tematizují negativní reakce mužů na feminismus, nesouhlas s ním, nebo odpor proti jeho myšlenkám. Přesto ale můžeme narazit na známky podpory anebo přímý souhlas s feministickými myšlenkami.

M. S. Kimmel hovoří o situaci, kdy se většina mužů staví k pojmu „feminismus“ buď lhostejně, nebo až nepřátelsky, ale zároveň většinou podporují prvky toho, co lze nazvat feministickým politickým a sociálním programem (Kimmel, 1998). V 70. letech se začaly ve Spojených státech a v Británii objevovat skupiny mající zvyšovat povědomí. Anti-sexistický směr pak po nějakou dobu prosperoval, než byl v 80. letech zavrhnut, avšak částečně přetrvál dodnes. Nejvýraznější hnutí se zformovalo v Kanadě, v reakci na Montrealské vraždy v r. 1989. Vlivné hnutí „White Ribbon“ bylo zaměřeno proti násilí na ženách a zapojovali se do něj i muži (Connell, 1997). Podobná hnutí se objevovala i v jiných částech světa.

Zformovala se také řada hnutí za práva mužů, která mají velmi rozmanité programy. Hnutí za práva mužů původně vzešla ze stejného základu jako feminismus, i když se od něj dnes některá hnutí za práva mužů již výrazně odklánějí, nebo ho přímo odmítají. V rámci druhé vlny feminismu v 60. letech se objevovala kritika tzv. tradiční ženské role. Někteří muži viděli v ženském volání po osvobození příležitost k vlastnímu osvobození. Paralelně s kritikou „mužské tradiční role“ vzniklo hnutí za osvobození mužů, které argumentovalo, že dělení žen do soukromé sféry a mužů do veřejné sféry není prospěšné ani pro muže. Byli tím odkázáni k vyhoštění z domova, bezduché mechanické práci, oddělení od péče a k potlačování vlastních emocí za účelem dosažení veřejného úspěchu. Tradiční maskulinní představy byly pro muže stejně toxické, jako tradiční představy o feminitě pro feministky. Někteří muži se cítili nešťastní a pociťovali, že postrádají hluboká přátelství, naplněné vztahy se ženami a se svými dětmi (Coston, Kimmel, 2012).

V 90. letech se objevil zájem o nacházení hluboké a esenciální maskulinity, která podle vůdců hnutí vycházela z čehosi původního, hrdinského a přirozeně mužského a která byla narušena životem v masové společnosti. Tito muži nebyli nijak anti-feminističtí a prosazovali myšlenku, že proměna mužů ovlivní i životy žen, protože muži budou více pečující, citlivější a spolehlivější. Jiné skupiny mužů zase vnímali feminismus nejen jako kritiku tradičního vnímání feminity, ale i jako kritiku tradičního vnímání maskulinity. Tito muži sami sebe považovali za „spolu-oběti“. Vesměs byli pro-feminističtí a považovali feministickou vizi genderové rovnosti za prospěšnou i pro muže (Coston, Kimmel, 2012).

Patriarchát zasahuje i do soukromého života, do domácností a sexuálních vztahů. Někteří muži tak ke zlepšení poměrů přispívají i proměnou domácího života např. tím, že se podílí na péči o děti a o domácnost. Pro mnohé mladé lidi je takové nastavení dnes samozřejmé (Connell, 1997).

Jiní muži se pokouší o podporu feminismu na emocionální úrovni tím, že se snaží o změnu své osobnosti s cílem uniknout konvenční maskulinitě. To se může projevat tím, že nechtějí být soutěživí, staví se v konverzaci raději do podporující než dominantní pozice, odmítají kariéru a moc v rámci organizací. Snaha odmítnout mainstreamové podoby maskulinity stále není moc rozšířena. Vyvolává posměch od konzervativnějších mužů a ani všem ženám nepřijde takové úsilí žádoucí (Connell, 1997).

Od mužů není požadováno odvržení všech forem maskulinity, jako spíše aby se angažovali v rámci dosahování sociální spravedlnosti. V rámci současného společenského nastavení jsou ženy jakožto skupina masově znevýhodněny a muži by se mohli zapojit do snah o změnu tohoto stavu. To je možné například rovným rozdělením péče o děti, umožňováním práce žen v rozhodujících pozicích, konfrontováním misogynie a homofobie na pracovišti a v médiích, prosazováním rovné výše platů, diskreditováním domácího násilí, sexuálního obtěžování a zesměšňování homosexuálů, zřizováním veřejné a finanční podpory pro centra týraných žen, větším zahrnutím ženských myšlenek a zkušeností do školních a univerzitních osnov atd. Z dlouhodobého hlediska bude demokratizace genderu vyžadovat hlubokou sociální změnu a s tím i proměnu konvenční maskulinity (Connell, 1997).

3.1.5 Negativní postoj mužů k feminismu

Pozice odporu proti feminismu může mít mnoho podob. Proto představím jen některé z nich, od umírněných, až po militantní. Militantní formy odporu jsou sice nejvyhrocenější a díky tomu možná strhávají nejvíce pozornosti, ale stále zůstávají menšinovými.

Na konci 20. století převažovalo ve Spojených státech amerických neoprávněné přesvědčení, že boj žen za rovnoprávnost je už vyhrán a že není potřeba politika genderové rovnosti. Tato rétorika hlásá, že přestože ženy získaly mnoho práv a možností, cítí se ještě hůř než dříve. Z různých zdrojů zaznívala svědectví o krizi žen, např. o jejich vyhoření, epidemii neplodnosti, svobodných a bezdětných ženách, duševních problémech a samotě nezávislých žen. V rámci této perspektivy, která se objevuje v médiích i v akademické a odborné oblasti, mohl být viníkem feminismus, protože rovnost a svoboda způsobuje ženám bolest a neštěstí. Ženy se stávají otrokyněmi svého osvobození a jejich nejhorším nepřítelem je právě ženské hnutí, které je připravilo o muže, manželství a mateřství. Hovoří se o „mýtu nezávislosti“, který zodpovídá za to, že jsou ženy nešťastné a nemilované (Faludi, 1991).

Taková kritika přehlíží objektivní faktory přetrvávající nerovnosti doma i v zaměstnání, nerovnost odměňování v zaměstnání, diskriminaci v pracovní a politické sféře, nerovné rozdělení domácích prací a péče o děti, sexuální obtěžování, nedostatečnou podporu ze strany mužů a nerovné vztahy s muži. Ženy pociťovaly nespokojenost, ne z důvodu dosažené rovnosti, ale ze silícího tlaku na potlačení jejich požadavků rovnosti. Faludi (1991) dodává, že odpor k rovnoprávnosti a nezávislosti žen je v americké společnosti dlouhodobým stavem, který prochází fázemi ústupu a znovuoživení. Spojuje obnovení odporu proti feminizmu s reakcí na ženský pokrok. Podle Faludi (1991) anti-feministický odpor nebyl podnícen dosažením úplné rovnosti žen, ale rostoucí možností, že by k úplné rovnosti mohly směřovat. Ve většině případů nejde o jakýsi centrálně řízený odpor, ale o internalizované a různorodé projevy, které směřují k zatlačení žen zpět do jejich „přijatelných“ rolí. Neorganizovanost, rozptýlenost a neviditelnost odporu je možná více efektivní v přesvědčování ženy, že nejde o žádný boj, že se vše odehrává v její hlavě a že by měla sama na sebe onen odpor také aplikovat (Faludi, 1991).

Hněv odpůrců feminizmu se může obracet i na muže, kteří podporují feminizmu, nebo se považují za feministy. Michael S. Kimmel uvádí kategorii rozhněvaných mladých mužů, pro které je charakteristický obranný postoj, hněv a opozice vůči všemu, co souvisí s feminizmem. Podporují zkreslené stereotypy o feministkách a zpochybňují mužství či sexuální orientaci mužů, podporujících feminizmu. Zvláštní na jejich kritice je spojování přesvědčení, že nerovnost založená na genderu není správná a že ženy i muži by si měli být rovni jak ve veřejné, tak v soukromé sféře, se sexuální orientací, nedostatečnou mužností a slaboštvím (Kimmel, 1998).

Reakcí na feminismus může být i připojení se k hnutím „za mužská práva“, která jak už jsem zmínila, původně vyšla ze stejného základu jako feminismus. Kritika tradiční mužské role a touha mužů po osvobození z jejího omezujícího vlivu se ale v některých případech přeměnila na oslavu všeho maskulinního a tradičně mužského. Muži už se nepotřebovali osvobodit od tradiční maskulinity, která nebyla vnímána jako problém, ale jako řešení. Problémem začaly být snahy o ženskou rovnost, zlepšení postavení žen a zejména feminismus. Řada hnutí za práva mužů začala feminismus vnímat jako politickou strategii k převzetí moci a jako krutou a nenávistnou ideologii, která opovrhne muži. Důvodem neštěstí mužů už nebyla tradiční maskulinita, ale ženy (Coston, Kimmel, 2012). Členové hnutí mají pocit, že jsou v debatách o genderové rovnosti ignorovány jejich potřeby. Chtějí, aby byly jejich hlasy vyslyšeny a obvykle jsou cílem jejich hněvu ženy. Často stojí v opozici k ženským právům. Argumentují, že ženy mají z právního hlediska stejná práva, a tudíž už cílem feministického hnutí není rovnost, ale získání nadvlády a potrestání mužů (Van der Gaag, 2014).

Mužská hnutí se objevují např. v Americe nebo v Austrálii. Raewyn Connell, australská socioložka, věnující se studiu maskulinity v jednom ze svých článků pojednává o negativních důsledcích vlády J.W. Howarda na myšlenky týkající se sociální spravedlnosti. Upozorňuje na fakt, že naladění prostředí má logicky vliv na obnovení odporu proti feminizmu. Obhájci mužských práv se staví proti feministickým elitám a podporují myšlenky znovuoobjevení pravé maskulinity mužů. Mužské hnutí v Austrálii je zaměřeno na bolest, kterou pociťují heterosexuální muži a na jejich nejistoty ohledně maskulinity. Členové jsou většinou bílí muži ze střední třídy, ve středních letech. Cítí, že mají potíže, ale nikoliv jejich vinou. Vůdci hnutí nabízí různé diagnózy problémů, např. selhání otců v zasvěcování synů do pravé maskulinity či selhání žen v uznání pravé polaritě mezi pohlavími (Connell, 1997).

Nejednotnost názorů v rámci mužských hnutí znemožňuje přijetí jakýchkoliv jednotných politických myšlenek. Aktivisté za práva mužů na jednu stranu kritizují tradiční ženy, které vstupují do manželství jen proto, aby mohly zotročovat své muže a rozhazovat bezstarostně jejich peníze. Na druhou stranu ale tradiční ženy chválí, protože si uvědomují, že mají být doma a nemají soutěžit o zaměstnání, která patří mužům (Coston, Kimmel, 2012).

Některá mužská hnutí brání koncept patriarchátu, který považují za v současnosti ohrožený přirozený řád věcí. Jiní prosazují změnu, nechtějí být soutěživí a bezcitní a chtějí lepší vztahy se svou rodinou. Hnutí za mužská práva tedy nejsou jednotná v názoru, jestli

chtějí být patriarchy anebo osvobozenými muži. Jejich společným rysem je nespokojenost, úzkost a bolest, která se může měnit ve vztek a nenávist (Coston, Kimmel, 2012).

Anti-feministické projevy se v současné době začaly výrazněji objevovat i v online prostředí. Mají sice různorodou podobu, ale často se shodují v odkazech na tzv. filosofii červené pilulky⁷, která má osvobodit muže od života ve feministickém klamu. V rámci určitého diskurzu je toto volné a různorodé zájmové uskupení označováno jako „manosféra“. Média začala tematizovat také „beta maskulinitu“, jakožto jeden z projevů „toxické maskulinity“. Příčiny jejích projevů byly hledány v různých sférách, např. v sexuálním odmítnutí, nestabilním zaměstnání, násilí ve videohrách, v pornografii nebo v ústupu privilegií bílých mužů (Ging, 2019).

Protifeministické postoje nemusí zůstat jen v rovině slovního protestu. V některých případech může docházet k nebezpečnému extremismu. Příkladem jsou muži nazývající se „incelové“ (nedobrovolní celibátníci), kteří jsou aktivní zejména v online prostoru. Žijí hlavně ve Spojených státech a v Kanadě a jejich chování má některé shodné rysy jako chování teroristických skupin. Zdroj vzniku této volné komunity můžeme hledat v roce 1997, kdy studentka kanadské univerzity vytvořila webovou stránku, která měla dát lidem podporu a prostor k vyjádření frustrace týkající se sexuality a randění. Web, který byl původně pro ženy i pro muže se začal vyvíjet vlastním směrem. Na počátku 21. století vznikala další fóra incelů. Jeden proud byl umírněnější a spíše poskytoval podporu frustrovaným lidem kterým se nedařilo najít romantické propojení. Druhý proud se začal stávat militantnější, nepřátelský vůči ženám, vyjadřující biologicky deterministický přístup a otevřeně obhajující násilí. Incelové se začali přiklánět k přesvědčení, že musí obnovit kontrolu nad svými životy a pomstít se za to, jak s nimi bylo zacházeno. Věří v existenci hierarchie, za kterou jsou zodpovědné ženy a v rámci které jsou na nejnižších příčkách. Nemají pozici „Chadů“ nebo „normies“, kteří mají u žen určité výhody. Jsou pro ženy neatraktivní, a tudíž jsou odsouzeni k sociální izolaci a k chronické osamělosti. Zároveň incelové věří, že ženy se rozhodují podle povrchních kritérií, jako je fyzická přitažlivost, výška, váha a rasa, a přitom ignorují osobnostní rysy. V rámci takového přesvědčení jsou za izolaci a nezáměr o incely zodpovědné ženy, a proto jsou primárním cílem jejich hněvu (Hoffman, 2000). Tragédie, ke které došlo na Montrealské univerzitě r. 1989, kdy muž zastřelil 14 studentek, ukazuje, že nenávist k feministkám se může vystupňovat až ke spáchání násilného činu. Faktorem určitě bylo i psychické zdraví útočníka, ale jeho čin

⁷ Jde o odkaz k filmu Matrix z r. 1999.

vycházel i z rozšířeného pocitu narušení genderových vztahů, z ideologie mužské nadřazenosti a strachu z ženského prospěchu (Connell, 1997).

3.2 Negativní konotace pojmů „feminismus“ a „feministka“

V mnoha člancích, a nutno dodat že velmi silně i v mojí každodenní realitě, se setkávám s negativními konotacemi, které se pojí s pojmy „feminismus“ a „feministka“. Proto jsem se rozhodla dát tomuto tématu ve své práci trochu prostoru.

V mnoha lidech slovo „feminismus“ vyvolává silně negativní pocity, stejně jako slovo „patriarchát“. Jsou předmětem nepochopení, a dokonce i negativních reakcí, u mužů i u žen. Některé odpovědi v anketě, kterou spustila britská feministická autorka Nikki van der Gaag (2014), odkazují k tomu, že kdyby se pro označení feministického hnutí používal neutrálnější pojem, mohlo by přilákat víc mužů. Negativní vztah mladé generace ke slovu „feminismus“ je částečně jistě dán i jeho současnou mainstreamovou prezentací jako nenávisti mužů (Van der Gaag, 2014).

Podle Gundersena a Kunsta (2019) je stereotypně očekáváno, že feministky budou více maskulinní a feministé budou naopak více femininní. Muži i ženy se mohou feminismem cítit ohroženi. Jedním ze způsobů vymezení se proti feminizmu je vytváření a šíření negativních stereotypů o feministkách, které jsou následně udržovány mediálními zobrazeními. Stereotypy nesou osobní nebo kulturní přesvědčení o vlastnostech určitých sociálních skupin (Gundersen, Kunst, 2019).

Stojí za povšimnutí, že na jednu stranu mohou být feministky spojovány s pozitivními stereotypními vlastnostmi, jako je inteligence a produktivita. Na druhou stranu jsou jim přisuzovány i negativní rysy, jako je nenávisť k mužům, rozzlobenost, panovačnost, neatraktivita nebo mužnost. Hypotézy obecné tendence přisuzování maskulinního vzhledu feministkám a tendence přisuzování femininního vzhledu feministům potvrdila také série čtyř studií prováděných v Norsku, které je podle indexu genderové rovnosti OSN genderově nejrovnější zemí světa (Gundersen, Kunst, 2019).

V odborné sféře vznikly výzkumy, které se věnují sebeidentifikaci s označením feminista/feministka. Zkoumání sebeidentifikace je podstatné i z toho důvodu, že přijetí nebo odmítnutí určitého označení má značný vliv na další sociální chování jedince (Nyklová, 2013).

V roce 1992 byl proveden výzkum v rámci School of Liberal Arts na Purdue University v USA, který se zaměřoval na skupinové vědomí a míru podpory feminizmu mezi

279 vysokoškolskými studentkami ve věku 18-22 let. Studentky byly na základě výsledků rozděleny do několika skupin: feministky, post-feministky, anti-feministky a nejisté feministky. Do kategorie anti-feministek spadaly pouze 4 % dotazovaných.

Kategorie „nejistých feministek“ nejspíše odráží pozici většiny mladých vysokoškolských studentek. V této studii do ní bylo zařazeno 42 % žen, které stojí někde mezi pozicemi feministek a post-feministek. Poměrně silně věří v potřebu skupinového úsilí, ale zároveň je podle nich možné prosadit se na základě individuálních schopností. Snoubí se v nich silná skupinová identifikace se silnou vírou v individualismus. Na rozdíl od post-feministek nejsou spokojené se současným postavením žen. Výsledky studie ukazují, že i přes podporu rovnosti pohlaví, se ženy často nechtějí identifikovat s feminismem nebo s jeho podporou. Označení „feminismus“ mnohdy vyvolává negativní reakce. Feminismus jako sociální hnutí je často nejasný a občas lehce kontroverzní. Problémem může být i jeho stereotypizace v mas-médiích (Buschman, Lenart, 1996).

Fakt, že jsou s pojmy „feminismus“ a „feministka“ spojovány negativní stereotypy dokládají i pozdější výzkumy. Nastává paradoxní situace, kdy roste podpora genderové rovnosti a dochází k odmítání tradičních genderových rolí, ale množství lidí zároveň negativně hodnotí feminismus a odmítá označení „feminista/feministka“, přestože souhlasí se základními principy feminismu. Příčiny paradoxu se hledají např. v zániku feminismu a příchodu „post-feminismu“, který produkuje nové genderové vědomí a proměňuje feministické teze. Jiní autoři vidí důvod nízké identifikace s feminismem v odporu proti feminismu, který tvrdí, že feminismus je už překonán, že bylo rovných práv dosaženo a další snahy vedou jen ke strádání žen. Jiným důvodem může být pokles popularity hnutí, daný klimatem 80. a 90. let, oznamujícím vítězství hnutí v podobě dosažení rovných práv pro muže a pro ženy (Houvouras, Carter, 2008).

EMPIRICKÁ ČÁST

Provedený výzkum, který v této kapitole představím, se věnuje analýze mužského pohledu na feminismus prostřednictvím výzkumu založeného na rozhovorech s muži, kteří se staví k feminismu pozitivně. Cílem je odpovědět na otázky: Jak si muži, zapojení do výzkumu, feminismus konstruují? Jakým způsobem reflektují svůj vztah k feminismu, svou cestu k němu a své místo v rámci něj? V empirické části postupně představím metodologická východiska, podobu vzorku a podobu empirických dat. Na závěr shrnu výzkumná zjištění a zodpovím výzkumné otázky, které si kladu.

4. Metodologie

4.1 Výběr metody

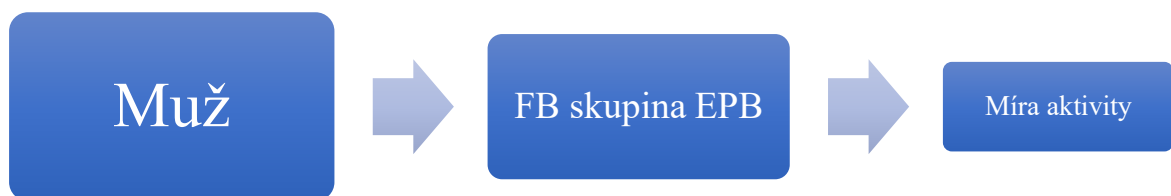
Zvolila jsem kvalitativní výzkumnou strategii, protože mi jde o porozumění tomu, jak komunikační partneři v konkrétním kontextu a prostředí chápou, co se děje a jak se to děje, jak jednají a proč jednají určitým způsobem (Hendl, 2005). Výhodou tohoto přístupu je, že mi umožňuje získat podrobný popis a vhled při zkoumání fenoménu. Výzkumníci mohou být zprostředkovány myšlenky a vzpomínky komunikačních partnerů, kterým je dána možnost pojmenovat realitu ze svého pohledu a vlastními slovy (Reinharz, Davidman, 1992). Ze zvoleného přístupu samozřejmě vyplývají i jisté nevýhody. Badatelka si musí dávat pozor, aby nezáměrně neomezovala a neovlivňovala dotazované, kteří by mohli mít tendenci k sebe-cenzuře. Také existuje jisté riziko zkreslení ze strany výzkumnice, která si chybně interpretuje slova komunikačního partnera. Komunikační partneři s badatelkou sdílí pouze tu část reality, kterou sdílet chtějí, a badatelka se dozví pouze to, co si dotazovaní myslí a ne to, co opravdu dělají (Reinharz, Davidman, 1992).

Ve své práci se držím paradigmatu sociálního konstruktivismu. Sociální konstruktivismus zdůrazňuje význam sdíleného porozumění a vytváření smyslu prostřednictvím sociálních interakcí (Jackson et al., 2006). V perspektivě sociálního konstruktivismu je realita konstrukcí, která je vytvořena lidskou činností. Vědění je tedy sociální a kulturní produkt, utvářený vlivem prostředí a mezilidských interakcí (Jackson et al., 2006).

4.2 Výběr vzorku

Vzorek jsem zvolila účelově, což mi umožnilo vybrat relevantní aktéry, kteří mají vztah ke sledovanému fenoménu a dají mi tak možnost, odpovědět na kladené výzkumné otázky.

Před započítím výběru bylo nutné stanovit si kritéria, která má vzorek splňovat. Cílem bylo dosáhnout relativně homogenního vzorku mužů, ve kterém budou zastoupeni komunikační partneři, kteří se o feminismus aktivněji zajímají. Vzorek musel splňovat tyto 3 kritéria: 1. mužské pohlaví, 2. členství ve skupině Everyday Patriarchy Bullshit a 3. aktivita ve formě příspěvků nebo komentářů v rámci uváděné skupiny. Vybrané muže jsem kontaktovala formou soukromé zprávy na Facebooku. Stručně jsem jim představila charakter a účel výzkumu a požádala je o rozhovor. V charakteristice jednotlivých komunikačních partnerů se záměrně snažím neuvádět údaje, které by mohli vést k jejich identifikaci na Facebooku, či mimo něj.

Obrázek 1; Proces výběru a zužování vzorku
(zdroj: autorka, 2023)

Finální vzorek se skládá ze 7 mužů:

- Jan je zaměstnancem Státního úřadu pro jadernou bezpečnost v Praze.
- Marek pracuje jako redaktor pro online zpravodajský web.
- Richard je studentem žurnalistiky na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.
- Ladislav pracuje jako IT analytik. Byl aktivní také v rámci strany Zelených.
- Tomáš je sociálním pracovníkem, studentem na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a angažuje se v politické straně Pirátů.
- Vojtěch je absolventem Vyšší odborné a střední průmyslové školy dopravní v Praze. Nyní se věnuje svému duševnímu zdraví v rámci terapie a terapeutických pobytů.
- Václav pracuje jako logistik a specialista zákaznické péče. Sám by se charakterizoval jako cestovatel.

4.3 Sběr dat

Data představují transkripty 7 polostrukturovaných rozhovorů prováděných v průběhu října a listopadu 2023. Vnímám jako výhodu, že rozhovory umožňují nepůsobit v roli kontrolující výzkumnice, ale naopak mohu více rozvíjet pocit vzájemnosti a spojení s lidmi. Lidé jsou aktivně zapojeni do procesu vytváření dat o svých životech (Reinharz, Davidman, 1992). Označuji muže, účastníci se mého výzkumu, jako komunikační partnery, čímž chci naznačit dojem spolupráce a vyváženého rozdělení moci v rámci interakcí.

Vzorkem jsou muži, kteří jsou členy Facebookové skupiny Everyday Patriarchy Bullshit. Skupina je veřejná, takže příspěvky mohou vidět i uživatelé Facebooku, kteří do ní nepatří. Ovšem přispívat do ní mohou pouze členové. O členství je nutné požádat a žádost musí schválit admin. Skupina má k listopadu 2023 celkem přibližně 10 200 členů. Dle anotace je záměrem skupiny vzdělávání a osvěta, tudíž jsou zahrnuti i členové, kteří nejsou v oblasti feministické problematiky odborníky, ale mají zájem se dozvědět o tomto tématu něco více. Skupina stanovuje určitá pravidla, jako jsou slušné chování, vyvarování se sexismu a netolerance a zároveň si nárokuje právo vyloučit členy, kteří daná pravidla nerespektují. Dále je v anotaci uvedeno, že v rámci skupiny převažuje diskurz intersekcionalního feminismu.

Rozhovory mohly, dle volby oslovených, probíhat v podobě videohovoru, nebo v podobě osobní schůzky v Praze. Konečným výsledkem tedy je 7 rozhovorů, z nichž 4 proběhly osobně a 3 prostřednictvím videohovoru. V některých případech byla forma online rozhovoru jediným způsobem, jak bylo možné rozhovor realizovat. Velkou výhodou videohovoru je, že se může odehrávat i v případě, kdy jsou zúčastnění v odlišném časoprostoru. Bylo tak možné provést rozhovor se studentem, který byl na Erasmu, nebo s redaktorem, který byl na pracovní cestě. V jednom případě online prostředí umožnilo setkání v pozdějších večerních hodinách po uložení dětí. Komplikace při videohovorech může způsobit technika. Setkala jsem se například s tím, že jednomu komunikačnímu partnerovi nefungoval mikrofon a byl proto nucen se přesunout na jiné zařízení.

Oproti videohovorům šlo při osobním setkání snadněji navodit důvěrnější atmosféru a porozumění. Mohla jsem si lépe všimnout neverbální komunikace a řeči těla, které probíhaly na pozadí verbálních rozhovorů. Výraznou nevýhodou ale byl hluk v pozadí, který se v některých případech promítl do nahrávek rozhovorů. Jako rušivé se například v nahrávce ukázaly být rozhovory okolo sedících návštěvníků kavárny v nákupním centru. Tento

poznatek mi poskytnul zkušenost pro další rozhovory, pro které jsem se snažila vybrat klidnější místo, nebo se posadit dál od potenciálních rušivých elementů.

Komunikační partneři vždy obdrželi písemný informovaný souhlas a zároveň jsem jim stručně vysvětlila nejpodstatnější informace týkající se účasti ve výzkumu. Rozhovory jsem nahrávala ve zvukové podobě na diktafon v telefonu, nebo v případě videohovoru v obrazové podobě pomocí programu OBS Studio. Slíbila jsem účastníkům, že nahrávky nebudou nikde zveřejněny a poslouží výhradně k přepisu rozhovoru do textového editoru. Záměrně jsem se snažila zanechat promluvy v původním znění, včetně nespisovných výrazů či pauz uprostřed promluv. K úpravě textu jsem přistoupila hlavně v případech, kdy by byla při zanechání původního znění ztížena srozumitelnost, nebo kdy by bylo čtení příliš nekomfortní. U všech zúčastněných jsou použity pseudonymy z důvodu zachování anonymity a ochrany osobních údajů.

4.4 Analýza dat

Předmětem analýzy jsou transkripty prováděných rozhovorů. Data jsem analyzovala prostřednictvím segmentace a kódování. Využívala jsem poznatky zakotvené teorie od Corbin a Strausse (1990). Nejprve jsem rozdělila jednotlivé transkripty na segmenty, tedy dílčí logické celky, které vždy zahrnují jednu homogenní informaci. Segmentům jsem následně přidělila kódy, tedy názvy, které odpovídají jejich obsahu. Pro usnadnění orientace v datech jsem vytvořila kódovací knihu.

4.4.1 Feminismus perspektivou mužů

4.4.1.1 Vymezení feminismu

Považovala jsem za podstatné nejdříve zjistit, jak vlastně jednotliví komunikační partneři feminismus vymezují. Tedy co si představují pod pojmem feminismus a co podle nich feminismus prosazuje.

Velmi časté bylo definování feminismu s poukázáním na snahu o dosažení rovných práv: „*Vidím tam rovnoprávnost, hmm, ve vztahu k nějakému veřejnému právu, státu a tak*“ (Jan). „*Boj za rovná práva a nějaký postavení, důstojnost...*“ (Vojtěch). U některých mužů jsem zaznamenala vědomí toho, že boj za rovná práva před zákonem byl cílem hnutí za emancipaci žen v minulosti: „*Jo, tak historicky boj za zrovnoprávnění před zákonem. To znamená asi napřed možnost vlastnit půdu a právo volit.*“ (Marek). „*...pro nějakou prostě první vlnu feminismu třeba byl goal jako volební právo*“ (Richard).

Marek říká, že i když má feminismus více proudů, obecně se snaží: „...hledat a napravovat situace, kde (...) je na muže a ženy pohlíženo různě a nemá to žádné opodstatnění, jiné než (...) a teď prostě jako tradice, předsudky, zastaralé představy a tak dále“ (Marek). I promluvy ostatních mužů implikovaly vědomí odlišné zkušenosti mužů a žen a rozdílného přístupu společnosti k nim: „Je to vlastně nějaká společná snaha o to, aby ženy měly stejná práva, možnosti a (...) aby se cítily bezpečně ve společnosti stejně tak jako muži“ (Tomáš). Postavení žen je dle komunikačních partnerů potřeba zrovnoprávnit s tím mužským: „Feminismus podle mě, pro mě znamená, hmm, snaha o to, aby ženy měly stejné možnosti jako muži. Takže asi tak, aby nebyly znevýhodněny“ (Ladislav). „...je to pro mě vlastně narovnávání příležitostí a možností...“ (Václav). „Boj za rovná práva a nějaký postavení, důstojnost... ..proti násilí, zejména na ženách teda“ (Vojtěch). „Rovnost. To je asi, (...) no to je prostě jediný slovo. ...v Česku třeba platová rovnost a tak. Nebo zastoupení žen v politice anebo v nějakých vysokých pozicích a tak podobně.“ (Richard).

Odkazy k genderovým rolím se prolínaly většinou rozhovorů, tudíž se v některých případech objevily i ve vymezení feminismu: „No, pro mě to znamená právě to, ehm, že není nutná předurčenost nějaký životní role na základě pohlaví, genderu, ať už tomu říkáme jakkoliv“ (Jan). „...vymanění se z těch škatulek, do kterých vlastně jako ta ženská kategorie byla po celou historii uzavírána“ (Marek).

„...ten cíl feminismu je vytvořit takové prostředí, ve kterém se budeme všichni cítit v pohodě, ve kterém si můžeme všichni zvolit nějaký svoje role a ve kterém nás nikdo nebude tlačit do nějaký role, ve který nám není v pohodě. ...Je to vlastně nějaký narovnání nějaké vychýlené, za mě uměle vychýlené, (...) reality, jo, naší každodennosti“ (Tomáš).

Ve všech případech se komunikační partneři shodli, že feminismus má dnes ještě relevanci. Vyjádření často poukazovala na určitý pokrok vpřed, který společnost učinila, který ale ještě nedosáhl zdárného konce: „...ještě ta cesta není u konce. Jasně, že to je lepší než před sto lety, ale není to dokonalý“ (Jan). „Má velkou relevanci a vlastně má tu roli paradoxně těžší, protože bojuje proti něčemu, co není tak snadno vidět“ (Marek). „Ano, určitě feminismus má relevanci, ale je to stigmatizovaný pojem. A je potřeba, aby existoval“ (Tomáš). „Nevěřim, že existuje na světě stát, kterej by nepotřeboval feminismus. Už jenom proto, že i kdyby bylo všechno prostě equal, tak pořád musí být někdo, kdo se bude snažit o to, aby to tak zůstalo“ (Richard). „No ježiš, určitě. To je ještě, ještě dlouhá cesta podle mě. A samozřejmě v Čechách, nebo v západní Evropě možná už miň, ve východní Evropě ještě

hodně a ve zbytku světa extrémně“ (Ladislav). „Stoprocentně. Tam nejsme na začátku, ale nejsme rozhodně ani nikde (...) že by nebyl relevantní“ (Václav).

„pro spousta lidí to je matoucí, protože jak už se to hodně posunulo, tak nějaký lidi si myslí, že už si sme rovni. Jako je to určitě lepší, ale eště, hmm, eště máme co dělat. ...že sice ano, žena je v politice, v policii, v armádě, ale i tak se setkává vlastně se sexismem. ...pořád se vlastně děje, že žena je sexuálně napadena“ (Vojtěch).

Všimla jsem si určité snahy zdůraznit, že feminismus není bojem mezi ženami a muži, ale že naopak jde o rovnost, jak v případě žen, tak v případě mužů. Objevovala se snaha o eliminaci zkresleného vykládání feminismu. Jelikož se tato snaha samovolně projevila u více mužů, vyvozují z toho, že se pravděpodobně s nesprávnou definicí feminismu osobně setkávají a snaží se oproti-argumentaci: „A že (...) asi by se nějak o tom mělo víc mluvit, o čem to je a že to není proti mužům“ (Vojtěch). „Není to boj mužů s ženama, že jo a takovýhle. Nebo že by ženy byly nadřazeny nad muži, jo. ...že není nutnost se podřizovat, a platí to tak stejně jak pro ženy, tak pro muže“ (Jan). „Jako ten goal není aby ženy ovládly svět, ale abysme prostě měli rovnost“ (Richard). „...feminismus není bojem proti mužům, ale že vlastně muži těžší z feminismu právě díky tomu, že ty předsudky vlastně poškozují i je a akorát je poškozují jiným způsobem, který je třeba míň viditelný“ (Marek).

Uvedené citace potvrzují, že prezentace feminismu jako nenávisti mužů a boje proti nim je skutečně poměrně častá. Jak jsem již zmiňovala, podle Coston a Kimmela (2012) řada hnutí za práva mužů opravdu prezentují feminismus jako ideologii nenávidící muže. Uvedené citace také souhlasí s výrokem Van der Gaag (2014), že feminismus je v současnosti mainstreamově prezentován jako nenávist mužů. Od feministek je také dle Gundersena a Kunsta (2019) často očekávána nenávist k mužům.

Jak říkají Ramazanoglu a Holland (2002), v rámci feminismu nikdy nevznikla jednotná teorie genderového útlaku nebo mužské dominance, jednotná vize spravedlnosti a osvobození nebo jednotný metodologický přístup a podobně. Proto může být zpochybněna každá definice feminismu (Ramazanoglu, Holland, 2002). Přesto se pokusím shrnout, co z uvedených definic komunikačních partnerů vyplývá.

Bylo zřejmé, že si muži všimají odlišné zkušenosti mužů a žen, odlišného přístupu společnosti k ženám a toho, že mají ženy méně možností či příležitostí než muži. Vnímají feminismus jako sílu, která pomáhá v napravování této situace. V rozhovorech převládalo spíše klasicky binární vnímání s heterosexuálním podtextem. Byly tedy opomíjeny nebinární, homosexuální nebo transgenderové identity.

Facebooková skupina *Everyday Patriarchy Bullshit* se hlásí k intersekcionalnímu feminismu. Jak jsem výše uvedla, dle Crenshaw (1991) je prožívání sociální nespravedlnosti určováno genderem, sexualitou, rasou a dalšími dimenzemi identity jednotlivce. Marek vnímal výraznou souvislost mezi rasismem a feminismem. Avšak nehovořil přímo o spolupůsobení rasových a genderových charakteristik v identitě jednotlivců a o jejich vlivu na zakoušení sociální nespravedlnosti. Stejně jako Tomáš pojímal rasismus pouze jako jeden z projevů nerovnosti ve společnosti, který je třeba eliminovat. Zájem o téma rasismu v Americe pak Markovi pomohl lépe pochopit nerovnost mezi muži a ženami a snahy feminismu takovou nerovnost narovnat. V rámci rozhovorů se moc neobjevovaly sklony k intersekcionalnímu feministickému smýšlení. První možností je, že komunikační partneři tímto směrem nepřemýšlí. Druhou možností je, že by se intersekcionalní smýšlení komunikačních partnerů projevilo až při cíleném zavedení rozhovoru výzkumníci na téma intersekcionalního feminismu, což ale bohužel nebylo provedeno.

Objevoval se motiv neviditelnosti. V jednom případě šlo o poznámku, že feminismus dnes bojuje proti něčemu, co není tak snadno vidět. V druhém případě šlo o to, že způsob, kterým předsudky poškozují muže, je jiný než u žen a je méně viditelný. Problematiku týkající se společenského uspořádání a dynamiky moci ve společnosti opravdu nejde na první pohled vidět, přestože je všudypřítomná. Jak uvádí Ramazanoglu a Holland (2002), feminismus zahrnuje koncept mužské dominance, který implikuje podobu mocenských vztahů ve společnosti. Ovšem feminismus nemá jednotnou teorii moci. Mocenská realita je komplikovaná, protože konkrétní zkušenosti žen jsou velmi různorodé a moc je také pojímána různými způsoby (Ramazanoglu, Holland, 2002).

Zaznamenala jsem odkazy k první vlně feminismu, tedy k době prosazování ženských práv. Ramazanoglu a Holland (2002) rovněž píší, že v anglicky mluvících zemích v 19. století termín „feminismus“ většinou znamenal obhajobu ženských práv. Stejně tak J. Lorber (2010) situuje první vlnu feminismu do 19. a počátku 20. století. V tomto období byla ze strany ženského hnutí patrná snaha o dosažení řady práv. Jak už jsem zmínila v teoretické části práce, patří k nim např. neomezované vzdělání pro ženy, přístup žen ke všem povoláním a oborům, volební právo žen, mravní a právní rovnost v rámci rodiny, hospodářská nezávislost a další. Muži, se kterými jsem prováděla rozhovory, většinou odkazovali k dosažení volebního práva. Marek zmínil možnost vlastnit půdu, což může implikovat hospodářskou nezávislost žen. Pro komunikační partnery bylo výraznějším cílem volební právo pro ženy a v menší míře (nebo vůbec) se věnovali pracovní, vzdělávací nebo rodinné sféře.

Ramazanoglu a Holland (2002) také upozorňují, že dnešní, ve větší míře intersekcionalní, feminismus se staví kriticky k rigidním, přirozeným kategoriím „muž“ a „žena“. Na „muže“ a „ženy“ můžeme pohlížet jako na sociálně utvářené a fluidní genderové kategorie, které se liší napříč časovými obdobími i kulturami. K diverzitě v rámci kategorií i mimo ně mohou odkazovat intersexuálové nebo transsexuálové (Ramazanoglu, Holland, 2002). Komunikační partneři se většinou uchýlovali spíše k duálnímu vnímání genderu. Někteří komunikační partneři ale také projevovali náznaky neochoty rigidně členit lidi do dvou kategorií s určitými charakteristikami a s jasným rozdělením moci, kdy muži mají moc a ženy ji nemají. Například Tomáš ve své promluvě říká, že feminismus má vytvořit prostředí, kde se budeme všichni cítit dobře a hovoří o tom, že si každý může zvolit svoji roli.

4.4.1.2 Rovnost mezi pohlavími

Jako jeden z cílů feminismu byla často zmiňována rovnost mezi pohlavími. Proto jsem se snažila zjistit, jaký má přesně tato rovnost význam pro jednotlivé komunikační partnery:

„...na žádného jednotlivce by neměly být kladeny nároky na základě toho, ke kterému genderu nebo pohlaví náleží. To znamená, že pokud někdo chce X, tak záleží na tom, ...co pro to dělá, nebo jak na sobě pracuje, jaký na to má talent... Ale nemělo by záležet na tom, jestli je to muž nebo žena. ...stejně jako by nemělo záležet, jestli (...) je zrzavej nebo blond'atej ...jestli je levák nebo pravák“ (Marek).

„No tak (...) tak samozřejmě formální rovnost před zákonem, hmm, tak jasně jako volební právo, (...) rovnost v přístupu ke vzdělání, k práci, ...rovnost v partnerství...“ (Jan). „...v rodinách se budeme podílet na práci o domácnost a péči o děti stejně, nebo budeme vynakládat podobný úsilí v rámci našich možností, (...) že ženy nebudou znevýhodněny na pracovišti, ve školách prostě v jakýkoliv oblasti života“ (Ladislav).

„Pro mě to vlastně znamená jednak svoboda a druhak, hm, to teďkon řeknu trošku s nadsázkou, ale vlastně že si může každý dělat, co chce“ (Vojtěch). „Rovnost pro mě znamená, že jakoby ty hranice toho genderu budou smazaný všude. ...s tím že musíš nějak projevít svůj gender, během dne se setkáváš podle mě fakt často. A pro mě ta rovnost vlastně znamená, že vůbec nebude důležitý, jestli seš muž nebo žena v devadesáti devíti procentech případů. Možná že to v jednom procentu bude dávat smysl“ (Richard).

Pro muže bylo důležité zdůraznit, že ač usilují o genderovou rovnost, jsou určité situace, kdy je nutné brát na vědomí biologické rozdíly mezi pohlavími: *„Pro mě to neznámá stírání rozdílů mezi pohlavími. Ty jsou, a to je prostě objektivní fakt“ (Jan).*

Marek také říká, že: „...*ten opačnej extrém, ktorej říká: hlavne nedelat žadny rozdily mezi muži a ženami. Tak to taky neni chytrý*“ (Marek). Z uvedených citací znovu vyplývá opomíjení intersekcionality a zároveň spíše příklon k binárnímu vnímání genderu. Objevují se také tradičnější názory: „...*jsou prostě profese, který třeba nejsou pro ty ženy vhodný, ale jako to jsou spíš prostě výjimky*“ (Jan). Bohužel jsme v rozhovoru nezavedli řeč na konkrétní příklady těchto zaměstnání, což by mi umožnilo lépe porozumět Janově výpovědi.

Marek se snaží o vysvětlení, že je rozdíl mezi situací, kdy je potřeba znát biologické pohlaví jedince: „...*jsou nějaký případy, kdy skutečně potřebuju vědět, jestli je někdo muž nebo žena. Doktor potřebuje vědět, jestli je někdo muž nebo žena, aby prostě předepsal (...) některý léky...*“ a kdy je zbytečné dělat mezi muži a ženami rozdíly na základě genderu: „...*třeba, tak vy chcete koupit počítač, jo. Tak a teď budou jinak radit muži a jinak radit ženě, jo*“ (Marek).

Zmíním několik oblastí, ve kterých komunikační partneři spatřovali nerovnost. Mohlo jít o nerovnosti v zaměstnání a ve výši platů: „...*tak jako ve společnosti asi existuje nějaký pay gap. Ten rozdíl v platech na stejnejch pozicích. ...A je to vidět i třeba v politický reprezentaci, nebo (...) ve vedení firem*“ (Jan). „...*právě třeba platy a tak*“ (Richard). „...*ještě pořád sme té rovnosti nedosáhli. Pořád máme gender pay gap*“ (Tomáš). Tomáš se mnou sdílí i osobní zkušenost s platovou nerovností: „*V mojem třeba předchozím zaměstnání moje kolegyně měla jako výrazně nižší plat než já...*“ (Tomáš). Nerovnost na pracovišti, zejména platová nerovnost, je skutečně dodnes palčivým problémem. Není proto překvapující, že se toto téma objevuje hojně také v odborných textech, zmiňovaných v první části práce. Connel (1997) zmiňuje, že muži podporující feminismus by v rámci snahy o dosažení společenské spravedlnosti měli prosazovat i rovnou výši platů.

Kariéry žen se dotýká také vliv genderového očekávání, že budou pečovat o děti: „...*přestože rodičovskou dovolenou si muže vybrat muž nebo žena a je to prakticky jako neutrální, hm, tak většinou jdou ženy. ...když budou děti nemocný, tak je zase častěji doma partnerka s dětma než partner*“ (Marek). „...*já sem teďka na Erasmu v Turecku a tady je to extrém. Prostě tady nejsou v mnoha ohledech ženy venku ani přes den, protože prostě sou doma s dětma, no*“ (Richard). Jelikož je péče o děti brána primárně jako povinnost matky, jsou na ně často kladeny větší nároky, než na otce: „*Že prostě od matky se čeká, že vlastně, že jo, ví všechno. Ví první, poslední o svym dítěti a otec je pomalu jako pochválenej za to, že si pamatuje, kdy se jeho děti narodily, nebo kolik jich má, jo*“ (Marek).

Mateřství spadá i do kritérií, podle kterých je žena posuzována. Dokládá to např. i zkušenost Jiřiny Šiklové, kterou uvádím výše. V jejím případě je její „normálnost“ posuzována dle toho, jak vypadá a dle toho, že je matkou a babičkou. Podle Osvaldové (2004) bylo neomezování života ženy jen na role manželky a matky podstatné už pro Františku Plamínkovou. Při pročitání rozhovorů se ukázalo, že tyto role jsou dodnes hodnoceny velmi vysoko a jsou brány za nutnou součást identity žen.

Ladislav říká, že: „...když je někdo kritizován a je to muž, tak velmi vzácně je kritizován jeho vzhled, nebo, hmm, jeho sexuální orientace a podobně. Ale u žen je to jako vděčné téma na internetovou kritiku, prostě vzhled, hm, styl oblékání, cokoli, počet partnerů, nebo to, že nemaj partnera“ (Ladislav). Vzhled je tedy dalším kritériem, podle něhož jsou ženy souzeny: „...a na ženy sou třeba daleko větší nároky, co se týče oblékání, hm, ve vrcholných politických funkcích. A i třeba ve vzhledu“ (Tomáš). Je zajímavé si povšimnout, že jsou feministkám stereotypně přisuzovány spíše negativní vzhledové charakteristiky a neatraktivita. Z toho usuzuji, že feministky dle stereotypního uvažování nemohou být dobré ženy, protože si minimálně v jednom z kritérií hodnocení žen (tedy ve vzhledu) vedou velmi špatně.

V posuzování žen může být přítomen sexismus: „*Moje kolegyněka v práci říká, že ti chlapi, její vrstevníci, padesátníci, že pro ně je jako normální, když se o holce baví jako o nějakým subjektu sexuálním*“ (Tomáš).

Marek zmiňuje, jak jsou ženy hodnoceny v online prostředí:

„*Hodně často se setkávám s tím, že vlastně ženy na internetu čelí úplně jako jinému typu, hmm, nenávisti, jako jinému typu výhrůžek. ...jako novinář dostávám spoustu nepříjemných mejlů, ale kolegyně dostávají jako ty samý jako já, plus... ...že vůbec nemají psát. To znamená jako vůbec jako zpochybnit to, že jako vůbec tahle kariéra je pro ně. A pak samozřejmě veškerý jako sexuální narážky.*“ (Marek)

Marek vysvětluje, proč mohou být tyto narážky pro ženy nebezpečné: „*...nikdy nemůžou vědět, jestli prostě skončilo to u těch slov anebo jestli to bude prostě pokračovat stalkingem a končit jako reálným ohrožením na bezpečnosti, nebo prostě na, (...) na soukromí*“ (Marek). Ženy mohou být v kontaktu s opačným pohlavím častěji, než muži vystaveny nepříjemným situacím:

„*Nebo když já jedu taxíkem a ten taxikář má moje číslo, tak já se neobávám toho, že mi pak bude volat a bude po mě něco chtít a já nebudu vědět, jak se zachovat. ...že v tu chvíli jako to nemá dobrý řešení, který je jako (...) jednoznačně dobrý a zároveň bezpečný. Protože*

nahlásit toho člověka znamená, že to vlastně ten člověk může vnímat jako eskalaci, (...) protože on ze svého pohledu přece nedělá nic špatně. ...ted' bude mít pocit, že tahle žena mu zničila život a může se chtít pomstít ještě víc. Naopak jako nedělat nic, tak ten člověk to může vnímat jako: aha tak tady, (...) tady se mám víc snažit, prostě playing hard to get. A vlastně není tam jednoduše způsob, protože zároveň když je to třeba jako taxik, nebo kurýr, tak zná adresu...“ (Marek)

Ženy jsou méně přítomny a respektovány ve veřejném prostoru:

„Třeba já studuju žurnalistiku. ...A u nás na fakultě se jednou dělal takovej krátkej výzkum, ne úplně oficiální, bylo to prostě v rámci nějaký konference a devadesát procent těch odborníků, který sou tázány na názor v médiích sou muži. ...tady máme zajetý, že prostě když hledáme někoho, kdo nám k tomu řekne nějaký odborný názor, tak v podstatě asi, nevím, chceme slyšet muže.“ (Richard)

„Aa samozřejmě že je tam ta viditelnost v těch vrcholných politických funkcích anebo vrcholných třeba management funkcích“ (Tomáš). „...myslim si, že i (...) třeba jako když někde mluvím asi, a není to fér, ale asi se mi naslouchá jinak, než když se naslouchá ženě“ (Marek).

Nerovnost může být v míře, ve které se ženy a muži cítí bezpečně: *„...je to třeba i nevím, když deš večer po ulici, tak pravděpodobně nebudeš potkávat moc žen, protože se třeba necejtěj dobře na tý ulici. ...že prostě noční život pro ženy neexistuje, protože pro ně není bezpečnej. Nebo minimálně se v něm necejtěj dobře“ (Richard). „Myslim si, že ženy se nemůžou cítit v tom veřejnym prostoru tolik bezpečně, jako muži“ (Tomáš).*

Problémem může být i cestování: *„Je to třeba právě v pocitu bezpečí základním, i v tom městě, kdy, hm, já jsem procestoval nějaký ten kousek světa a (...) vlastně díky tomu že se bavím s ženami hodně často a rád, o tom cestování, tak vlastně vnímám, že to vnímají jinak“ (Václav).*

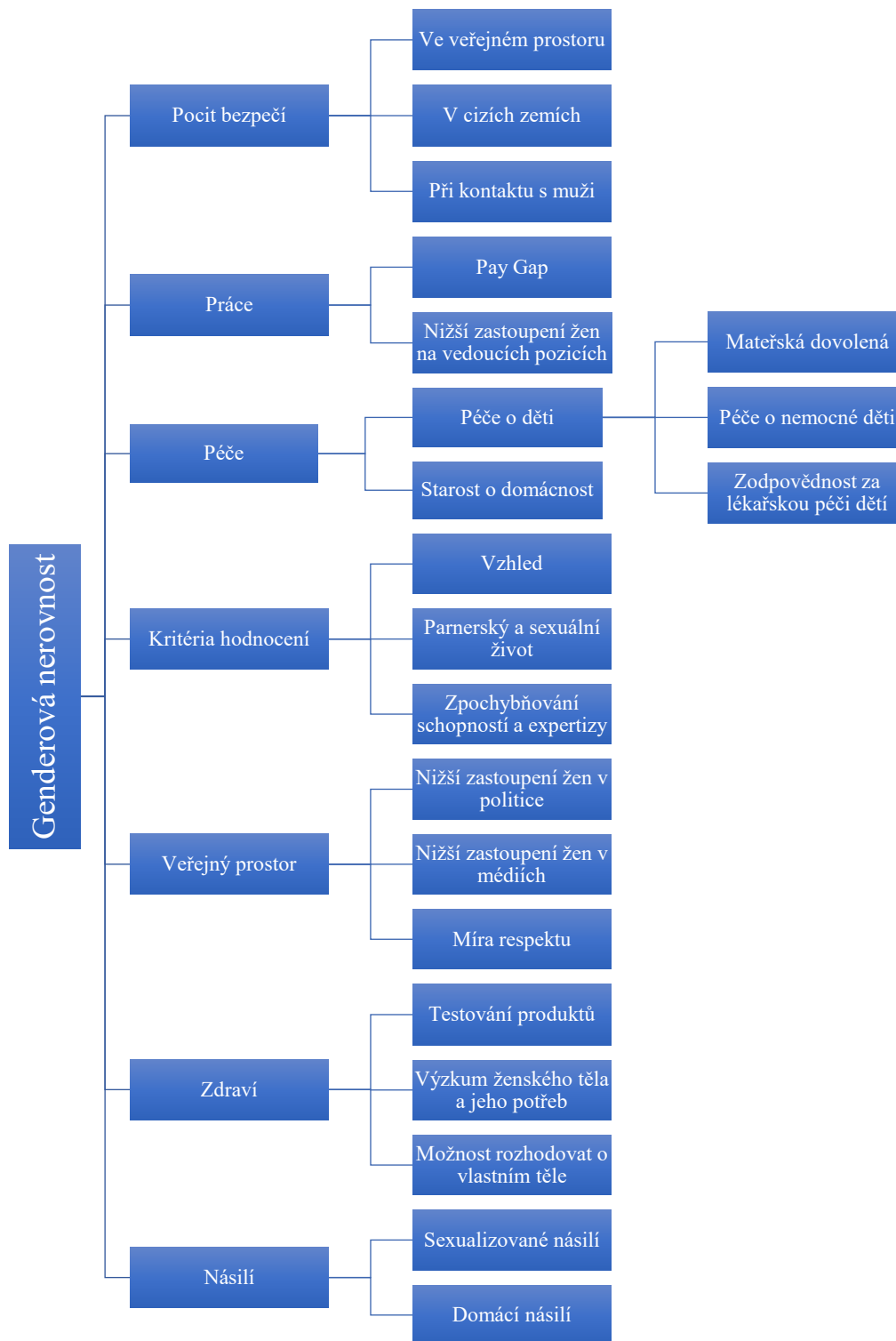
Pocit bezpečí mnohdy souvisí i s hojnějším testováním výrobků na mužích, které v důsledku pro ženy mohou představovat větší riziko: *„...vim, že byla kauza, že figuríny v autě byly třeba navrženy typicky mužské ...a ženy mají jinou stavbu těla“ (Ladislav). Pocit ohrožení je přítomen i v sexualizovaném násilí: „Myslim si, že třeba to sexualizovaný násilí anebo to násilí ...na základě nějakých, jak bych to řekl, možná nějaké fyzické dominance, moci a demonstrace moci. ...Samozřejmě domácí násilí je taky jakože výrazně zaměřený na ženy“ (Tomáš).*

Ženám častěji hrozí sexuální obtěžování na veřejnosti, na což naráží Václav: „...Když, hm, du prostě po ulici, prostě nemám pocit, ...že bych musel hlídat, jak se obléknu. A jako ženy tohle rozhodně mají mnohem víc, i ze zkušenosti těch kolem sebe to vnímám.“ (Václav).

Nerovnosti podle komunikačních partnerů panují i ve zdravotnictví, ať už jde o odborné znalosti v oblasti zdravotnictví či o práva týkající se ženského zdraví a těla: „Samozřejmě myslím si, že potratové právo a vlastně i přístup ve zdravotnictví. ...docela nedávno byla první pitva ženského genitálu. Kdy vlastně, zatímco pohlavní mužský orgán byl úplně do podrobná jakoby prozkoumaný, tak ten ženský ne“ (Tomáš).

Ukázalo se, že muži mají o nerovnostech, které se týkají žen, určitý přehled. Bylo zmiňováno, že od žen se očekává péče o děti a absolvování mateřské dovolené, což může ovlivňovat jejich pracovní život. Odsouvání žen do sféry domova rezonuje už 1. vlnou feminismu. Témata sexismu, sexuálního obtěžování a násilí se podle Lorber (2010) poprvé objevují v rámci 2. vlny feminismu. Stejně tak je tématem politické zastoupení žen. Výrazným tématem, které se dle Rampton (2015) objevuje ve 4. vlně, je znevýhodňování žen v oblasti práce a politiky.

Genderové nerovnosti, které zmínili komunikační partneři a které zasahují do každodenního života žen, jsem schematicky shrnula v následujícím diagramu:

Obrázek 2; Diagram genderové nerovnosti (zdroj: autorka, 2023)

4.4.1.3 Genderové role, které hrajeme

Jak už jsem zmínila, tematika genderových rolí se v rozhovorech objevovala poměrně často. Například Tomáš přemýšlí o původu genderových rolí: „...do té role byli tlačeni muži spíš jakoby v nějakém Rakousku-Uhersku [smích], nějakým katolickým konzervativním

způsobem života. Kdy ženy měly být v roli jakoby nějaké hospodářky domácnosti, zatímco ti muži měli být v roli nějakýho živitele“ (Tomáš). Reflektuje, že představa o genderovém dělení přetrvává dodnes, ale je už méně vyhovující a funkční: „A dneska ještě k té roli té hospodárkyně té celé domácnosti se ještě přidalo, že ta žena musí chodit do té práce, takže má dvě směny a je to prostě šílený“ (Tomáš).

Někteří lidé mohou přiřazenou roli přijímat jako samozřejmou, čímž upevňují stávající společenské uspořádání: „ale že i ženy vlastně mužou prostě to brát jako: jasně, tohle je ta role a v rámci týhle role já budu existovat“ (Marek).

Podstatným spolučinitelem udržování patriarchálního systému prostřednictvím genderových rolí jsou také společenská očekávání: „...co se týče vztahů, tak se vlastně jako od mužů vlastně jako čekají nějaký role...“ (Marek). Společenská očekávání pak vyvíjejí na jednotlivce tlak, protože nerespektování společenských představ může vést k určitému typu marginalizace: „Takže samozřejmě sou naopak jistý role, který když budete chtít zastávat, nebo jistý věci, tak to není přijímaný většinou společností. A to jak muži, tak i některými ženami“ (Ladislav).

Role mohou mít význam bezpečného přístavu, ve kterém víme, co čekat. Vystoupení z role se naopak může jevit jako děsivé a nejisté:

„Protože vlastně to bude vypadat, že teda jako vypadneš z té svojí role, která je bezpečná. Že jo, ta role toho prostě siláka a ochránce a někoho, kdo má ty věci vyřešený a kdo se jako bije za úspěch. Tak prostě když, hmm, když tuhle pozici naruší, když jako bude tvrdit něco jinýho, hm, tak jaká je jeho pozice.“ (Marek)

Díky tomu je pak vymanění se ze zažitých rolí komplikovanější:

„A není to jednoduchý, protože člověk si fakt jako musí být jistý sebou, protože teď opouští tu bezpečnost, to bezpečí té role, které je mu vymezená. A to je všem strašně nepohodlný a člověk si fakt jako musí být jistý tím, že prostě neztrácí na hodnotě tím, že nebude řešit tyhle věci a že nebude jako ponižovat ostatní lidský bytosti.“ (Marek)

Neochota při vymaňování se z genderových rolí může být dána i tím, že v nich někteří muži vidí osobní prospěch: „No, takže teďko muži spíš momentálně čerpají tady z týhle role, protože spousta věcí z nich jako by opadla...“ (Tomáš). Může hrát roli i určitý strach či obavy ze ztráty onoho prospěchu: „Možná že ty muži se bojí, že kdyby došlo k nějakému zrovnoprávnění, tak že přijdou o svoje nějaké privilegium“ (Tomáš).

Ovšem Tomáš vidí v zachování tradičních genderových rolí problém, protože: „...jako by to zase spadlo na ty ženy, no“ (Tomáš). Z Tomášova pohledu by mohlo mít

vymanění se z rolí pro muže výhody, kterých si bohužel nevíšimají: „*Jenže paradoxně mi přijde, že oni si neuvědomují, že tím že dojde k tomu zrovnoprávnění, tak (...) tam dojde i k nějaký úlevě. Ten tlak se vlastně nějak uvolní a bude tam paradoxně jakoby větší pohoda v té společnosti, nebo v té rodině*“ (Tomáš). „*...ten cíl feminismu je vytvořit takové prostředí, ve kterým se budeme všichni cítit v pohodě, ve kterým si mužeme všichni zvolit nějaký svoje role a ve kterým nás nikdo nebude tlačit do nějaký role, ve který nám není v pohodě*“ (Tomáš). Současné společenské uspořádání je podle Tomášových slov tedy nevýhodné pro obě pohlaví, ovšem ve větší míře pro ženy.

Vojtěch reflektuje, že role, do které jsou společností tlačeny ženy, je podřadná. Cílem feministek by tedy mohlo být: „*...se vymanit z té genderové role. A tak nějak prostě boj proti tomu, aby nebyly nějak, hm, prostě shazovány muži, aby nebyly nějak tlačeny do té podřadný role*“ (Vojtěch). Podobný cíl Vojtěch vnímá i u feministů: „*...taky nějak chtěj se osvobodit od té genderový role...vlastně taky se chci osvobodit z té svý genderový role, být sám sebou, zároveň aniž by někdo pochyboval o mojí orientaci*“ (Vojtěch).

4.4.1.4 Přínos feminismu pro muže

Muži se shodli na tom, že mohou mít z feminismu i určitý prospěch, zejména jim umožní vymanit se ze stereotypních rolí. V rozhovorech se často opakuje, že feminismus může přinést mužům větší „svobodu“. To se zcela shoduje s poznatky Michaela S. Kimmela a Nikki van der Gaag, kteří říkají, že změna na základě feministických myšlenek učiní muže svobodnější.

Komunikační partneři vyjadřovali přání, aby byla společnost více otevřená a nevytvářela na muže tlak prostřednictvím genderovaných očekávání. Všimla jsem si, že muži v rámci rozhovorů reflektovali očekávání a tlak společnosti, že budou: „*...takový ty manly man...*“ (Jan). „*...ta společnost tlačí na muže, aby byly, hmm, silný, maskulinní a sebevědomí...*“ (Richard). V kapitolách 4.4.6.2 Strach z odsouzení a 4.4.6.3 Strach z feminismu se k tomuto tlaku vrátím. Ukážu, že může být důvodem, proč mají muži, kteří se s identitou stereotypně maskulinního, dominantního a silného muže ztotožňují, strach z feminismu.

Přínos feministických myšlenek může být v tom, že: „*Prostě jako i mužům to umožňuje být sami sebou...*“ (Jan). Tedy muži získávají možnost projevit se autenticky, v souladu se svým charakterem a možnost svobodnější volby vlastní identity.

Tato možnost volby se projevuje v různých oblastech, které jsou stereotypně přisouzeny ženám. Takovými oblastmi je například péče o děti, vaření, nebo určité studijní

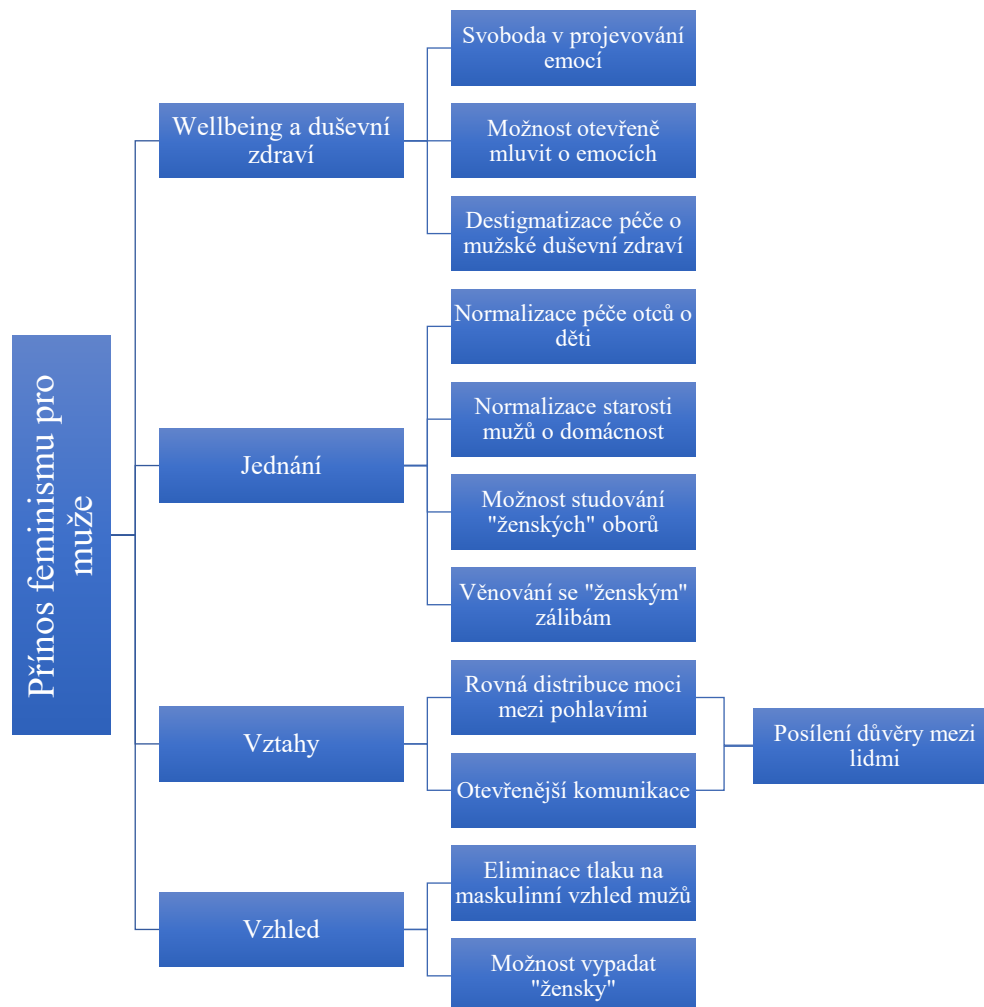
obory, vnímané jako ženské: „...muže jim dát svobodu rozhodnout se, (...) že budou o děti třeba pečovat víc, nebo že se budou víc věnovat vaření doma. Že (...) se budou věnovat třeba oborům na univerzitách, který sou teďko typicky ženský a báli by se tam jít, ...kvůli pohledu společnosti.“ (Ladislav). „Tak dát by jim mohl určitě nějakou tu svobodu, že prostě nebudou muset bejt v tý genderový roli, že (...) budou moc dělat ty dámský věci, budou moc nosit dámský oblečení, hm, budou moc třeba víc projevovat emoce“ (Vojtěch).

Svobodu nepředstavuje pouze zpřístupnění dosud zapovězených aktivit. Souvisí také s duševní pohodou mužů. V naší kultuře je emocionalita a její vyjadřování přisuzováno spíše ženám. Kdyby došlo ke změně a destigmatizaci péče o duševní zdraví mužů, mohli by se otevřeněji věnovat svému vnitřnímu prožívání a svým pocitům.

Péče o duševní zdraví mužů by vedla k lepšímu chápání vlastního prožívání a k tříbení dovednosti sdílení svých pocitů s druhými lidmi. Mezilidská komunikace totiž není jen výměnou informací, ale je také sdílením emocí. Otevřenější komunikace proto prospěje mezilidským vztahům: „...když je společnost rovnoprávnější a férovější, tak to znamená, že si lidé můžou víc důvěřovat... ..třeba v komunikaci ve vztazích není jako nadřizený/podřizený nebo někdo kdo dluží/někdo kdo je dlužník, ale je to prostě: tohle děláme společně. A tak to si myslím, že vlastně prospěje všem...“ (Marek).

Kimmel (1998) udává, že feministické reformy mohou pomoci ke zkvalitnění vztahů mezi ženami, muži i dětmi. To považují za podstatné i někteří komunikační partneři: „...bude to lepší pro jejich [mužů – pozn. aut.] wellbeing, nějakou dobrou kvalitu života, hm, zlepší se tím vztahy, zlepší se tím nějakým způsobem pochopení. Celá ta situace, hm, vlastně paradoxně z ní budou výrazně víc těžit“ (Tomáš). „...otázky rodičovství, otázky hm péče o duševní zdraví, otázky možnosti jako projevovat emoce, mluvit o svých slabostech. Vlastně jako ona i možnost být neúspěšný...“ (Marek).

Aspekty, v nichž by podle komunikačních partnerů při prosazení feministických reforem mohlo dojít ke zlepšení, opět shrnuji v následujícím diagramu:

Obrázek 3; Přínos feminizmu pro muže (zdroj: autorka, 2023)

4.4.2 Patriarchát

Pojem patriarchát zaznívá ve feministickém diskurzu poměrně často. Objevuje se i v názvu Facebookové skupiny, s jejímiž členy vedu rozhovory. Chtěla jsem tedy zjistit, jak muži vymezují a reflektují patriarchát.

4.4.2.1 Vymezení

Většina komunikačních partnerů se shodla na tom, že patriarchát je jakýsi „stav“ nebo „uspořádání společnosti“, kde panuje nadvláda mužů: „*To je prostě nadvláda, nebo vláda mužů (...) ve společnosti. Prostě muži mají moc ve svých rukou v té společnosti a to má samozřejmě vliv na spoustu věcí, který ty muži ovládají a i pravděpodobně se zvýhodňují, protože (...) mužou*“ (Richard). „*...je to vlastně nadvláda mužů*“ (Vojtěch). Takové definice se shodují s tím, jak patriarchát vymezuje Giddens (2013): „*nadvláda mužů nad ženami*“

(Giddens, 2013, s. 989). Známa kniha sociologa a antropologa Pierra Bourdieua⁸, která teoretizuje nerovné vztahy mezi pohlavími, rovněž nese název *Nadvláda mužů*.

„Patriarchát je (...) dejme tomu historický uspořádání společnosti, kde muži měli rozhodující vliv a určovali pravidla“ (Ladislav). *„To je realita [úsměv], patriarchát je každodennost. Společnost, ve které muži mají navrch a ženy výrazně méně práv...“* (Tomáš).

„...je to vlastně nastavení společnosti, kdy, hmm, muži vytvářejí pravidla pro muže. A v podstatě upevňováním týchle struktury došlo k nějakým jako zavedeným standardům a rutinám a stereotypům, kdy vlastně (...) je mužské slovo nebo mužský pohled vnímaný jako ten (...) silnější nebo důležitější nebo směrodatnější. A teprve když je to mužům jedno, tak mužou rozhodovat ženy...“ (Marek)

Někteří muži však neodkazovali jen k duálnímu uspořádání, kdy muži jako společenská kategorie mají navrch nad ženami jako společenskou kategorií. Václav například říká, že patriarchát je: *„...tam, kde vládne menšina. A kde není prostor (...) pro vývoj. Vládou tam vlastně uměle vytvořené (...) pohledy na věc, které naprosto nereflktují vlastně ty, kterých se to týká. Přirovnal bych to ke komunismu klidně, úplně bez problému“* (Václav). Pokládám za zajímavý výraz „menšina“, který může odkazovat k poznatkům, které zmiňuje Sokolová (2004) nebo Connell (2005) a další. Tedy že i uvnitř genderových kategorií panuje značná rozrůzněnost. Existence různých typů maskulinit zapříčiňuje, že mocenskou nadřazenost nezakouší všichni muži stejným způsobem a ve stejné míře. Podoba patriarchálního uspořádání může mít různorodou povahu i v rámci různých kultur, společností a historických období: *„Všechny známé společnosti jsou patriarchální, ačkoli lze vysledovat jistou variabilitu, co se týče míry a povahy mužské moci ve srovnání s ženskou“* (Giddens, 2013, s. 989).

K různorodosti v rámci feminity může odkazovat i fakt, že všechny ženy také nezakouší podřízenost stejně. Jak zmiňuji v teoretické části práce, McCann (2020) upozorňuje na existenci typů feminit, které podporují udržování patriarchálních struktur. Podle Marka mohou určité ženy považovat svou pozici za vyhovující:

„...je to vlastně i ideologie, která je tak zažitá, že jí vlastně věří i ty ženy často. ...ale že i ženy vlastně mužou prostě jako to brát jako: jasně tohle je ta role a v rámci týchle role já budu existovat. ...vlastně ty ženy mužou i udržovat ten patriarchát, protože už v rámci něj získaly

⁸ BOURDIEU, Pierre, 2000. *Nadvláda mužů*. Karolinum. ISBN 80-7184-775-5.

nějakou pozici. Takže pro tuhle ženu je vlastně pak výhodný udržovat ten (...) systém, který jí dostal do té pozice.“ (Marek)

Jan vyjadřuje omezující vliv patriarchy, který se může vztahovat na všechny: „...to je právě ten stav, kdy jsou prostě lidi tlačeni svým okolím do nějakých škatulek a životních rolí a na základě toho, jak se narodili, ne podle toho, co chtějí“ (Jan).

4.4.2.2 Výhody patriarchy pro muže

Patriarchálně nastavená společnost představuje pro muže určitou výhodu. Vědomí této výhody se pak může projevit ve strachu z feminismu, který v tomto kontextu představuje ohrožení. Muži mohou mít více možností nebo příležitostí výběru:

„...když jsem si vybíral školu, tak vlastně neměl jsem u žádných škol pocit, že tam bych neměl jít. ...viděno ještě jako pohledem středoškoláka, tak buď je to jako: super, to je mužské obor, tak to znamená, že na po pudu, nebo: ty jo, to je super, tam bude hodně holek. Ale ani jedno nebyl dojem: tohleto není pro mě, měl bych si najít něco jiného. Takže jako že vlastně skoro všechny dveře jsou pro muže otevřené.“ (Marek)

Zvýhodnění se může projevit při hledání pracovního místa či při povyšování na vyšší pracovní pozici: „Pokud prostě patriarchát nebude... ...když se o nějaké místo uchází muž a žena a jsou stejně kvalifikovaní, tak muž nebude mít výhodu. ...muži prostě mají výhodu pro získávání pozic ve vedení...“ (Marek). „...mám výhodu v zaměstnání. ... pokud budu soupeřit o stejnou pracovní pozici, tak mi zaměstnavatel statisticky nabídne víc peněz. Budu automaticky považovanější za stabilnějšího. Za toho, kdo si nevezme prostě rodičovskou, kdo nebude s dítětem doma.“ (Ladislav). Na diskriminaci žen na pracovním trhu má vliv také mateřská dovolená, na které jsou ve většině případů ženy. Marek uvažuje o možném řešení:

„...pokud společnost bude brát, že je normální, když muž zůstává doma s dítětem, tak vlastně odpadne část diskriminace žen na pracovním trhu. Protože vlastně zaměstnavatel nebude moci vědět, (.) jestli jako tahleto žena je ta, co pude, hm, až bude mít děti, tak bude doma s dítětem. Plus teda samozřejmě ne všechny ženy budou mít děti, že jo.“ (Marek)

Jako výhoda mohou být vnímány nižší požadavky, které má společnost na roli otce: „...protože na otce jsou kladené jiné nároky než na matky“ (Marek).

Kromě péče o děti žena mnohdy zastává většinu domácích prací, což znamená, že: „...od mužů se nečekají skoro žádné práce doma a je to úplně až jako trapný, jo. ...muži, kteří se rozhodnou, že nevyrostou, tak vopravdu jako nemusí vyrůst“ (Marek).

I ostatní komunikační partneři se shodují, že patriarchální nastavení mužům přináší jisté výhody. „...výhody jsou třeba taková nějaká stabilita. To je i výhoda totalitních režimů, že jo“ (Jan). „...prostě muži sou respektovanější ve společnosti než ženy“ (Ladislav). „Spousta věcí mi může projít jenom proto, že sem chlap a určitě i prošly...“ (Václav).

„...já sem jako relativně privilegovaný bílý, heterosexuální muž. A čerpám vlastně relativně ty výhody toho patriarchátu, ale z nějaké mojí podstaty je pro mě velmi jako náročné sledovat ty lidi, jak (...) jakoby nemajou ty narovnaný práva, nejsou na tom oni v pohodě, a to mi jako vadí.“ (Tomáš)

Možností je i využít dominantní stereotypy ve svůj prospěch: „...muži tohle dělají jako taky často. Že vlastně využijou těch stereotypů k tomu, že teda něco přece nebudou dělat, jo. Protože na to přece nejsou“ (Marek). Z toho plyne vědomí jisté výhodnosti stereotypů, které se pak stávají pohodlnými, a snižuje se pravděpodobnost snahy o jejich eliminaci:

„Prostě: no já přece nebudu dělat ty věci, na který jako nejsem dobrej, vždyť ty to děláš tak dobře. A je to vlastně, (...) je to jako hodně pohodlný. Že se nám v těch stereotypech vlastně žije hezky, a tak si neuvědomujeme, kde všude nás ty stereotypy zraňujou.“ (Marek)

Avšak z pohledu Marka nelze generalizovat na celou společnost a jsou určité rozdíly mezi generacemi: „...mladá generace si vlastně těchhle stereotypů je mnohem vědomější a prostě vidí je a snaží se je neříkat. A pak je stará generace, která vlastně (...) ty stereotypy nejen že jako nevidí, ona v nich žije.“ Usiloval o zdůraznění toho, jak jsou ve společnosti stereotypy zažitá a způsobují, že je určitá konstrukce světa brána za samozřejmou: „To jako ryba si není vědomá toho, že plave ve vodě. Tak (...) lidi, co jako žijou v těch stereotypech, tak si nejsou vědomí toho, že vlastně jsou to stereotypy“ (Marek).

Markův pohled na větší otevřenost mladší generace ke změně by mohl souviset s mnou prezentovanými zjištěními Nikki Van der Gaag (2014). Tato autorka pozoruje větší otevřenost mladých lidí, kteří jsou často vzdělanější a díky internetu také informovanější. Zpochybňování stereotypů si všímá i u mladých žen, které podle autorky nemají takovou tendenci chápat všechny muže stereotypně jako patriarchální utlačitele.

Marek popisuje mechanismy, jakými se stereotypy ve společnosti předávají a udržují:

„Že to není jenom, že to je jako válka pohlaví, že muži říkají ženám, že nemají programovat a ženy říkají mužům, že nemají se starat o děti. Ale ono je to tak, že i ty muži si to mezi sebou... jako se podporujou v tom: no přece nebudeme jako padavky a ženy se podporujou

v tom: no přece nebudeme dělat tohleto. Jako to necháme chlapům, ať se tam jako dřou a ať si hrajou s těma čísilkama, to pro nás není.“ (Marek)

4.4.2.3 Nevýhody patriarchy pro muže

Jak naznačila poznámka Václava, zároveň je ze strany komunikačních partnerů zpochybňována reálná prospěšnost těchto společensky vnímaných výhod pro muže v patriarchálně nastavené společnosti. Mezi nevýhodami, které pro muže patriarchální společnost má, bylo zmiňováno: tlak na výkon, tlak na úspěšnost, nemožnost vyjadřovat emoce, odvozování hodnoty mužů od výdělku, odsuzování mužů na otcovské dovolené. Časté bylo opakování pojmu: „tlak“: *„Tak třeba nevýhoda pro muže je, že sou nucený být takový ty manly man. ...je tam tlak a kdo tomu prostě třeba svojí povahou úplně neodpovídá, tak (...) jako cejtí, že je něco špatně, ale přitom jako nic špatně není, nebo nemusí být“ (Jan). Tomáš dodává: „...lidi jsou tlačeni do nějakých rolí, ...který jim nemusí být příjemné a muže se s tím spojovat nějaký tlak, nějaký pressure. A je hrozně těžký z těch rolí vystoupit, a pokud z nich vystoupíte, tak ste stigmatizovaný. Takže sou to pro mě nějaký okovy“ (Tomáš).*

Uvedené promluvy souhlasí s věděním Nikki Van der Gaag (2014), která také zdůrazňuje fakt, že jsou muži tlačeni do projevu, který je danou kulturou definován jako mužný. Když ale neodpovídají určeným charakteristikám, nejsou pravými muži. Je zřejmé, že komunikační partneři opravdu zakouší tlak na to, jak by se správně měli projevovat a jaké by měli mít vlastnosti. Tomáš zmiňuje vyloučení, které čeká muže, který se nebude kulturně danými charakteristikami řídit. Nikki Van der Gaag (2014) prezentuje stejná zjištění. Vyloučení muži jsou pak nazýváni holkami, homosexuály a je naznačována jejich podřadnost.

Od mužů je očekáván také kariérní úspěch, který nejspíše souvisí se stereotypně maskulinními charakteristikami, které zmiňuje Cook (2007): moc, respekt, nezávislost, odolnost a podobně. Marek vnímá, jak je hodnocen neúspěch: *„...o něco se pokusit a selhat, nebo něco vzdát. Že to je prostě jako mužům skoro nepřístupná věc. A přitom je to úplně normální součást života a muži se pak za ní musí stydět“ (Marek).*

Marek dále rozvíjí svoji předchozí myšlenku o tom, jak jsou vedoucí pracovní místa pro muže dostupnější. Znovu se střetává s tím, jak nevyhovující a svazující může být stereotypní představa maskulinity, jejíž zosobnění je od mužů očekáváno:

„...ale teď je otázka, jestli je to výhoda, že jo. Protože jasně, je to sobecky vnímaná výhoda, ale to neznamená, že je to výhoda pro všechny. ...je na toho muže větší tlak, aby šel do vedení.

Jako ne každé potřebuje do vedení. Jako myslím si, že pak spousta problémů psychických je, že je vlastně vedoucí někdo, kdo vlastně vedoucím být nechtěl... A musí vydělávat, protože přece to je, jak se měří hodnota muže...“ (Marek)

Často bylo zmiňováno, že pro muže je těžší projevat emoce: „...existuje od těch mužů zároveň nějaká tlak na nějaký výkon, nevím, nebo na to, že prostě neměli bysme projevat emoce a takové věci“ (Richard). „...nemožnost, nebo ztížená možnost bavit se o psychických problémech, bavit se o emocích, bavit se o vztazích“ (Marek). „...prostě není společensky přijatelný pro muže třeba brečet. ...to je ostrakizující věc zásadně“ (Ladislav).

Podle Nikki Van der Gaag (2014) souvisí neprojevování vlastních emocí s tím, že se od mužů očekává určitá drsnost a odolnost. Na rozdíl od žen, od kterých je emocionalita očekávána, jsou projevy emocí u mužů potlačovány už v dětství.

Všímám si, že komunikační partneři vnímají některé podobné problémy plynoucí z tlaku na „mužskou tradiční roli“, jaké vnímalo už hnutí za osvobození mužů v 60. letech. Shodují se např. v tom, že muži jsou odkázáni na práci mimo domov, jsou odděleni od péče o děti a často potlačují své emoce, aby dosáhli veřejného úspěchu.

Jak už jsem zmínila v kapitole 3.3.3 Vztahy, Marek vnímá nevýhodnost společenského uspořádání pro otce, kteří jsou bráni jako druzí rodiče. Přenášení zodpovědnosti za rodičovství na matku má pak vliv na vztahy otců s dětmi. Ladislav se s ním shoduje v tom, že:

„...třeba (...) eště pořád se na vás můžou třeba lidi dívat skrz prsty, pokud budete na rodičovskou. Už ne tolik, ale je to pořád ještě jako ne tak běžný. Takže samozřejmě sou naopak jistý role, který když budete chtít zastávat, nebo jistý věci, tak to není přijímaný většinou společností. A to jak muži, tak i některými ženami.“ (Ladislav)

V kapitole o vztazích stejně tak Václav reflektoval potíže s hledáním partnerky pro ty muže, kteří chtějí mít otevřený a rovnocenný vztah. Potíže se seznamováním mohou být dány i tím, že:

„...pokud prostě se ženy musí bát toho, jít s někým na schůzku, protože se z něj může vyklubat násilník, tak to vlastně omezuje všechny v té společnosti, včetně těch ostatních mužů. Protože ti vlastně platí, (...) platí tou nedůvěrou. ...vlastně vůči nim musí být racionálně se chovající žena nedůvěřivá.“ (Marek)

Vojtěch není spokojený s měřítky, podle kterých některé ženy určují atraktivitu mužů: „...na jedné seznamovací stránce, taky na fejsbuku ...setkávám se tam teda spíš se

sexismem žen na stranu mužů, že muži teda pořád něco řeší, že fňukaj a že prostě takovej a takovej je neatraktivní“ (Vojtěch). Příkladem může být posuzování mužů podle výšky:

„... autor tam napsal, že měří sto sedumdesát tři centimetrů a nějaká žena tam napsala, že: tady je to samej prcek. No tak sem se samozřejmě ozval, protože (...) mi to přišlo jednak šovinistický a druhak, hm, že je to vlastně bodyshaming, že vlastně malý muž je neatraktivní.“ (Vojtěch)

I Richard říká, že se v některých situacích jakožto muž cítí omezovaný: *„Už třeba jako debilní placení v restauraci, kdy se mě pravděpodobně číšník zeptá prvního, jo, jestli budu platit. Třeba to tak nezamejšlim, nebo to tak nezamejšlí ani jeden z nás, ale pod nějakým třeba tlakem toho číšníka to udělám“ (Richard). Takové vnímání zřejmě souvisí se starou představou, kterou zmiňuji v teoretické části této práce, podle které má být muž hlavním živitelem rodiny.*

Další situací, v níž se Richard cítí omezovaný je, že:

...možná jako existujou třeba aktivity, který dělaj většinou ženy, aspoň v tý naší společnosti a když je chce dělat muž, tak nevim, třeba čelí nějakým, hmm, zvláštním otázkám. Když chceš třeba šít, tak sou většinou lidi překvapený, že seš muž a chceš šít a že chceš si jít koupit látku. Aa když deš prostě ke švadleně si to koupit, tak ona se tě třeba zeptá, jako jestli to kupuješ pro svoji partnerku, nebo tak. Ne, já to kupuju pro sebe, protože to chci dělat já.“ (Richard)

Muži také reflektovali poměr, v jakém se jim v současném společenském uspořádání dostává výhod a nevýhod. Většinou vnímali, že jim patriarchát přináší spíše nevýhody: *„Ale myslim si, že rozhodně nevýhody převažujou nad výhodama“ (Jan). „Takže těch nevýhod je mnohem víc“ (Václav).*

Většina mužů si všímala jisté výhodnosti, která pro ně z aktuálního uspořádání plyne. Avšak z různých důvodů s těmito výhodami nesouhlasili, nepřijímali je či je vnímali v porovnání s nevýhodami jako méně žádoucí. Vojtěch ale zmínil, že: *„Jako (...) asi bych teoreticky měl mít nějaký výhody jako muž, hmm, ale (...) nevim no. Já osobně si připadám, že, hmm, výhody spíš nemám. Že mám nějaký povinnosti a nějaký omezení. Tak mi to spíš přijde“ (Vojtěch). Postupně se ale dostává k větší sebereflexi a uznává jistou míru výhod. Zamýšlí se, co si o těchto výhodách myslí: „...ne že bych je nechtěl, (.) nebo asi i trochu jo, nechtěl“ (Vojtěch). Nakonec dojde k souhlasu s Janem a Václavem, kdy si uvědomuje existenci výhod patriarchátu pro muže, ale palčivější jsou pro něj nevýhody: *„Ale že si jako říkám,**

k čemu mi sou prostě ty patriarchální výhody, když prostě nemůžu dělat ženský věci...“ (Vojtěch).

To, že patriarchát je určité uspořádání společnosti, ve kterém jsou muži nadřazeni ženám, by implikovalo, že bude pro muže výhodné. Komunikační partneři v jiných částech rozhovorů zmiňovali některé výhody, které oproti ženám ve společnosti mají. Ovšem přesto většina mužů nakonec řekla, že jim aktuální uspořádání přináší spíše nevýhody. Vyvozují tedy, že ačkoliv si všímají jistých výhod, nevýhod je pro ně více, mají větší váhu anebo si nejsou vědomi všech výhod. Tudíž v konečném důsledku nepovažují patriarchát za prospěšný ani pro sebe, ani pro ženy. Proto se k němu zřejmě staví záporně a podporují feministické myšlenky, které sympatizují se změnou aktuálního systému.

Connel (1997) zmiňuje, že demokratizace genderu a s ní související sociální změna bude vyžadovat mimo jiné i proměnu konvenční maskulinity. Podle výpovědí komunikačních partnerů, kteří sociální změnu vnímají kladně, usuzují, že se jich tato změna také týká. Z toho vyplývá, že tito muži buď stojí, nebo budou stát, před výzvou přijmout proměnu na osobní i veřejné rovině. V rozhovorech jsem zaznamenala náznaky toho, že jsou si muži těchto výzev v určité míře vědomi a přijímají je. Čistě podle výpovědí komunikačních partnerů soudím, že zřejmě nespádají do kategorie hegemonní maskulinity, která z patriarchálního nastavení podle Connell (2005) těží v největší míře. Je ale nutný určitý kritický přístup, protože mám k dispozici pouze data, získaná při rozhovorech. Na tomto místě se projevuje nedostatek techniky rozhovoru, kterou zmiňují i Reinharz a Davidman (1992), tedy že je mi umožněno dozvědět se pouze to, co si dotazovaný myslí a ne to, co opravdu dělá. Limity mohou být i v omezené možnosti reflexe vlastního každodenního života komunikačních partnerů. Reálnou míru výhod a nevýhod, které se komunikačním partnerům dostávají tedy nelze zjistit.

Naopak Richard vnímal, že se mu dostává díky patriarchátu více výhod než nevýhod. Jeho projev ale naznačuje, že s aktuálním nastavením společnosti také není spokojený. Z Richardových ostatních výpovědí soudím, že mu jde o změnu hlavně kvůli ženám v jeho okolí, díky kterým si všímá genderové nerovnosti: „*Ale after all si myslím, že to pro mě má spíš výhody, (...) ale to jako neznamená, že sem s tím oukej, i když to je vlastně jako pohodlný v mnoha věcech*“ (Richard).

4.4.3 Cesta mužů k feminismu

Zajímalo mě, jestli by se moji komunikační partneři sami nazvali feministou:

„Označil bych se. ...Protože vyznavám ty názory, co sem řek na začátku. Rovnost, nepředurčenost rolí, ehm (...), že by mezi lidma měl být vzájemnej respekt nějakej, bez ohledu na pohlaví“ (Jan). „Rozhodně [úsměv]. Je to moje nátura ...sem vyrostl, jak jsem říkal, mezi silnými ženami. A nevidím ten důvod, proč hm, jsou ty rozdíly, jaké jsou... Takže pro mě je to jenom prostě být normálním člověkem“ (Václav). „Určitě jo. Na základě podle mě těch hodnot, který zastávám“ (Ladislav). Tomáš by se označil za feministu, protože: „...vidím ty nerovnosti, vadí mi ty nerovnosti a chci udělat všechno, aby ty nerovnosti nebyly“ (Tomáš).

„Tak já bych se určitě označil za feministu. Jak sem vlastně říkal, tak za feministu i maskulinistu. ...vlastně taky se chci osvobodit z té své genderový role, být sám sebou, zároveň aniž by někdo pochyboval o mojí orientaci. A zároveň mi není jedno, co se děje, nebo muže stát mým kamarádkám třeba.“ (Vojtěch)

Pochopila jsem, že ve většině případů šlo o určitou cestu, po které se lidé k feminismu dostali. Richard i Marek se k podpoře feminismu dostali postupně a sdílí se mnou svůj posun:

„Přemejšlim, jak sem se k tomu dostal. ...já sem jako vždycky byl takovej, že sem se snažil prostě, aby byla spravedlnost a tak, ale zároveň si myslim, že třeba tři roky zpátky sem takovýhle feministický názory neměl. Ale nebylo by to proto, že bych je nechtěl mít a byl bych proti nim. Ale prostě sem nebyl dostatečně informovej k tomu, abych věděl že ty nerovnosti fakt existujou. ...Před nějakou dobou sem nad tím právě přemejšlel... ...pak jsem si uvědomil, že (...) mě to téma zajímá a že ve svym životě i dělám nějaký kroky k tomu, abych (...) třeba něco změnil, nebo minimálně nepodporoval stereotypy, který se toho týkaj. A to, že mi de o to, aby ta změna nějaká přišla, aby se ty zmíněné věci posouvaly k lepšímu. Tak sem došel k tomu, že se tak cejtim a že bych to o sobě řek.“ (Richard)

„Jo, no asi sem prošel nějakou cestou, kde napřed sem si říkal, (.) jako úplně na začátku: prostě feminismus je pitomost, protože už je to jako vyřešený a už jenom jako řeší nesmysly. ...To bylo někdy na střední. Pak na vysoký sem si říkal: oukej, jasně, jsou nějaký problémy. Ale není řešení prostě říkat tomu feminismus. Je řešení prostě bojovat za lidská práva a tím se vyřeší všechno, včetně těchhle problémů. A pak vlastně kolem toho hnutí Mee Too sem si vlastně uvědomil, že jako ten problém je natolik vychýlenej směrem do toho patriarchátu. ...když bychom takhle jako luskli a patriarchát zmizel, tak pořád budou problémy, pořád budou jako zloději a násilí a války. Jako to nezmezí tím, že zmizí patriarchát. ...Ale prostě jako je to významný zlo. Natolik významný a natolik (...) prostupuje naši společnost, že má

cenu se proti němu vymezit tím názvem feminismus, kterej jako zdůrazňuje, že dokud nebudou mít ženy rovný práva, tak prostě to nejde vyřešit.“ (Marek)

Někdy jsme také hovořili o konkrétních způsobech, jakými daný muž prosazuje feminismus ve svém životě. Marek se snaží nepodporovat nevhodné vtipy a postavit se proti jejich šíření. Také zahrnuje větší míru respektu v rámci svého partnerského vztahu. Ke zmíněným krokům ho inspiroval jeho kamarád:

„...někdo v naší skupině řek nějaký vtip a on prostě toho člověka... ..usadil jako tím, že ho nechal vysvětlovat ten vtip. ...A vlastně to pro mě byla velká jako (...) něco co sem chtěl se naučit. Prostě být schopnej ne jenom jako se nesmát, nebo se tvářit, jako že tenhle člověk neexistuje. Ale prostě v tu chvíli, kdy to říká, tak ho prostě v tom podusit, ale zároveň mu nechat otevřené dveře, jo. Že to není jako šikana, ale je to ukázání toho, že nechci tolerovat šíření nenávisti. ...on vždycky byl schopen říct ty věci ne tím schazovacím, ...jako: ta moje stará zase chce po mě něco, ale prostě: my jsme se s manželkou domluvili, že uděláme tohle. A on se oženil dřív než já a vlastně to pro mě bylo jako: jo, vona je možnost říct to takhle, to je zajímavý. Protože to jsem do té doby neviděl.“ (Marek)

Marek také v průběhu rozhovoru naznačuje, jak důležitá je sebereflexe pro osobní posun i pro rovnější společnost. Říká, že si sám díky práci Claudie Goldin, věnující se slepým zkouškám do orchestrů, uvědomil, jak hluboko zažitá může být diskriminace ve společnosti a že zároveň nemusí být zcela vědomá. Uvádí příklad z vlastní praxe vysokoškolského učitele:

„...když jsem opravoval práce, tak sem si vlastně uvědomil, že se ke studentkám vlastně chovám v tom hodnocení jinak, než ke studentům. A nevím, jestli jinak jako hůř, nebo líp, ale prostě jinak. A vlastně to bylo úplně zbytečný, jo... ..bych stejně asi poznal, podle těch mailů, co jsem psal mužům a co jsem psal ženám.“ (Marek)

Marek dodává, že problémem nebyly rozdíly ve známkování, protože většinou udílel zápočty, ale šlo o rozdíl v přístupu. Proto se rozhodl vyzkoušet experiment:

„...že jsem vlastně všechny to nechal nahrávat jenom pod číslem, beze jména. A jasně, občas někdo v té práci, se označil že jo, takže jsem pak věděl, ale jinak jsem to nevěděl a vlastně jsem byl spokojenější... ..že jsem vlastně najednou viděl: ok, já nevím, jestli je to muž nebo žena. ...když tam bude Eliška nebo Richard, tak já stejně nevím, jestli ten člověk ... se zajímá o počítače nebo (.) o sporty. ...ale možná najednou už tam člověk začne lepit nějaký stereotypy, který někde získal, ani nevím kde.“ (Marek)

Marek tedy svým experimentem dochází ke zjištění, že:

„ ... člověk vlastně může ty stereotypy aplikovat, aniž si je toho vědomej. ... nestačí teda si říct: já nebudu diskriminovat, ale člověk musí aktivně vlastně zabránit tý diskriminaci. ... Dochází k diskriminaci a já jsem toho součástí a zároveň můžu být součástí toho řešení a teď jde o to, abych prostě častěji byl součástí toho řešení, (.) než byl součástí toho problému.“ (Marek)

Markovo snažení odpovídá představám Crowa (2011), podle něhož by se muži měli v rámci své každodennosti snažit o rozpoznání diskriminačních praktik a předsudků a vymezit se proti nim.

Marek se nevztahuje pouze k veřejné sféře, ale reflektuje také tu soukromou:

„ ... přestože si myslím, že se doma fakt snažíme to mít jako nastavený púl na púl, tak stejně jako vobčas vidím, že to jako tak není... ... prostě řeším vlastně něco v práci a pak si uvědomím: ty jo vždyť já vlastně tenhle tejden dělám nádobí poprvý. ... já si nepamatuju, že sem to udělal, tak to asi udělala manželka. ... to nastavení je tak jako společensky přijímaný, že i páry který se vlastně jako (...) úmyslně rozhodnou, že si to rozdělí férově, tak stejně můžou spadnout do toho, že to prostě nebude férový.“ (Marek)

Uvedená citace potvrzuje tezi Connell (1997), že muži podporující feminismus stojí před výzvou, přistoupit k proměně i na osobní rovině, stejně jako na veřejné rovině. Potvrzuje se také teze, že uznávat ženské právo na rovné zacházení ve veřejném prostoru je často jednodušší než ho praktikovat na osobní rovině.

Také Richard se snaží feminismus prakticky prosazovat:

„ Třeba kupříkladu v tý práci novinářský. ... když sem prostě sháněl odborníky, tak (...) snažil sem se vždycky najít nejdřív ženu, protože sem prostě chtěl, aby ty ženy byly víc reprezentovaný mezi těma odborníkama/odbornicema a v těch médiích. ... že to není úplně lehký. Ačkoliv se snažíš, tak prostě (...) nemyslím tím ženy jako obecně, ale ty konkrétní osoby nejsou tolik zvyklé třeba s těma médiama mluvit. Protože většinou máš odborníka anebo třeba pět, deset odborníků na nějakou věc a oni se omílají furt dokola v těch médiích. Protože to sou lidi, který sou zvyklí mluvit s médiama, uměj mluvit do médií a jsou i jako dobrý, protože k tomu maj co říct. A já se teď snažim jako najít někoho jinýho, kdo na to třeba není zvyklej, takže mě třeba odmítne, nebo na mě nemá čas a tak. Takže tohle je podle mě jedna z věcí, o kterou sem se snažil, ačkoliv to třeba není úplně tak lehký.“ (Richard)

Podpora feministických myšlenek ze strany mužů je přínosná a obdivuhodná v jakékoliv podobě. Je ale zajímavé si všimnout, že muži většinou skutečně odkazují k prosazování feminismu spíše ve veřejné sféře než v soukromé. Může to být dáno tím, že podporují feminismus spíše na teoretické rovině, tím že aktivně prosazují feminismus spíše veřejně než

soukromě anebo prosazují feminismus i v rámci soukromého života, ale svou veřejnou činnost považují za hodnotnější.

4.4.4 Vliv společnosti na formování postoje k feminismu

Jednotlivci nežijí izolovaně od vnějšího světa. Od narození patří do společnosti, která je nějakým způsobem vychovává a prostřednictvím mnoha malých každodenních podnětů utváří jejich postoje a jejich vnímání reality. Proto jsem považovala za přínosné zařadit do své práce kapitolu, která se bude věnovat tomu, které lidi nebo instituce zmiňované okolí zahrnuje a jaké mělo vlivy na smýšlení mužů o feminismu.

4.4.4.1 Vliv primární rodiny a výchovy

Nejprve se budu věnovat instituci, která je při utváření prvotních světonázorů nejdůležitější. Primární rodina se skládá z blízkých lidí, kteří dítěti poprvé zprostředkovávají určité chápání světa a kontakt s ním. Mnohdy si pak lidé do dospělosti nesou světonázor, který jim v dětství předala primární rodina a vnímají ho jako samozřejmý. Všimla jsem si toho u Václava: „*Já sem vyrostl v rodině s velmi výraznými ženami a vlastně na samotě v lese, takže sem tak trošku mimo tu společnost a spousta věcí nesnáším...*“ (Václav). Jak ukazuje Václav, způsob, jakým si primární rodina konstruuje svět, může zůstat samozřejmým i do dospělosti. Při střetnutí s odlišným světonázorem se pak může objevit problém s jeho chápáním: „*Setkal sem se se spoustou žen, který prostě díky tomu, že měly ten sociální tlak vlastně nějakým způsobem, tak potom mají takové jako přístupy, které (...) já jim prostě nerozumím proč [úsmev]*“ (Václav). Václav také zmiňuje, že může být problematické, aby se lidé s odlišným světonázorem domluvili.

Tomáš si z primární rodiny odnesl liberální přístup k ostatním lidem:

„Nejspíš asi přemejšlim, jakej vliv mohla mít ta výchova. Ale já si vzpomínám, že zatímco všichni moji ostatní spolužáci měli ty rasistický řeči z rodiny, tak já sem se takhle zeptal jednou tatínka: A tatínku, co si myslíš o těch cikánech? A on mi řekl takovou věc, jako že: určitě tam jsou nějakí špatní lidé, ale spousta jich bude dobrých, jo. ...a to mi nějak jako definovalo takovej nějaký můj pohled na svět. Jakože ty lidi nesmíš hodnotit na základě pohlaví, rasy, sexuální orientace.“ (Tomáš)

V případě Vojtěcha se také projevil určitý vliv rodiny. Avšak zajímavé bylo, že známky profeministických názorů projevovala spíše žena ze starší generace, babička:

„Povídal sem si třeba o tom nedávno se svojí babičkou a babička mi vlastně říkala: když chce žena třeba stavět baráky, proč ne, když chce žena třeba bejt policajtkou, proč ne. A řekla mi, že samozřejmě i obráceně. Hmm, jinak doma s rodiči se vlastně o tom asi moc nebavíme.“
(Vojtěch)

Naopak poznamenal, že s rodiči feministická témata příliš neprobírá, z čehož vyvozují, že se u nich pravděpodobně s verbálně či neverbálně vyjádřenou podporou feminismu příliš neseťkal. Později mi tuto teorii Vojtěch sám potvrzuje, když říká: „...*to sme byli nějak na návštěvě u babičky a já jsem si hrál se sestřenicí a hráli sme si s panenka a vlastně táta mi tenkrát řek něco v tom smyslu, že sem přece kluk*“ (Vojtěch). Po mém souhlasu, že si všímám stereotypních náznaků ze strany společnosti, že s klukem, který si hraje s panenkou, je něco špatně, dodává: „...*Kluk, co si hraje s panenkou, tak přece není automaticky gay*“ (Vojtěch). Vojtěchovy prožitky souvisí s upevňováním genderových stereotypů v dětství, o kterých píše Renzetti a Curran (2003). Může jít o odlišný přístup rodičů k dětem různého pohlaví a o rozlišování hraček pro chlapce a pro dívky.

Setkávám se v rozhovorech i se zmíněním případů, kdy může mít vliv primární rodiny na konstruování jedincovi reality odlišný vliv. Genderovaného dělení hraček si všímají i jiní komunikační partneři: „*Prostě hračky pro kluky, pro holky a podobně. Že to prostě začíná už takhle*“ (Jan). Postupně narážím na určitý typ socializace, se kterým komunikační partneři očividně nesouhlasí a který z jejich pohledu zřejmě může vést k protifeministickým postojům. Markovi přijde, že je ve společnosti častý určitý typ výchovy, která podporuje vytváření genderových rozdílů a stereotypů:

„...nejen stará, ale vlastně všechny generace úplně jako mají pocit, že děti se mají vychovávat jinak, podle toho, jestli jsou to kluci nebo holky. A je to zase úplně jako tak obecně přijímaný, že vlastně když se proti tomu někdo ozve, tak to vypadá, jako kdyby se ozýval proti gravitaci, jo. ...už jenom to, že prostě náhodný lidi zastavujou: a je to chlapeček nebo holčička? ...to ukazuje, jak moc my se vztahujeme k ostatním lidem na základě toho, jestli je to muž nebo žena. ...abychom jako věděli vůbec, jak s tím člověkem komunikovat, tak potřebujeme vědět, jestli je to muž nebo žena. A to jako vypovídá o všem.“ (Marek)

Opět se tedy setkávám s potvrzením poznatků Renzetti a Currana (2003), že osvojování genderu začíná různými způsoby už v dětství a na jeho průběhu mají výrazný podíl sociokulturní faktory.

Pro větší porozumění a větší míru podpory feminismu ze strany společnosti: „...*nejjednodušší je začít v dětství. Když jsou vlastně ty kluci a ty holky malí, malé*“

(Vojtěch). Vojtěch si všímá, jak je těžké ze strany rodiče prosadit změnu a nepodřizovat se genderovým očekáváním:

„Setkával sem se i na tý stránce EPB, že právě některé feministky, maminky, tak že právě chtěj u těch svých synů podporovat, aby právě mohli mít v uvozovkách holčičí oblečení, nebo si hrát s holčičíma hračkama, ale že právě, hm, v těch školkách a školách je problém. Že právě kolikrát (...) maj tendenci ty maminky ustoupit, aby prostě ty synové měli klid, hm, aby na ně neměl někdo jako řeči, no. Byla tam třeba řeč o růžové pláštěnce, která se tomu chlapečkovi líbila, ale ta maminka právě měla obavy, že by to v tý školce odsoudili.“
(Vojtěch)

Zřejmě tak skutečně mohou feministky předávat podobné smýšlení svým synům, jak o tom píše Havelková (1995) či Nikki van der Gaag (2014). Avšak zřejmě je někdy problematické prosadit emancipační myšlenky v konzervativnějším okolí. Synové se tak mohou setkávat s jedním přístupem doma a s opačným přístupem ve škole. To může být nelehká situace, protože kdyby např. maminka podpořila syna v nošení oblečení v barvě, která je v tradičním genderovém chápání přisuzována dívkám, mohl by čelit marginalizaci a posměchu (či přezdívkám jako „gay“, holka a podobně) ze strany svých vrstevníků.

4.4.4.2 Vliv přátel

Za podstatný považuji vliv, který má na vnímání reality jednotlivcem jeho blízké okolí. I z toho důvodu jsou nejspíš v rozhovorech často zmiňované pojmy jako „sociální bublina“. Jan říká, že na jeho cestě k feminismu hrál roli: „...vliv sociální bubliny. Kamarádi, (...) partnerka“ (Jan). Komunikační partneři reflektují, že se pohybují v určité sociální skupině, která ovlivňuje jejich smýšlení:

„...když to je moje bublina, tak to sou prostě lidi, který smýšlej dost podobně. ...Studuju humanitní obor v relativně velkym městě ...v mojí bublině je to prostě přirozená věc a v podstatě je to jako až nutnost a když takovýhle věci neprosazuješ, tak se na tebe lidi divně dívaj.“ (Richard)

Vliv na hlubší porozumění feministické problematice mohou mít rozhovory se ženami v bezprostředním okolí, například s partnerkami, nebo kamarádkami: „A pak samozřejmě když si občas povídám s kamarádkama, tak, hm, hlavně od kamarádek feministek, tak tam se třeba setkávám s tím, s čím se třeba setkávaj ony“ (Vojtěch). „To vím, že mě vlastně pomohlo, když sem jak od kamarádek nebo od partnerky, hm, prostě slyšel ty

jejich pohledy, který by mě vlastně nenapadly“ (Marek). Lidé v blízkém okolí a jejich životní příběhy mohou být inspirující, zprostředkovat nový světový názor nebo rozšířit obzory:

„Aa (...) pak v tom hodně si myslím udělala moje bývalá přítelkyně, která mi jako taky dala spoustu těchhle feministických názorů. Hlavně sme se bavili o těch věcech fakt do hloubky a o tom každodenním životě a tak. ...třeba devadesát procent lidí, který sou moji kamarádi sou prostě ženy, což znamená že s nima trávím čas a znám prostě ty jejich problémy, podle mě, z toho jejich každodenního života.“ (Richard)

„...asi jedna z mých nejlepších kamarádek. ...vlastně si taky myslím, že tehdy by se ještě neoznačila za feministku. A ona od té doby prošla rozvodem a myslím si, že to to v ní jako, hm, upevnilo. Vlastně když pak jako viděla, jak během toho rozvodu tam byl dvojitý standard od všech v okolí. ...z nějakýho důvodu na ní bylo, aby dávala ten vztah dohromady, přestože ten její partner se aktivně snažil ten vztah ukončit. ...a myslím si, že tehdy to jako hodně pocítila, že, hm, jak je to nefér. Takže když jsme se o tom bavili, tak to bylo hodně jako, i pro mě oči otevírající.“ (Marek)

Feministické debaty mohou podněcovat mužští kamarádi:

„...vlastně jeden kamarád je prostě (...) aniž sme si to jako řekli, jako: hale, já sem feministka a ty jo, já taky, (...) jako to ne [úsměv]. ...když jsme se prostě bavili o dalších tématech, právě jako platová diskriminace a takovýhle věci, tak jsem vlastně zjistil: aha my jsme fakt jako na stejný vlně. My fakt se oba snažíme to prostě jako pochopit.“ (Marek)

4.4.4.3 Vliv politiky a sociálních hnutí

Jak už jsem naznačila v teoretické části této práce, politická sféra má v rámci feministických snah o proměnu společnosti od počátku velký význam. Není tudíž divu, že byla častokrát zmíněna i v rámci rozhovorů. Někteří komunikační partneři si feminismus spojovali s bojem za dosažení volebního práva: *„...rovnoprávnost, hmm, ve vztahu k nějakýmu veřejnému právu, státu a tak“ (Jan). O dosažení volebního práva usilovalo emancipační hnutí v 1. vlně.*

Účast žen v politickém dění dodnes není samozřejmá. Dle Rampton (2015) je jedním z hlavních témat 4. vlny feminismu znevýhodňování žen v politice. Někteří komunikační partneři považovali za důležité posílit roli žen v politice. Jiní se dokonce sami do politického dění zapojovali. Například Richard naznačoval důležitost vlivu politických stran na prosazení pozitivních změn směrem k větší rovnosti ve společnosti. Vyjadřoval skepsi vůči pouhé podpoře změny prostřednictvím osvěty: *„...bylo by moc krásný, kdyby jako k tomu stačila nějaká osvěta, ale nemyslím si, že k tomu nějaká osvěta stačí. ...A nemyslím si, že když taj prostě budu mít přednášky o tom, že ženy by měly mít stejný práva jako muži, tak*

že to pomůže.“ Dodával, že je nutné učinit konkrétní politické kroky: „*Myslím si, že prostě třeba je úplně normální udělat prostě nějaký kvóty, třeba v parlamentu. ...Podle mě musej prostě bejt určitý kroky, který to nějak pozvednou a no (...) prostě pozitivní diskriminace.*“ Jako příklad, který by bylo přínosné následovat, dával situaci na Slovensku: „*Nebo když s tím přijdou sami strany. Ted' se to prostě povedlo na Slovensku, na totálně konzervativním Slovensku. Prostě Progresivné Slovensko zavedlo kvóty na svojí kandidátce. A tohle jsou podle mě způsoby, který to mužou zlepšit*“ (Richard).

Ladislav přispíval svými zkušenostmi ze strany Zelených, která byla příležitostí, jak se setkat s feministickými tématy. „*...ty členové strany Zelenejch, kde je jako hodně feministek a feministů, tak tam sem se hodně posunul. ...hodně bojujou za rovný práva žen. Třeba rovný platový podmínky, co se týče podmínek k přerušení těhotenství a dalších zdravotních podmínek, třeba danění hygienických potřeb pro ženy*“ (Ladislav). Strana Zelených zároveň podnítila i přidání se do skupiny Everyday Patriarchy Bullshit: „*Já si myslím, že (...) sem se tam dostal možná přes stranu Zelenejch. Přes nějaký kamarády, který byli ve straně Zelenejch. A díky tomu se mi to objevilo*“ (Ladislav).

Také Tomáš zmínil své členství v politické straně Pirátů a i konkrétní politické kroky, které v rámci strany podnikal: „*...podával sem členský podnět k tomu, abychom měli kvóty na vrcholné pozice do evropského parlamentu, což bohužel o pět procent neprošlo.*“ Tomáš považoval za velmi důležitou politickou aktivitu žen:

„*...tady tohledencto je hrozně důležitý, aby ty ženy byly vidět v tom veřejným prostoru a tím se zase kultivuje ta diskuze. A dostávaly se tam ty témata, který by tam třeba předtím nebyly. Ne že by ti chlupci jako je nechtěli zvedat, ale ani by je nenapadly. Protože ti kluci a muži ...i by to jako řešili, ale jim to třeba v tu chvíli nedocvakne, jakože teďka bych měl řešit nějaký takovýhle problém, protože je to palčivé. Zatímco holkám nebo ženám to hrozně často dochází, dokonce majou i promyšlený možnosti řešení. Že jako je tam obrovská výhoda, když tam jako je rovné zastoupení.*“ (Tomáš)

Vlivná mohou být i sociální hnutí. V případě Marka šlo o hnutí #MeToo a Black Lives Matter:

„*...co mě jako posunulo do toho prostě říct: jo, já sem feminista, protože je to potřeba a je potřeba to takhle říkat, (...) tak myslím si, že to bylo to hnutí #MeeToo, kdy vlastně sem se najednou jako začal doslychat o sexuálním obtěžování ve svym okolí (...) a zároveň jako na síti. ...Takže tohle asi byl takovej jako moment, když jsem přemýšlel o těch #MeeToo příbězích*

a vlastně sem si uvědomil, jak jsme tím jako prodchnutý jako společnost, tím nerovným přístupem.“ (Marek)

„Aa vlastně paradoxně mi k tomu pomohl vlastně boj proti rasismu v Americe. Taková ta odpověď, jak byla jako Black Lives Matter. Tak to jako neznamená, že na ostatních životech nezáleží, ale nic v tuhle chvíli neohrožuje ty ostatní životy tolik, jako ohrožuje životy černých Američanů v Americe. A proto má smysl zdůraznit, že teď bojujeme za jejich práva. Aa, hm, to je vlastně podobně i v tom feminismu. To znamená: my bojujeme za práva všech, ale v tuhle chvíli jedna skupina, ženy, má výrazně narušený přístup k těm právům a tím pádem má smysl jasně říct: my bojujeme za jejich přístup k těm právům.“ (Marek)

K lepšímu porozumění mu pomohl i inspirativní podcast: „...jmenovalo se to *Believed*. A to sem poslouchal už vlastně jako z rozhodnutí, že prostě o tom chci vědět víc, přestože se mi to špatně poslouchá“ (Marek).

4.4.4.4 Vliv školství a vzdělávání

Někteří muži poukazovali na vliv vzdělávání. Richard, studující žurnalistiku na Fakultě sociálních studií Masarykovy Univerzity, přímo zmiňuje vliv školy na jeho postoje:

„...prostě sem nebyl dostatečně informovaný k tomu, abych věděl, že ty nerovnosti fakt existují. Aa bylo to asi tím, že sem začal studovat vysokou školu, kde sem prostě tyhle věci začal víc probírat. Měl sem jednu super učitelku už na střední, která nám tohle říkala, ale ještě sem v tom tolik nebyl.“ (Richard)

Tomáš, studující na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, naopak tematizaci feminismu ve škole nezaznamenal: „*Třeba o feminismu sem ve škole neslyšel“ (Tomáš)*. Dodává, že o feminismu na vysoké škole slyší jen: „...*když já něco zmíním... Třeba jako proč nejsou ve filozofii žádné ženy a tak podobně. A pak se dozvím, že tam samozřejmě bylo bambilion žen, ale že se o nich jenom neučíme“ (Tomáš)*. Podle Tomáše by ke zvýšení podpory feminismu ze strany mužů pomohla také: „...*destigmatizace, víc se o nich jakoby nějak učit. Takže nějaký zvýšení povědomí“ (Tomáš)*.

O významu vzdělávání pojednám dále v kapitole: 3.3.10 Obraz feministky a 3.3.11 Obraz feministy.

4.4.4.5 Shrnutí:

Přestože jsem již zmiňovala, že sociální realita je složitá a nelze ji jednoduše shrnout do pár kategorií, dovolila jsem si vymezit pár proměnných, které v případě těchto konkrétních 7 mužů podnítily jejich pozitivní přístup k feminismu.

Samozřejmě se objevuje přejímání postojů rodičů ke světu. Později, když se dítě dostane do školního prostředí, ho začínají ovlivňovat kamarádi a kamarádky, se kterými zde udržuje kontakt. Jakožto silný ovlivňující faktor se ukázalo vnímání žen a jejich zkušenosti v blízkém okolí muže. V rámci primární rodiny a výchovy mohly mít na muže vliv výrazné ženy, jejichž chování a názorům dítě od malička přihlíží a jež se mu zdají jako samozřejmé.

Později jde o kamarádky a partnerky, které zprostředkují muži svou zkušenost a pomohou mu vcítit se do odlišného vnímání a zažívání sociální reality. Na straně mužů jistě musí být určitá ochota, bavit se o problémech, kterým ženy čelí a naslouchat jim. Tato zjištění jsou v souladu s Crowem (2011), podle něhož by se měl muž podporující feminismus zajímat o perspektivu druhých a uznávat její důležitost. Za podstatné považuje také uznání toho, že se mužská zkušenost od ženské liší, a proto je potřeba naslouchat zkušenosti druhých a uznávat limity té vlastní. Komunikační partneři skutečně opakovaně prokázali schopnost sebereflexe i vnímavost k odlišné perspektivě. V rámci rozhovorů se opakovaně objevují zmínky o tom, že muži hovoří s kamarádkami, partnerkami a dalšími ženami, naslouchají jejich zkušenosti a přemýšlí o ní.

Je potřeba také dovednost vcítit se do druhé osoby a zároveň si spojit osobní zkušenost konkrétních žen, které vyprávějí svůj příběh či prožitek s existencí problému na celospolečenské úrovni. Aby bylo možné porozumět feministické problematice prostřednictvím setkání se s modelovými situacemi, je nutná určitá míra abstraktního přemýšlení. Citlivost k genderovým problémům je možné tříbit různými způsoby. Může jít o debaty s blízkými lidmi, jako v případě Vojtěcha, Marka nebo Richarda. Také se může jednat o zapojení se do politických debat na dané téma, jako to dělají Ladislav a Tomáš. Možností je i vlastní iniciativa, zájem o dané téma a sebevzdělávání, o kterém mluví Marek. Kladným krokem by bylo rovněž pokračovat v osvětě a v otevírání feministických témat na vysokých školách.

Všichni komunikační partneři se zároveň dozvídají o genderových tématech z Facebookové skupiny Everyday Patriarchy Bullshit, do jejíhož dění se aktivně zapojují sdílením příspěvků, nebo v rámci debaty v komentářích. Jak už jsem zmiňovala, internet je dle Feministického slovníku (2023) charakteristickým prvkem 4. vlny feminismu. Umožňuje efektivnější šíření myšlenek a propojování komunit, které se mohou vzájemně inspirovat, ovlivňovat a rozvíjet.

4.4.5 Vztahy

Všimla jsem si, že komunikační partneři odkazovali k tomu, že existuje jistá korelace mezi feministickým přesvědčením a kvalitou vztahů: „...*zlepší se tím vztahy, zlepší se tím nějakým způsobem pochopení*“ (Tomáš).

4.4.5.1 Partnerské

Mohlo jít o partnerské vztahy. Feministé, které Tomáš poznal: „...*měli docela hezké vztahy s manželkama, s partnerkama*“ (Tomáš). Tento výrok je potvrzením toho, že podpora feminismu ze strany mužů jim umožňuje být šťastnější, zdravější a mít kvalitnější vztahy, jak píše Kimmel (1998). Jan zmiňuje rovnost v partnerství a také se kloní k tomu, že: „*partneři by měli rozhodovat společně*“ (Jan).

Marek je přesvědčený, že pokud: „...*někdo věří tomu, že je lepší než někdo jinej, tak s ním vlastně nemůže mít rovněj vztah. ...Protože má pocit, že to teda jako má rozhodnout, nebo má pocit, že teda je to na něm*“ (Marek). Václav také nesouhlasí s mocenskými vztahy v rámci partnerského života, kdy je muž ženě nadřazen. Sdílel se mnou svoji zkušenost, kdy mu jeho přesvědčení komplikovalo možnost navázat plnohodnotný partnerský vztah:

„...*hledám partnera, se kterým můžu plně otevřeně komunikovat a plně fungovat. A často právě ...sem měl pocit, že ženy, které vyrůstají v tom patriarchátu, vlastně jakoby sou nemastné, neslané... A není to jako urážka, ale... .. je to nutí do nějakých škatulek, a to není úplně to, co mě vyhovuje. Takže mám potom problém najít vlastně partnerku...*“ (Václav)

Václav vnímá přítomnost genderových rolí ve vztazích jako silně omezující: „...*ten muž musí znát nějakou, (.) nějakou svoji roli úplně plně a nemůže se spolehnout na to, že ten druhý je pro něho úplně partner; protože ten jakoby musí hrát svoji roli*“ (Václav). Určitou nespokojenost s omezujícími genderovými rolemi ve vztazích vyjadřuje i Vojtěch:

„...*muži nebrečí, muži nefňukaj, muž má bejt silnej, aby žena mohla bejt slabá a aby mohla mít toho muže, prostě tu oporu. Já si myslim, že by to mělo bejt oboustranný. Že i muž by měl svý partnerce mít možnost se vyplakat a ne prostě, hmm, být odsouzenej za to, že chlap fňuká...*“ (Vojtěch)

Už v průběhu seznamování je očekáváno určité chování, které se velmi liší v závislosti na genderu. Marek vzpomíná na to, jak probíhalo seznamování, když chodil na vysokou školu:

„...*že se vlastně úplně jako normální bralo něco, co bych dneska označil jako stalking. Jako že to se prostě bralo jako: no jasně tak si jí najdeš, ne? Tak prostě najdeš její číslo, tak třeba jako*

zjistíš, kde bydlí a třeba jí tam někdy náhodou potkáš. ...já sem to vlastně jako vnímal, že to se očekává jako součást toho, že když se někdo o někoho snaží, tak že přece jako musí, hm, udělat ten krok navíc.“ (Marek)

Komunikační partner si náhle vzpomíná na seriál Jak jsem poznal vaši matku: „...i tam je jako ještě pořád to, jak z ne uděláte ano. ...jako že to vlastně není ne, to je prostě: musíš se víc snažit“ (Marek). Následně uznává, že s nerespektováním se mohou setkat i muži ze strany žen, ale říká, že: „...asi statisticky to bude míň častý. A i ta úroveň nebezpečí je jako prožívaná jinak, jo“ (Marek).

V uvedených projevech si všímám nespokojenosti s patriarchálním nastavením společnosti, ve které jsou ženy podřízeny mužům. Pociťuji neochotu, podřizovat se dominantnímu pojetí maskulinity a feminity v naší kultuře.

4.4.5.2 Rodičů s dětmi

Genderová stereotypizace, která očekává od ženy, že bude pečovat o děti a o domácnost, má vliv i na kvalitu vztahů mezi rodiči a dětmi. Matky tráví s dětmi výrazně více času už jen kvůli tomu, že jsou ve většině případů těmi, kdo jde na mateřskou dovolenou. Mnohdy si budují s dětmi hlubší citovou vazbu, než jakou má otec, a jsou považovány za hlavní rodiče. Nespokojenost s odcizeností od péče o své děti se objevovala už u hnutí za osvobození mužů. Jak udávají Coston a Kimmel (2012), muži pociťovali nespokojenost, protože postrádali hlubší vztahy se svými ženami a dětmi.

U více komunikačních partnerů se setkávám s tím, že otcovství příkládají podstatnou váhu. Avšak všímají si odlišného přístupu a očekávání, které má společnost od otců a od matek. Pro Marka je velmi důležitá otcovská role, ve které jsou muži dle jeho slov patriarchátem znevýhodněni:

„...patriarchát otce poškozuje tím, že jim vlastně dává nějakou roli, která je taková jako beta verze rodiče. ...vlastně ten patriarchát tu zodpovědnost za rodičovství přenesl z velké části na ženy. ...To taky znamená, že vlastně muži jsou od tohohle úplně odříznutý a pak vlastně ten vztah s těmi dětmi mají hodně jako (...) povrchní a už vlastně neví, jak ho navázat“.

Uvádí na pravou míru, že to neplatí pro všechny muže: „...a jako samozřejmě, že jsou někteří otcové, kteří jsou jako velmi angažovaní“ (Marek).

Všímá si diskriminace, které čelí jakožto otec: „...jako že se to bere jako že matka je ten hlavní rodič a pak je tady ten otec“ (Marek). Sdílí se mnou poznámky, se kterými se setkává u dětského lékaře:

„...je, to je škoda, že nemohla přijít maminka. Tak my to tady mamince napíšeme, aby maminka věděla. Tak (...) dáte mi na ní telefon, abych jí to zavolala, nebo vyřídíte jí to? Tak si to napište tady, ať jí to dobře vyřídíte. A věděl by tatínek, kdy se malá narodila?“ (Marek)

Vnímá, že podobná diskriminace má vliv i na to, jak jeho otcovskou roli vnímají děti:
„...vlastně když to byli ještě miminka, tak to bylo jedno, ale spíš je to prostě před těma dětma a ty děti tomu jako vůbec nerozumí, proč by teď jako něco táta neměl umět“ (Marek).

Václav svou zkušeností potvrzuje, že existují určité zažitá stereotypy, které pečujícího otce nevnímají jako běžný úkaz: *„...když třeba vezmu našeho nejmenšího půlročního kloučka ted'ka, vezmu si ho do šátku a jdu s ním metrem, tak vnímám samozřejmě ty velmi pozitivní pohledy. Na jednu stranu je to příjemné, ne že ne. Na druhou stranu vlastně přesně je to pro mě takové trošku smutné“ (Václav).*

Genderové stereotypy, které péči přiřazují ženám, tedy mohou nést pro různé muže různé významy v závislosti na tom, jak si konstruuji realitu. 1. Muži mohou čerpat uznání (zejména ze strany žen), protože starost o syna nebo dceru znamená, že vykonávají něco nad rámec společenských očekávání. V oblasti péče o děti od nich není očekávána výrazná iniciativa. V případě, že se o dítě nestarají, nemusí čelit takovému společenskému tlaku, jakému by v takovém případě čelila žena. Na druhou stranu ale 2. mohou pociťovat vyloučení a odcizení od rodičovské role.

4.4.6 Strach

Strach představoval v rozhovorech výrazné téma. Mohlo jít o: a) strach o ženy, b) strach z odsouzení a c) strach z feminismu. V případě strachu o ženy šlo spíše o něco, co muže motivuje k podporování feminismu. V případě strachu z odsouzení a strachu z feminismu tomu bylo spíše naopak.

4.4.6.1 O ženy

V prvním případě mohlo jít o strach o partnerky, kamarádky, nebo dcery. Pro muže je mnohdy relevantní téma sexuálního násilí na ženách, které je dle Lorber (2010) přítomno ve feministickém programu už od 2. vlny. To, že je násilí na ženách pro některé muže důležitým tématem, mohou dokazovat i hnutí mužů proti násilí na ženách, o kterých se zmiňují v kapitole 3.

Komunikační partneři se o téma sexuálního násilí, které je ve feministickém diskurzu stále aktuální, zajímali zejména proto, že se setkali se zkušenostmi žen, které byly zneužity.

Jak už jsem výše zmiňovala, Marek se k feminismu začal otevřeně hlásit díky podnětu sociálního hnutí #MeeToo, které bojuje proti sexuálnímu obtěžování a zneužívání: „...*kdy vlastně sem se najednou jako začal doslýchát o sexuálním obtěžování ve svym okolí (...) a zároveň jako na síti*“ (Marek). #MeeToo Marek reflektuje jako jeden z důležitých faktorů, které ho přivedly k podpoře feminismu. Hovoří také o konkrétních případech: „*A u nás je asi případ Cimický nejvíc vidět. V Americe to byl ten Larry Nassar. Jo, ten fyzioterapeut, co vlastně zneužíval prostě stovky, (.) stovky žen a dívek*“ (Marek). Vyjadřuje i jasný nesouhlas s podobným chováním a s nedůvěrou obětí: „*To bylo hrozný to poslouchat, jo*“ (Marek). Marek vysvětluje společensky podmíněné příčiny, díky kterým mohlo sexuální násilí probíhat dlouhodobě:

„...protože on mohl využít prostě toho, jak je nastavená společnost. On mohl využít toho, že ty dívky věděly, že když to někomu řeknou, tak to bude jejich slovo, čtrnáctiletý holky, proti slovu uznávanýho lékaře. A co když to vlastně ona špatně pochopila, co když on to dělá správně? Aa ani rodiče jim jako nevěřili.“ (Marek)

Vojtěch říká, že je feminista mimo jiné proto, že mu:

„...není jedno, co se děje, nebo muže stát mým kamarádkám... ...mám asi dvě nebo tři kamarádky, (...) nebo možná i víc, který zažily nějaký zneužití a mě to hrozně (...) je mi to hrozně líto, sem z toho smutnej, že se jim to stalo... ...nechci, aby se stalo něco mojí partnerce, až budu mít děti, tak třeba budu mít dcery, tak, hmm, taky nechci, aby se jim něco stalo.“ (Vojtěch)

S podobnými pocity jsem se setkala i u Václava: „*...mám dvě, sice nevlastní, ale beru je jako vlastní, dcery a ženu, která prošla jako dost peklem. A je to něco, co nechci, aby holky zažívaly a nechci, aby to zažívala moje žena, už nikdy*“ (Václav).

4.4.6.2 Strach z odsouzení

Strach z odsouzení může bránit mužům ve svobodném projevu: „*...že se bojí, co na to řeknou ostatní muži, bojí se, co na to řeknou ostatní ženy*“ (Marek). Podobné obavy mohou hrát roli také v tom, jestli budou muži otevřeně projevovat své sympatie k feminismu. Z Kimmelova textu (1998) usuzuji, že muž se může obávat hodnocení od žen i od mužů. Feministky mohou pochybovat o čistotě úmyslů daného muže a přistupovat k němu s nedůvěrou. Muži zase mohou pochybovat o jeho maskulinitě či orientaci. Usuzuji, že i v případech, kdy by se chtěl zapojit do feministického diskurzu, více se o něm dozvědět,

vyjádřit mu podporu nebo se stát součástí diskuze o těchto tématech, může zvítězit obava ze společenského odsouzení.

Mnohdy člověk raději setrvává v hraní role, kterou bere za vyžadovanou ze strany společnosti, i když mu nemusí zcela vyhovovat:

„Do té doby jsem pořád viděl jenom takový ty (...) a vlastně to je i jako předstírání, jo. Že vlastně ten muž třeba doma se fakt jako mohl chovat klidně jako láskyplně, ale nechce to přiznat navenek. ...že chce doma pomoci manželce, nebo že se dohodli, nebo že třeba je rád, že něco rozhodla ona. A je to hrozně hloupý divadlo.“ (Marek)

Marek přidává příklady, jakým způsobem může být označován muž, který se nepodřídí očekávané roli: *„...byl pro někoho, kdo respektoval svojí partnerku ...pojem podpantoflák“ (Marek)*. Strach z odsouzení velmi podněcuje podobná označení s negativním vyzněním. Přezdívka pro muže, kteří nesplňují maskulinní standard, je jistě celá řada, ale v provedených rozhovorech jsem se setkala s těmito: slaboch, gay, extremist.

„...je velký tlak na to, aby muž nebyl slaboch. S tím že za slabocha se pak považuje skoro cokoli. Jakože se něčeho bojí, nebo že zaplakal, nebo že prostě byl dojatý u filmu, nebo (...) když na ni někdo zařval, tak neřval zpátky. Jo, prostě je tisíc způsobů, jak může být muž označen za slabocha a už od dětství to prostě jako se v kolektivech upevňuje. A to je vlastně to nejhorší, co muž může být. Jako takhle se to bere. A tím pádem pak vlastně muži se bojí o tom mluvit, protože co když by se to někde ukázalo, co když by to bylo někde na veřejnosti, co když by si to někdo řekl, co když by se to doneslo ženám, tak pak budu jako úplně prostě poškozovaný zboží.“ (Marek)

Richard si také všímá, že je mužská slabost odsuzována. Podobné postoje dává do kontextu s maloměstem: *„Ale na maloměstě to má různý, jak to říct, negativní konotace právě spojený s nějakou slabostí mužskou...“ (Richard)*. Odkrývá další stigma, které může být na muže uvaleno: *„...nebo právě i se sexualitou třeba“ (Richard)*. S podobnými označeními se sám setkává: *„Aa maj pocit, že (...), no myslím že mají možná lidi občas pocit, že můžu být třeba gay kvůli tomu, že prostě mám feministický názory“ (Richard)*. O tomto označení se zmiňuje také Cook (2007), nebo Van der Gaag (2014), podle níž je rozšířena po celém světě.

Některé rozhovory naznačovaly, že síla je stereotypně spojována s maskulinitou a slabost s feminitou: *„...tak (...) možná to některý lidi vnímaj třeba jako nějakou slabost, že prostě neprosazuju nějakou maskulinitu, nebo tak.“ (Richard)*. To může být podle Richarda jedním z faktorů, které mohou muže odrazovat od podpory feminismu:

„...že jako ta společnost tlačí na muže, aby byly, hmm, silný, maskulinní a sebevědomí. Tak možná to, že když o sobě řeknou, že sou feministi (...) a už prostě z toho slova vyplývá, že to je něco, co se vztahuje k ženám a jestli ta společnost od těch žen očekává, že sou prostě slabší, tak možná že nechtěj dát najevo, že prostě (...) nejsou dostatečně silný a sebevědomý. Tak možná to je od toho muže odrazovat.“ (Richard)

Také Vojtěch vnímá jako rozšířený stereotypní postoj, že: „...muž má bejt silnej, aby žena mohla bejt slabá a aby mohla mít toho muže, prostě tu oporu“ (Vojtěch). „...je tam vždycky taková jako (...) vlastně představa o tom, že být zranitelný je slabost a být slabý je vlastně ta nejhorší věc“ (Marek). O podobném stereotypním spojování určitého „podřadného“ typu chování s feminitou, hovořím i v teoretické části této práce. Tematizují ho Renzetti a Curran (2003).

V jednom případě se naopak v rámci rozhovoru objevuje spojení síly a žen, což naopak ukazuje na boření takových stereotypních postojů: „...já jsem z rodiny velmi výrazných, silných žen...“ (Václav).

Hrozbou může být i nálepka extremisty. „Aa myslim si, že tam je i vlastně tlak společnosti tenhle proud [feminismus – pozn. aut.] označit za extrémní. Protože nikdo nechce být extrémní. Jako všichni se bojí být jako označení jako extrémista“ (Marek).

Moje praktická zjištění jsou v souladu s odbornými texty Van der Gaag (2014) a Cooka (2007). Podobné urážky jsou spojovány s nemaskulinitou a zženštilostí mužů. Maskulinní charakteristiky jsou považovány za hodnotnější než ženské, tudíž když je muž označen za zženštilého, stává se podřadným.

4.4.6.3 Strach z feminismu

Někteří muži mohou mít z feminismu strach nebo v něm mohou vidět jakési ohrožení. Důvodem může být strach ze ztráty nadřazenosti: „No, ale myslim si, že to je hlavně spíš nějaká jistota toho, že (...) se cejtíme nadřazený a někomu to prostě třeba vyhovuje. A teď se bude cejtit ohrožený, protože ta jeho nadřazenost vlastně bude ochabovat. Myslim, že to je hlavně psychický než praktický.“ (Richard). „Vzít jim muže jenom nějaký [úsměv] ego, nebo nějaký (...) pocit toho, že sou jako něco více“ (Tomáš). „...problém je u těch chlapů, kteří sou jakože mačo. Tak ty to vnímaj jako nějaký ohrožení svojí maskulinity“ (Vojtěch).

Komunikační partneři se shodují, že jsou určité výhody, o které by muži mohli vlivem feminismu přijít. Výhody vyplývají z toho, že: „...ten svět je nastavenej prostě pro muže, protože ho stvořili muži z velký části, protože měli moc“ (Richard). Často zmiňovaná je

výhoda na pracovním trhu, výhody v domácnosti nebo ve vztazích mezi pohlavími. Václav sdílí své poznatky z rozhovorů s přáteli:

„Oni se bojí toho, že by měli řekněme třeba míň, míň sexu... Ale já si myslím..., ...a říkám to těm klukům, že naopak, měl by si víc, protože by se tě nebála a neměla by z toho strach. Neměla by strach z toho odmítnutí společností, že spousta chlapů, když má víc, tak sou to kabrňáci, spousta žen, když má víc, tak je to: ježíšmarjá.“ (Václav)

Feminismus by mohl muže připravit o: *„...nějaké jednoduché pravdy, jednoduchá nastavení, jednoduché řešení, hm, jednoduché rozdělení rolí, které pro ně bylo zjednodušující ...ale funkční ...spousta lidí řekne ano, ale reálně vlastně ne v důsledku“* (Václav).

Ze dvou posledních podkapitol vyplývá, že podle komunikačních partnerů společnost má od mužů určitá stereotypní očekávání na základě pohlaví. Určitý typ identity je částí společnosti považován za „správný“ a žádoucí. Ti muži, kteří takovou identitu přijmou a internalizují si ji (ztotožňují se s identitou silného, maskulinního, dominantního muže), mohou feminismus pociťovat jako ohrožení. Connell (2005) hovoří o hegemonní maskulinitě, která je heterosexuální, agresivní, soutěživá atd. a využívá systém podřízení nejen žen, ale i některých mužů. V ohrožení se ale mohou cítit i muži, kterých je podle Connell (2005) nejvíce. Tedy ti, kteří přijímají a užívají patriarchální výhody, ale nepatří k vládnoucí moci hegemonní maskulinity.

Někteří muži patřící do těchto dvou skupin maskulinit mohou vnímat, že feminismus nabízí alternativy a zpochybňuje určité uspořádání společnosti, určité jednání a smýšlení. Tím ohrožuje legitimitu a nezpochybnitelnost stereotypní mužské identity. Toto vědomí může vyústit až v nenávistný postoj vůči feminismu a ve snahu o jeho odstranění z veřejného prostoru.

4.4.7 Extremismus jako škodlivá síla

Přestože se žádná otázka přímo nezabývala radikálním nebo extremistickým proudem feminismu, téma extremismu se objevilo poměrně často. Vojtěch si myslí, že radikalismus může působit odrazujícím dojmem: *„Tak (...) ten radikální směr a myslím si, že rozumný muž to asi pochopí, když se mu to vysvětlí (.) a když není vystaven tomu radikálnímu směru“* (Vojtěch).

Jako častá překážka, která může bránit mužům v podpoře feminismu nebo ve větším zájmu o feministická témata, byl zmiňován extremismus: „Protože extremismus škodí všemu, že jo, včetně feminismu“ (Jan). Richard rozvíjí, co si pod extremismem představuje:

„Myslím si, že muže dojit k tomu, že někdo prostě to vezme moc, ne moc vážně, ale vezme to extrémně a jeho cílem nebude ta rovnost, ale jeho cílem bude prostě zničit všechny muže. A jsou takový, podle mě to už potom nejsou feministky, jsou to prostě lidi, který nesnáší muže kvůli tomu, jaký jsou a že existují. Právě třeba v případě feminismu, tak to může mít nějaký negativní dopady, ale podle mě už to není feminismus.“ (Richard)

Možné odpovědi na otázku, co by mohlo muže od podpory feminismu odrazovat, byly: „Právě ty extrémní. ...občas se oběhne i nějaký extrémní na té skupině, fejsbukový. Příliš radikální názory ze strany feministek“ (Jan). „Aa myslím si, že tam je i vlastně tlak společnosti tenhle proud označit za extrémní. Protože nikdo nechce být extrémní“ (Marek). Na druhou stranu Marek přemýšlí nad důvody, proč se takový tlak objevuje: „Aa samozřejmě že zase tomu jdou naproti i někteří, který naopak jako jsou rádi označeni za extrémisty, kteří pak vlastně potvrdí tu nálepku toho extrémisty. ...který vlastně ten název feminismus až jako zneužívají, ve smyslu, že někdo má pocit, že jako nesnáší muže“ (Marek).

Tomáš si všímá, že lidé v jeho okolí si také často spojují feminismus s extremistickou konotací, což ovlivňuje jejich postoje: „A často třeba řeknou: jo, mně se to líbí, ale já třeba feministka nejsem, nebo mně třeba jakoby vadí ty radikální feministky a podobně. Je hodně zajímavý, že to mají jako spojený s tím extremismem“ (Tomáš).

Přestože byl extremismus často zmiňován, většinou nebylo upřesněno, co se „extremismem“ myslí. Je tedy možné, že by komunikační partneři uvedli nějaké konkrétní příklady, kdyby se jich na ně zeptala v doplňujících otázkách. Zároveň ale mohlo jít spíše o abstraktní pocit, o jehož původu ale bohužel nemám informace.

Je zajímavé si povšimnout toho, že jakýsi extremismus je feminismu přisuzován ze strany proti-feministických proudů. Jak například zmiňují v teoretické části, podle Coston a Kimmela (2012) některá hnutí za práva mužů vnímají feminismus jako muže nenávidící strategii k převzetí moci. Je tedy otázkou, jestli má extremismus v rámci feminismu reálné místo, anebo jde ve větší míře spíše o myšlenky pocházející od proti-feministických skupin. Na prozkoumání této otázky jsem bohužel neměla prostor, avšak zdá se, že by mohlo být zajímavé, hledat na ni odpověď.

Václav se zmínil o extremismu projevujícím se ve skupinách, které jsou spíše proti-feministické:

„...jako byl Andrew Tate třeba a tyhle ty magoři, kteří ujišťují sami sebe, že je všechno v pořádku tím, že si to vynucují, a ještě to jako roznášejí jak mor po ostatních lidech. Incels a tyhle ty šílenosti, to je problém, to je pro mě na úrovni teroristické trošku ideologií.“
(Václav)

Ve Václavově projevu si lze všimnout prvku biologického determinismu, když říká, že příčinou, proč se mnoho lidí nekloní k podpoře feministických myšlenek, může být jednoduše: *„Why try harder...jakoby, proč by se člověk nutil dělat něco víc, když nemusí. To je opravdu prostě jedno ze základních pravidel přírody a tím pádem i člověk se tím bude řídit“* (Václav).

4.4.8 Obraz feministky

Usilovala jsem o zjištění toho, jestli se komunikační partneři ve svém okolí setkali s nějakou feministkou. Také mě zajímalo, jak si představují ženu, která se označuje jako feministka.

Někteří muži si vybavili hlavně ženy v blízkém okolí: *„...v mém okolí mám spoustu kamarádek, který se tak identifikují“* (Richard). *„...mám nějaký kamarádky, který by se daly podle nějakých definic zařadit mezi feministky.“* (Ladislav). Richard se s feministkami setkává nejvíce mezi mladou generací v univerzitním prostředí: *„...tak věk může být společná charakteristika. ...možná i to vodkad' sou (.). Asi jo, když já studuju v Brně, stoprocentně znám víc takových holek z Brna, z velkého města, vysokoškolaček... A když se vrátím na maloměsto, tak tam už to takový není, no“* (Richard).

„...spobydlíci na vysoké škole ...studovala na doktorku a vim že vlastně (.) z toho, jak jsme se bavili, tak vždycky mi přišlo že (...), že si všimá detailů, kterých já si nevšímám. A vlastně jsem jako pochopil: aha, (.) to moje vidění bylo jako zjednodušený. Neviděl jsem tam tenhle rozměr, protože, hm, mě to vlastně vůbec nenapadlo, o tom přemýšlet.“ (Marek)

S feministkami se člověk může setkat i v médiích, na sociálních sítích, nebo může jít o veřejně známé osobnosti: *„Tak, asi nejznámější z těch feministek, který znám, je Silvie Lauder, která se za to moc nestydí a ráda to říká. ...Tak to je jako první člověk, co mě napadne, protože teď čtu tu její knížku“* (Marek). *„...občas na Instagramu, nebo na jakýkoliv sociálních sítích. ...vlastně sleduju na Instagramu jednu feministku, nevím jestli Vám něco říká Natalia Muchová (...). Je to vlastně modelka, pochází ze Slovenska a žije teda v Kanadě“* (Vojtěch).

Feministky mohou být aktivní v rámci politických stran. „...já sem byl ve straně Zelených a to je hodně progresivní strana a tam byla jako řada jako rozhodně typickejch feministek, řekněme“ (Ladislav).

Ladislav hovoří o „typických feministkách“. Přála jsem si zjistit, zda podle komunikačních partnerů existuje podobná kategorie a jestli mají feministky nějaké společné charakteristiky. Podle Ladislava to je:

„...že očekávaj, že muži budou zapojeni v domácnosti stejně jako ony, že se budou stejně starat o děti, že se budou stejně starat o domácnost. Že prostě nebudou třeba dělat to samý, ale budou vynakládat stejný úsilí, aby to fungovalo. Že nechťj omezit svoji kariéru kvůli muži, nebo kvůli rodině. Že kariéra je pro ně důležitá, stejně jako klasicky pro muže.“ (Ladislav)

Zaujalo mě, že žádný z komunikačních partnerů nezmínil rysy, které by se týkaly vzhledu. „Ehm, to sme řešili ve škole, jestli mají třeba vizuální charakteristiky. A došli sme k tomu, že spíš ne“ (Richard). Komunikační partneři se tedy neuchylovali ke stereotypnímu vnímání vzhledu feministek.

Většinou byly zmiňovány spíše určité osobnostní rysy. Feministky se dle komunikačních partnerů vyznačují určitým způsobem myšlení, zájmem o politické dění nebo inteligencí: „...způsob myšlení...“ (Jan). „Ty, se kterýma já sem se setkal, tak byly velmi inteligentní a (...) zajímaly se o politické dění a často o lidská práva a byly liberální“ (Tomáš).

Dalším zmiňovaným rysem byla samostatnost, cílevědomost a odolnost vůči vnějšímu tlaku: „...Nějaká jako samostatnost, nepodléhání nějakým archaickým stereotypům (.) a podobně“ (Jan). „Vědí, co chtěj [smích] a to je dobře“ (Václav).

Zároveň je potřeba se vyvarovat přehnané generalizaci. Richard říká, že kromě určité charakteristiky věku a velikosti bydliště: „...prostě jsou to úplně jako rozdílný lidi, ženy“ (Richard). „Feminismus je jako škála“ (Ladislav).

4.4.9 Obraz feministy

Stejně tak jsem chtěla zjistit, jaké charakteristiky muži přiřazují feministům a rovněž jsem se snažila, vytvořit si o nich jakýsi pomyslný obrázek.

V některých případech šlo také o přátele, nebo lidi v blízkém okolí: „...v sociální bublině, spoustu“ (Jan). „...vlastně jeden kamarád“ (Marek). Ladislav naráží na zjištění, o kterém pojednávají Houvouras a Carter (2008), kdy lidé souhlasí se základními principy

feminismu, ale sami by se za feministu/feministku neoznačili: „...asi spousta mých přátel bude se identifikovat se spousty, spousty jakoby prvky feminismu. Ne asi se všemi, a asi by se tak neoznačili, ale myslím že (...) a i v rodině budou v podstatě souhlasit s konceptem feminismu podle mě poměrně dost“ (Ladislav). V průběhu setkání bylo několikrát zmíněno, že feminismus nemusí mít ve společnosti nejlepší konotaci, z čehož pak plyne neochota se označit za feministu nebo feministku:

„Asi je to složitější pak s tím (.) nálepkováním, protože i v český společnosti ta nálepka má nějaký další (...) konotace. Takže si myslím, že i pro někoho, kdo se vlastně s těmi základními myšlenkami ztotožní, tak stejně pak třeba nechce mít tu nálepku, protože má pocit, že by tak na sebe upozornil.“ (Marek)

Richard říká, že feministu poznal podle toho, že: „...prostě sme si jako přitakávali v těch myšlenkách, který se snažej o tu rovnost tý společnosti a ten člověk se tak zároveň i sám třeba označil (...) a z toho chápu, že pro toho člověka tahle hodnota je důležitá a dělá věci pro to, aby se něco změnilo...“ (Richard).

Podle Vojtěcha feministé existují, ale moc se o nich nemluví: „...Někdy mi přijde, že sou muži feministi vlastně neviditelní. Že se spíš mluví o ženách feministkách a žen feministek je asi víc než mužů feministů“ (Vojtěch).

Stejně jako u feministek, také u feministů komunikační partneři zmiňují spíše osobnostní charakteristiky než vzhledové. Feministé se rovněž vyznačují odolností vůči vnějšímu tlaku, rozhodlím nepodřizovat se konvencím či neztotožňovat se s hegemonní maskulinitou:

„...nějakým způsobem odbourali ze sebe ten tlak na tu maskulinitu aa nevádí jim dělat ženský věci, nebo jakože (.) konvenčně ženský věci, nevádí jim trávit čas s ženama, v ženským prostředí a tak. No a nepotřebujou prostě dokazovat nějakým způsobem (...) ty maskulinní charakteristiky, prostě jako sílu, sebevědomí, hrubost a tak.“ (Richard)

Feministé jsou podobně jako feministky spojováni s určitým vzděláním, typem myšlení nebo inteligencí: „...na základě názorů a chování. ...A tak asi jako nějaký vyšší vzdělání, si myslím“ (Jan). „Je to vyšší vzdělání (...) většinou. ...většinou je to humanitní vzdělání si myslím. Hmm, většinou sou spokojený se životem relativně svym, podle mě“ (Ladislav). „...ti muži, se kterýma já se setkávám, tak to sou velmi často velmi inteligentní muži, hmm, s nějakými liberálními postoji. Často třeba se i starali o děti, měli docela hezké vztahy s manželkama, s partnerkama“ (Tomáš).

Feministům podle komunikačních partnerů záleží na blahu jejich blízkých, ale zároveň jim není jedno ani to, jak je zacházeno s cizími lidmi: „...jednak jim není jedno, co se děje ženám, třeba jejich partnerkám nebo dcerám a druhak, hm, taky nějak chtěl se nějak osvobodit od té genderové role“ (Vojtěch). Podle Václava se vyznačují jistou sebereflexí a ochotou měnit své chování, které jim pomáhají nebýt součástí problému nerovnosti ve společnosti: „...víc naslouchají okolí, takže nějaká větší empatie. Zodpovědnost, rozhodně, (...) to bych tam asi přiřadil. A schopnost přemýšlet nad svými činy, jako nějaká schopnost, hm, přijímat, ale zároveň i jakoby vytvářet si sám, svůj vlastní feedback“ (Václav).

Muži se neshodovali v tom, jestli v charakteristice feministy hraje roli politická orientace, nebo ne. „A ani třeba jako když nad tím přemejšlim, ani jako nějaká politická orientace v tom nehraje až takovou roli“ (Jan).

„Já bych řekl, že středolevá orientace politická na spektru. Středová až směrem jako doleva dál. A liberální pohled vlastně“ (Ladislav). „To je možná daný tím, že já sem v té politický jakoby straně... ...byli to liberálové, no nebo sociální liberálové, nebo socialisté“ (Tomáš).

ZÁVĚR

Z provedených rozhovorů vyplývá, že komunikační partneři vnímají aktuální nerovné uspořádání společnosti a nesouhlasí s ním. Jsou si vědomi toho, že jsou ženy ve společnosti znevýhodněny a mají určitý přehled také o sférách, ve kterých se znevýhodnění projevuje. Feminismus vnímají jako stále aktuální, je pro ně snahou o narovnávání genderové nerovnosti. Všichni muži, se kterými jsem provedla rozhovory, vyjadřovali podporu feminismu a sami se označili za feministy. Zajímavá byla sebereflexe mnohých z nich, když vzpomínali, že šlo o určitou cestu a jejich postoje k feminismu se v průběhu času vyvíjely. Stejně jako mnozí komunikační partneři se domnívám, že vědomí genderové nerovnosti není něco, s čím se člověk narodí. Ovšem je možné vytvářet si postupně vnímavost a citlivost k tomuto tématu, spolu s nabýváním větší informovanosti. Postoje a názory se v průběhu života mohou měnit a nemusí zůstat rigidní. Věřím, že šíření nových informací a poznatků týkajících se genderové nerovnosti může přispět k takovým názorovým proměnám a snad i k přání nerovné uspořádání změnit.

Podmínkou pro zapojení se do podpory feminismu je zájem o prožívání a perspektivu žen. Muži jsou postaveni před výzvou, uznat limity vlastní zkušenosti a zároveň naslouchat tomu a uznávat to, co ženy chtějí říct. Komunikační partneři skutečně mnohdy obohacovali svůj náhled na feministickou problematiku díky ženám, se kterými si o těchto tématech povídali či vnímali jejich životní zkušenost.

Muži zahrnutí do výzkumu se k podpoře feminismu dostali různými způsoby. Na jejich cestě je mohli inspirovat jejich blízcí (většinou partnerky a kamarádky nebo také kamarádi a primární rodina), politické iniciativy, sociální hnutí nebo vysoká škola. Projevili také určitý zájem o téma a vlastní snahu se dozvídat více. V rozšiřování obzorů jim pomáhá i skupina Everyday Patriarchy Bullshit. Internet poskytuje možnost, sdružovat se do komunit a sdílet navzájem své myšlenky a zkušenosti. Je nástrojem efektivní komunikace, emancipace či šíření myšlenek. Využívání a zapojování moderních technologií je charakteristické pro 4. vlnu feminismu, v rámci níž se právě nacházíme.

Ukázalo se, že muži sami sebe vnímají jako součást feministických snah. Převládá postoj, že je feminismus snahou o svobodnější prostředí pro všechny. Jelikož umožňuje všem lidem chovat se svobodněji a vymanit se z nutnosti podřizovat se genderovým očekáváním, muži mají v rámci feminismu nutně také své místo a ukazuje se, že k němu mají co říct.

Potvrdilo se, že patriarchát je pro muže jakožto sociální skupinu výhodnější než pro ženy jakožto sociální skupinu. Ovšem konkrétní muži pak zakoušejí znevýhodnění různým

způsobem a v různé míře. Je zajímavé si povšimnout toho, že zkoumané muže spojovalo vědomí, že pro některé muže je patriarchát výhodný, ale oni sami do takové kategorie nepatří. Většinou totiž odkazovali k tomu, že pro ně konkrétně má patriarchát větší množství nevýhod než výhod. Jelikož vnímali jako výhodnější alternativu feministické smýšlení, raději se klonili na tuto stranu. Feminismus zmírňuje tlak splňovat maskulinní normy a poskytuje větší svobodu chovat se a vypadat podle vlastního uvážení. Umožňuje mužům dělat „ženské“ věci jako je vaření, péče o domácnost nebo starání se o děti. Pomáhá k destigmatizaci péče o duševní zdraví mužů a dává jim svobodu ve vyjadřování vlastních emocí. Muži jakožto výhodu vnímají i zkvalitnění vztahů s partnerkami a dětmi.

Motivace k podpoře feminismu tudíž může mít čistě osobní důvody: aktuální uspořádání společnosti mi neposkytuje výhody a feminismus bojuje proti němu. Na druhou stranu muži ve svých projevech ukazují notnou dávku empatie a přání změnit určité skutečnosti, které znepríjemňují ženám život. Nejvíce si přáli změnu kvůli svým partnerkám, kamarádkám nebo dcerám, k nimž mají osobní vztah.

Větší otevřenost feminismu k mužům komplikuje strach některých mužů z feminismu, neochotu vzdát se svých privilegií plynoucích z utlačování druhých lidí, šíření nepravdivých vymezení feminismu nebo šíření stereotypů o feministkách. Část feministek navíc má pochopitelnou nedůvěru vůči mužům a jejich záměrům. Ale jak říká Vojtěch: *„přecejenom sme tady spolu na týdle planetě, muži a ženy, půl na půl přibližně, tak bysme měli prostě o těch věcech rozhodovat spolu“* (Vojtěch).

Bylo by jistě zajímavé se v dalším výzkumu věnovat tématu extremismu v rámci feminismu. Tomu, zda společensky rozšířená představa feminismu jako extremistické ideologie pochází čistě od proti-feministických skupin, nebo zda takový extremismus existuje, případně kde a jak se projevuje. Zároveň by mohlo být podnětné více prozkoumat, jak se projevuje tlak na podobu maskulinity mužů.

Na závěr použiji Markova slova, která myslím dobře vystihují poselství této práce: *„...feminismus nemůže vyhrát bez mužů. A proto vlastně feminismus potřebuje muže a muži potřebují feminismus“* (Marek).

LITERATURA:

Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

APPELTOVÁ, Míša, 2020. Nedokončená emancipace: Jak ženy dotovaly socialismus (a kapitalismus). *Kontradikce časopis pro kritické myšlení* [online]. *Filosofie*, 4(1), 195-203 [cit. 2023-09-03]. ISSN 2570-7485. Dostupné z:

<https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:f4e61130-d299-4eba-8266-77f3d29345ca?article=uuid:28b52e80-561e-47c3-8ab9-4370f175fb5b>

BUSCHMAN, Joan K. a Silvo LENART, 1996. "I Am Not a Feminist, but...": College Women, Feminism, and Negative Experiences. *Political Psychology* [online]. International Society of Political Psychology, 17(1), 59-75 [cit. 2023-10-01]. Dostupné z:

<https://www.jstor.org/stable/3791943>

CONNELL, R. W., 2005. *Masculinities* [online]. 2. vydání. University of California Press [cit. 2023-10-07]. ISBN 978-0-520-24698-0. Dostupné z:

https://lulfmi.lv/files/2020/Connell_Masculinities.pdf

CONNELL, Raewyn, 1997. Men, Masculinities and Feminism. *Social Alternatives* [online]. 16(3), 7-10 [cit. 2023-09-10]. Dostupné z:

<https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2018-04/Connell%2C%20Men%2C%20masculinities%20and%20feminism.pdf>

COOK, Nancy, SWAIN, Jon, ed., 2007. Getting Called "Gay." In: *Gender relations in global perspective: essential readings* [online]. Canadian Scholars' Press, s. 207 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=PF_31vNls3gC&pg=PR5&hl=cs&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false

CORBIN, Juliet a Anselm STRAUSS, 1990. Grounded Theory Research: Procedures, Canons, and Evaluative Criteria. *Qualitative Sociology* [online]. 13(1), 3-21 [cit. 2023-12-26]. Dostupné z: <https://med-fom-familymed-research.sites.olt.ubc.ca/files/2012/03/W10-Corbin-and-Strauss-grounded-theory.pdf>

COSTON, Bethany M. a Michael KIMMEL, 2012. White Men as the New Victims: Reverse Discrimination Cases and the Men's Rights Movement. *Nevada Law Journal* [online]. 13(1), 368-385 [cit. 2023-09-11]. Dostupné z:

https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/nevlj13&id=3&men_tab=srchresults

CRENSHAW, Kimberle, 1991. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review* [online]. **43**(6), 1241–1299 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1229039>

CROWE, Jonathan, 2011. Men and Feminism: Some challenges and a partial response. *Social Alternatives* [online]. **30**(1), 49-53 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=718089001090028008083008082100103014099041034067091025005102126018116003106092070081011061119126051016016068031114113079085005010025086075035120001113101110118005095055063107064121027066124101127085075120108072086103099024022000114097030090100104031&EXT=pdf&INDEX=TRUE>

GIDDENS, Anthony, 2013. Glosář. In: GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, s. 977-1000. ISBN 728-80-257-0807-1.

FALUDI, Susan a Susan FALUDI, 1991. 1.Introduction: Blame It on Feminism. In: *Backlash The Undeclared War Against American Women* [online]. New York: Three Rivers Press, s. 1-15 [cit. 2023-09-11]. ISBN 0-307-34542-4. Dostupné z: <https://seminariolecturasfeministas.files.wordpress.com/2012/01/faludi-susan-backlash-the-undeclared-war-against-american-women.pdf>

Feministický slovník, 2023. *Heroine způsobuje nezávislost* [online]. Praha: NextPage Media [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/slovník>

Filosofický slovník [online], 1998. 2. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc [cit. 2023-08-31]. ISBN 80-7182-064-4. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:bf147690-003a-11e4-9789-005056827e52?page=uuid:d10ae0f0-176e-11e4-90aa-005056825209>

Gender Studies [online]. c2008. [cit. 2023-09-29]. Dostupné z: <https://genderstudies.cz/>

GING, Debbie, 2019. Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere. *Men and Masculinities* [online]. **22**(4), 638–657 [cit. 2023-09-16]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1097184X17706401>

GUNDERSEN, Aleksander B. a Jonas R. KUNST, 2019. Feminist ≠ Feminine? Feminist Women Are Visually Masculinized Whereas Feminist Men Are Feminized. *Sex*

Roles [online]. **80**, 291–309 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z:

<https://link.springer.com/article/10.1007/s11199-018-0931-7>

HAVELKOVÁ, Hana, 1995. Reviewed Work: The frog the prince and the problem of men by Geoff Dench. *Sociologický Časopis* [online]. **31**(1), 123-125 [cit. 2023-08-30].

Dostupné z:

https://www.jstor.org/stable/41131023?saml_data=eyJzYW1sVG9rZW4iOiIwOThiMTRjNS1hYzViLTRhZDYtOGRkOS05YTk0ODU0OWY4NTYiLCJlbWFpbCI6ImxlbmthamFrQGVtYW1sLmN6IiwiaW5zdGI0dXRpb25JZHMlOlsiN2FjZjI2MzUtNzhhMi00NDg0LWJkYmEtZTU2NGMwMTIxMjU5IiwiaWVhYXN0IjoiMj00MDcyLTk1OTMtZGQ0NTE2MzhkNTg3IiwiaZTEyYjBkMWUtNzVhNS00NTUyLTg4MzYtOTBIODYwYzNkNTZjll19&seq=2

HAVELKOVÁ, Hana, 1992. Kdo se bojí feministické filozofie? *Filosofický časopis* [online]. **40**(5), 729-739 [cit. 2023-08-31]. Dostupné z:

<https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:ebc013cd-48e1-11e1-1232-001143e3f55c?page=uuid:ebc013d2-48e1-11e1-1232-001143e3f55c>

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace* [online]. Portál [cit. 2023-11-21]. s. 27–63. ISBN 80-7367-040-2. Dostupné z:

https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/882806/mod_resource/content/1/06%20Hendl%2C%20J.%20-%20Kvalitativn%C3%AD%20v%C3%BDzkum%3B%2024-63.pdf

HOFFMAN, Bruce, Jacob WARE a Ezra SHAPIRO, 2000. Assessing the Threat of Incel Violence. *Studies in Conflict & Terrorism* [online]. **43**(7), 565-587 [cit. 2023-09-16].

Dostupné z:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2020.1751459?needAccess=true>

HOUVOURAS, Shannon a J. Scott CARTER, 2008. The F Word: College Students' Definitions of a Feminist. *Sociological Forum* [online]. **23**(2), 234-256 [cit. 2023-10-01].

Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1573-7861.2008.00072.x>

KIM, Beaumie, 2012. *Social constructivism. Emerging perspectives on learning, teaching, and technology* [online]. **1**(1), 1-10 [cit. 2023-11-21]. Dostupné z:

<https://cmapspublic2.ihmc.us/rid=1N5PWL1K5-24DX4GM-380D/Kim%20Social%20constructivism.pdf>

KIMMEL, Michael, 2011. In: *The Gendered Society* [online]. 4th ed. New York: Oxford University Press, s. 1-138 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z:

<https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2019-09/Kimmel%20The%20gendered%20society%20%282011%29%20Chs%201-5%20only.pdf>

KIMMEL, Michael S. a Tom DIGBY, 1997. Who's Afraid of Men Doing Feminism? In: *Men Doing Feminism* [online]. New York: Routledge, s. 57-68 [cit. 2023-09-04]. ISBN 9780203724231. Dostupné z:

http://www.kyoolee.net/who_s_afraid_of_men_doing_feminism_-_michael_kimmel.pdf

LORBER, Judith, 2010. Feminism and their contributions to gender equality. In: *Gender inequality Feminist Theories and Politics* [online]. 4. vydání. New York: Oxford University Press, s. 1-20 [cit. 2023-08-28]. Dostupné z:

https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/25340325/lorber_feminisms_2010-libre.pdf?1390869051=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DGender_inequality.pdf&Expires=1693231871&Signature=Z~qFWCWIU~R~p3dpGAbqmToNuOBnZXLcdDzLLf~E~UcZa-7aiqOdZz85dEivQPy2SY1pH-FsAiGGcH-8rXGUvgBTXnwQCgLLWELzwRhFOQPSTA29vLs5Vo8lnz4ZC2Fg0OVAZ0viO4LX-AiRUqEc-Smrs38KPuvRdvpPpJfIRYvTI5YTF-skpVBGrfFxuFKxLeW6~pSYHrg4In6ifStQsX3nAcVwRThXJi7QwMogl6JQYTf5BAIuEewLa2oBBbIKXeq6aK2-Tf8snxu0Zg9iqOz2RS8kWIKY9UTC2fCp3i5qUdY6MwNKA2xkk2ZxcgWUugsV4sA9oxTAFrQb4TGMg__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

MCCANN, Hannah, 2020. Is there anything “toxic” about femininity? The rigid femininities that keep us locked in. *Psychology & Sexuality* [online]. 13(1), 9-22 [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/19419899.2020.1785534>

NYKLOVÁ, Blanka, 2013. Krajinou současného českého feminismu. *Gender a výzkum* [online]. 14(1), 52-63 [cit. 2023-09-30]. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2013/01/06.pdf>

OSVALDOVÁ, Barbora, 2004. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, SLON. ISBN 80-7277-263-5.

- PECÁKOVÁ, Iva, 2001. Co mě přivedlo k feminizmu. *Gender a výzkum* [online]. 2(1-2), 1-2 [cit. 2023-08-31]. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2001/01/01.pdf>
- PILCHER, Jane a Imelda WHELEHAN, 2017. *Key Concepts in Gender Studies* [online]. 2. vydání. SAGE Publications [cit. 2023-08-29]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=6rx5DQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=gender+studies+and+history&ots=LK7IIdKVru&sig=0bA164sIzE-UqIkZD5qne8F3rrc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- PLACÁKOVÁ, Marianna, 2020. Debata o českém překladu Druhého pohlaví Simone de Beauvoir. *Kontradikce časopis pro kritické myšlení* [online]. Praha: Filosofie, 4(1), 113-124 [cit. 2023-09-03]. ISSN 2570-7485. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:f4e61130-d299-4eba-8266-77f3d29345ca?article=uuid:0d3dd204-3183-44b4-96d9-c8d45a6f42bd>
- RAMAZANOGLU, Caroline a Janet HOLLAND, 2002. In: *Feminist Methodology. Challenges and Choices* [online]. SAGE Publications, s. 1-16 [cit. 2023-12-02]. ISBN 0 7619 5122 9. Dostupné z: <https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2019-09/Ramazanoglu%2C%20Feminist%20Methodology%20-%20Challenges%20and%20Choices%20%282002%29.pdf>
- RAMPTON, Martha, 2015. Four Waves of Feminism. *Pacific University Oregon* [online]. Forest Grove: Pacific University [cit. 2023-08-29]. Dostupné z: <https://www.pacificu.edu/magazine/four-waves-feminism>
- REINHARZ, Shulamit a Lynn DAVIDMAN, 1992. Feminist Interview Research. In: *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press, s. 18-21. ISBN 0-19-507386-X.
- RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN, 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.
- SALVATERRA, Carla a Berteke WAALDIJK, PAVLÍK, Petr a , ed., 2009. Gender Studies in Prague: Institutions and Activities. In: *Paths to Gender. European Historical Perspectives on Women and Men* [online]. Pisa: PLUS-Pisa University Press, s. 63-67 [cit. 2023-11-24]. ISBN 978-88-8492-654-8. Dostupné z: https://dlwqtxts1xzle7.cloudfront.net/8441026/iav_b00103798.pdf?1328663834=&response-content-

[disposition=inline%3B+filename%3DChastity_Bachelorhood_and_Masculinity_in.pdf&Expires=1700837293&Signature=d-sjAwIol86bXTHHDo3XOvSJr74QV63ydh4gp9WSdcVSVDoZhieZEMmQxRGnGpyrJ8m~h2fZSG-IBqD0drZ7c2b1zh2U9bypvJq5YCXtnKEOo2VLxvMBHILZcF1nluAShGbh19vcN5VOzQWMgIJwdhIjt4eSKWdCl3K8NP~M4krbqicww5UxLjiMnLEg8I~S-jUjp8ab7MIZJx70Migf25RKMg10rOYcy3zJfHZmbBtAb9J7rpulWVLUZ0rFBlauKmkTjAjaP8SFIA~6Xuu7HLUqlrV~RSTXC5FY-FwoIn8Ko-6rsrJRwv8oYZPXNIxqGVvK8tAfhod1vuVVjA327w__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA#page=89](https://doi.org/10.1007/s11186-007-9022-4)

SCHIPPERS, Mimi, 2007. Recovering the feminine other: masculinity, femininity, and gender hegemony. *Theory and Society* [online]. **36**(85), 85-102 [cit. 2023-11-26]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s11186-007-9022-4>

Slovníček pojmů, 2003. *Feminismus.cz* [online]. Praha: Gender Studies [cit. 2023-08-28]. Dostupné z: <https://web.feminismus.cz/slovnicek.shtml>

Sociologická encyklopedie [online], 2017 [cit. 2023-08-28]. Praha: Akademie věd ČR. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Feminismus>

ŠIKLOVÁ, Jiřina, 1997. Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic. *Social Research* [online]. **64**(2), 258-280 [cit. 2023-08-30]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40971185?seq=6>

VAN DER GAAG, Nikki, 2014. *Feminism and Men* [online]. Londýn: Zed Books [cit. 2023-09-06]. ISBN 978-1-78032-913-0. Dostupné z: https://web-p-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/ebookviewer/ebook?sid=3168b32e-0af1-47da-8049-19f331c8138d%40redis&ppid=pp_40&vid=0&format=EB

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Seznam obrázků

Obrázek 1; Proces výběru a zužování vzorku.....	33
Obrázek 2; Diagram genderové nerovnosti	44
Obrázek 3; Přínos feminizmu pro muže	48